

Ph. Dr. JAN MUK:

DĚJINY
O B C E

RATIBOŘE
U JINDŘ. HRADCE

ZVLÁŠTNÍ OTISK Z OHLASU OD
NEŽÁRKY ROČNÍK LXIV A LXV.

NÁKLADEM OBCE
RATIBOŘE — 1934.

Ph. Dr. Alois Rrb,
profesor stát. reál. gymnasia v Jindř. Hradci,
rodák ratibořský
* 22. června 1888. † 4. července 1933

Věnováno památce prof. PhDr. Aloise Krba,
jemuž předčasná smrt 4. července 1933 znemož-
nila vylíčit dějiny jeho rodiště Ratiboře, jak o tom
hovořival . . .

Z dob Čestova hradku.

Nejstarší dějiny katastrální obce Ratiboře, kterou tvoří vedle vsi Ratiboře hájovna Sv. Barbora a Holenský dvůr, mizí v naprosté temnotě — není známo, kdy a kým byla Ratiboř založena, ani jaké osudy stíhaly ji dříve než po bitvě u Loděnic ku konci XII. století získali jižní Čechy lénem Vítkovci. Tolik však možno pokládati za určité, že tehdy už osada Ratiboř stála a že je možno ji tedy počítati mezi nejstarší osady na pozdějším panství jindřichohradeckém, k němuž potom Ratiboř, vzdálená od Hradce $1\frac{1}{2}$ hodiny cesty, vždycky patřila.

Badatelé, zabývající se otázkou prae-historického osídlení Jindřichohradecka, uvádějí, že dříve ještě, nežli založen byl Jindřichův Hradec, šla zdejší krajina od pradávna stará zemská stezka z Rakous do Čech, vstupující na území království pod pozdějším Landštejnem u Marklu a pokračující přes Bystřici — Stráž — Stejku — Klenovou — Samosoly na Chýnov a Tábor. Při této cestě, která mezi Stejkou a Klenovem procházela lesem Kornicí na území katastrální obce

ratibořské, vznikla opevněná místa, jichž jména už prozrazují jejich účel nebo byly to přirozené, vojensky zjištěné body na její ochranu: byl to Markl, Bystřice, Burgstal, Stráž, (H)lášence a konečně tvrz v Ratiboři, zdvihaající se na vršku na straně levé od oné stezky, proti kopci Sv. Barbory na straně pravé. Kdy vznikl tento ratibořský hrádek, objevující se později pod jménem Čestova hrádku, zjištění nelze, v něm však a ve staveních pod ním nutno nepochybně spatřovati základ osady Ratiboře.

V době pozdější po založení Hradce naznačená cesta se změnila, míříc místo na Stráž přímo přes Pěnnou na Hradec a Děbolín.¹⁾ Ratiboř ztratila tím patrně na svém významu, i tak však zůstávala velmi blízko vzdálena od živé cesty spojující Hradec s ostatním světem a tato poloha její přinášela Ratiboři jistě jak výhody po stránce obchodní, tak snad i nevýhody, že ležela příliš na ráně nepříteli táhnoucímu ku Hradci — bližší nějaké podrobnosti a doklady k této pravděpodobné domněnce uvéstí zase nelze.

Krajina kolem Ratiboře, položená při návrší pod Čestovým hrádkem, v nejstarší době byla pokryta jako celá vysočina českomoravská, lešy a bažinami, jak možno doložit i místními názvy upomínajícími na jejich pradávny význam neb vzhled. Rostly tu listnaté lesy dubové, (les u Sv. Barbory se nazýval původně Přední Dubovicí, u Ratiboře bylo „doubí“.)

¹⁾ F. Teplý: Dějiny města J. Hradce I. 1. str. 12, 16, 38, Jar. Hrubý: Místopis K. Řečice a okolí I. str. 36.

březové (rybník Březina, poloha v březích u Stejky) olše (vůšf) a jistě i lesy jehličnaté, s nimi pak střídaly se bažiny a bláta, po nichž dodnes okolo Ratiboře zůstalo mnoho malých rybníků i rybníků a také největší z nich na hranicích katastru ratibořského, rybník Holná. V Kozovských lesích (okolo dnešní Jemčiny) bývalo Dídovo blato, tam, kde vznikl Hatín, chodilo se patrně po hatích přes močály, Teplý (I. 1. str. 20) zná dále polohu „močidlo“ u Hatína, „na bahně“ u Ratiboře, pole Člunek u Jemčiny i „zrádnou cestu“ od Řečice přes Mnich do lesa Kornice, z četných rybníků pak, v této části hradeckého okolí rozložených, jen v bezprostředním okolí Ratiboře se dnes nacházejí: 4 rybníky obecní, Vlkův, pozdější Klufův, Starý, Mělký, Podpolní, Hronův, Strženy, Hodův dolní, Mandlův,²⁾ dále Hluboký pod Sv. Barborou, Víturkův, Soukeník (horní, dolní), Velká a Malá Holná, Hlíňový (Střední či Matenský) a jiné menší rybníčky a sádky.

Původní obyvatelstvo Ratiboře bylo nepochybně české, tak jako Ratiboř zůstala českou vsí vždycky, české bylo a je i její okolí až na sousední Matnou, která s Děbolínem tvoří od Ratiboře směrem na severovýchod část oblasti německého živlu obkličujícího Hradec německými osadami přes Zďáry, Buk, Děbolín, V. Ratmírov, Studnice, Lodhřov. Na český původ Ratiboře ukazuje její jméno, vyskytující se v slovanských krajinách častěji: Ottův Naučný Slovnik zná na př. 9 Ratiboř, z toho 5 v Čechách, 1

²⁾ F. Teplý: Dějiny rybníků na Hradecku strana 16.

na Moravě, 1 ve Slezsku a 2 v Německu, stejně obvyklý je tvar Ratibořice; jako vlastní jméno mužské vyskytuje se Ratiboř jako jméno obodritského knížete, u nás oblíbeno bylo zvláště v rodu Hronců, dohadovati se však ze jména naší Ratiboře na její původ a vznik, naprosto nelze, snad jedině lolik, že šlo o osadu založenou Slovany, německý název Rotwurst že je snad zkomoleninou české Ratiboře.

Na potvrzení tohoto českého původu Ratiboře uvádí Teplý celou řadu starých místních názvů v Ratiboři zachovaných jako doklad českého původu jejího obyvatelstva: Nohava, Voleská louka, u Čečkového, Klaudivka, na bahně, pod spoletným, ve vřšči, Kopačka, Madlinka, louka u Mandlova rybníka, polikence, doubí, zhůr, pláníště, Kopanina, u Čerňice, pod mělkama, za mělky, v úlehlich, louka na honečkách, u trepkovi, u branky (1713 k č. 24.), na přičině, v Kornicích, celá trať, ve struzích (pod rybníkem Březinou), pod brodem, oužlebi, na škaradě (lesy u Sv. Barbory), pod vlkovem (rybník), pole Jelinek (u Holné).

Jak bylo již řečeno, patří Ratiboř k nejstarším vesnicím na Hradecku, stejně asi jako sousední Hatín, Stejka, Roseč a Mnich a základem jejím byla tvrz Cestův hrádek, jejíž jméno zná ještě soupis polí z r. 1713, dle něhož k číslu 10. náleží padělky u velké louky a u Czestihradu.³⁾

³⁾ L. Domečka: Osídlení krajiny jindřichohradecké strana 64 K. Vydra v „Jihočeských menších“ (vyd. J.F. Svoboda Č. Budějovice 1925) uvádí bez udání pramene, že Ratiboř už stála r. 1190. Teplý I. 1. strana 20.

Na této tvrzi žil snad původně nějaký, nám blíže naprosto neznámý, původní zemanský rod, tak jako při příchodu Vítkovců do Hradce setkáváme se se zemanskými rody na Lásenici, Lovětíně a jinde.

Kolem tvrze vznikla osada, jež dnes tvoří část vesnice Ratiboře, zvaná „na obci, jak později označovány bývaly usedlosti stojící na obecním gruně, nebo „na pazdernách“, později as čí současně vyrůstala druhá část obce stavěná kolem rybníčku uprostřed návsi na jihozápad od Hronova kopce (535 m. n. m.) jako příkrčená pod „Jandovým hrádkem“.

Jisté kolonísace, prováděná po příchodu Vítkovců do Hradce, povzněsla také staré původní vesnice i Ratiboř, která pak též připadla do majetku pánů z Hradce, zase neznámo kdy a jak; Teplý však (II. 3. str. 192) se domnívá, že hned při příchodu jejich se tak nestalo, nýbrž že ji držel i dále původní neznámý zemanský rod, později pak, když dvorec patřil už pánům z Hradce, že podobně jako templářský dvorec v Lodhřově, Jindřiš, Radmírově, byl rozparcelován mezi německé kolonisty, a pán podržel si jen lesy a některé polní okraje, jitra.

To býval pravidelný postup kolonísace — neexistují o něm vždy doklady, právě tak jako není důkazu, že opravdu do Ratiboře přišli němečtí kolonisté, kteří dostávali půdu v dědičný nájem a v českých osadách rychle se počesťovali. Ratiboř ležela stranou od hlavního území kolonisační činnosti templářských a německých rytířů na Hradecku a tak o ní slyšíme v této době velmi málo.

V listinách vyskytuje se jméno vesnice Ratiboř s hráděkem teprve k r. 1265;⁴⁾ když zřízeny byly rychty na panství hradeckém, Ratiboř nepatřila k žádné z nich a podobně sousední Roseč, stejného astáří a osudů. Ratiboř a Roseč uvádějí se v pozdějších urbářích jako samostatné obce, kdežto sousední Matná, Děbolín (= Kramolín), Buk a H. Ždár, čtyři německé obce, tvořily společně rychtu kramolínskou či bukovskou, Hatín se Stejkou, Políknem a Polší rychtu políenskou.

Nelákalo-li Ratibořsko ani k pokusům o hledání rud, tím výhodnější bylo jeho okolí pro rybníkářství, jehož první dobu samostatného rybníčného hospodářství, daleko ovšem primitivnějšího než v druhém období ve století XVI., klade Teplý též do doby kolonisace XIII. století. Rybníky tehdy zakládáné na Hradecku vznikaly pravidelně z močálů v údolní soutěže, kde koryto potoka bylo prostě přehrazeno stavením a hráze pak seslenný, původně dřevem a až později terasem. Na Ratibořsku vytvořen byl v této době jeden z největších rybníků hradeckých Holná (244 ha 65 a), jehož založení připisuje Teplý mnichům-poustevníkům Ivařpitům, kdežto Tischer⁵⁾ v rozporu s někteřími staršími smlouvami, zmínivšími se již o Holné, připisuje založení Holné na pozemcích vsi Ratiboře, Stejky a Polště teprve Oldřichovi z Hradce roku

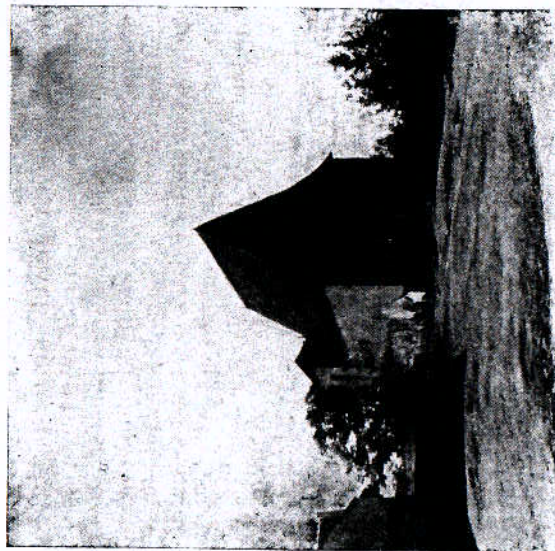
⁴⁾ Teplý I. 1. str. 82. pozn., str. 26.

⁵⁾ Teplý II. 2. str. 265. Dějiny rybníků str.

4. F. Tischer: Dopisy hejtmána Štátného z Pleší str. 11, pozn. 20.

1381. Také rybník Březina u Matné vznikl v této době.

Jako nejasné a záhadné jsou nejstarší osudy a právní poměry Ratiboře, nelze říci nic bezpečného ani o kulturním vývoji v této části hradeckého panství, kdy sem vniklo křesťanství a jaké bylo jeho středisko. Ratiboř neměla nikdy

Rostelka Sv. Barbory.

fary, fara rosecká, k níž patří Ratiboř dnes, vznikla až za císaře Josefa II. r. 1785, a není ani známo, kdy v Roseči založen byl původní kostel. Nejblíže chrámy pro Ratiboř v nejstarší době byly v Hradci, ve Stráži, která však tehdy nepatřila k panství hradeckému, nebo v Rečici, pro Ratiboř byly všechny vzdáleny aspoň 1 1/2—2 1/2 hodiny.

Církevní organisace v našem kraji byla až do poloviny XIV. století málo dokonalá, rytířské řády nestačily, jak dokazuje rozšíření valdenství na Hradecku, k zvládnutí svého úkolu a tak vytvořilo se na území Ratiboře samostatné jakési církevní středisko na vršku v lese Dubovickém, kde dodnes zdvíhá se kostelík sv. Barbory (534 m. nad mořem). Tak jako na četných jiných místech v Čechách, nebo u nás i na Zadní Dubovici u Sv. Markýty, vyhlédl si toto místo za své sídlo poustevník — žádných dokladů k počátkům Sv. Barbory zase není, nejstarší osudy její zahaleny jsou v temno dohadů a pověstí. Jedna z nich vypráví, že už v pohanských dobách bývalo na vršku Sv. Barbory pohanské obětiště a hřbitov⁶⁾, místní historikové uvádějí, že poustevník v Dubovici patřil k poustevnickému řádu Ivanitů nebo benediktinů, opakuje se též ničím nedoložené a málo pravděpodobné tvrzení, že prý první poustevníci sloužili tu bohoslužby ještě podle ritu cyrilo-methodějského, tedy patrně slovanským jazykem. Nepochybně tu přání učiniti místo zajímavějším je otcem myšlenky a smělých dohadů.⁷⁾

Dle nich byly konány v lese v kapli sluzby boží aspoň ve dnech nedělních a svátečních až do husitských válek a kolem kaple pohřbívání mrtví z okolních

⁶⁾ Čechy VI. str. 202 J. Nedoma: Poustevna u sv. Barbory. Sborník býv. žáků W. Tomka 1888 str. 105-9, o benediktinech: J. Svátek: Obrazy z kulturních dějin českých str. 273.

⁷⁾ Teplý II. 2. str. 265-6. J. Hrubý: K. Řečice bývalé panství řečické str. 33; Místopis K. Řečice I. str. 219-20, II. str. 65.

obcí Ratiboře, Roseče, Děbolína a Mníchů, což zdají se potvrzovati i nálezy kostí okolo kostela a vykopávky jakési ohradní zdi hřbitova či poustevny, takže lze si představit tu celou církevní osadu: kapli, hřbitov, poustevnu. Kdežto Nedoma klade vznik její do dob prvního křesťanství, kdy Čechy patřily ještě k diecesi pasovské, Teplý klade daleko pravděpodobněji vznik kostela do doby kolonizace, kdy založena i Holná a Mních. Jméno této vesnice láká uváděti ji v souvislost s poustevnou barborskou, čemuž věnoval pozornost Hrubý. Upozorňuje na to, že mnichovští sedláci neodváděli až do husitských válek desátku řečickému faráři, nýbrž dávali jakési dávky za konání bohoslužeb poustevníku na Barboře, předpokládá tedy, že poustevníky v této nejstarší době byli osoby kněžské.

Jméno Ratiboře objevuje se ve XIV. století několikrát v rodových smlouvách pánů z Hradce jednajících o rozdělení jejich majetku mezi jednotlivé dědice a členy rodu a tu Ratiboř tvoří pravidelně první a významnou položku v tomto inventáři jmění hradeckých Vilkovců. Nepřichází v úvahu při dělení jako jednotná osada, nýbrž hranice panství dvou Vilkovců vede obyčejně přímo skrze ves Ratiboř a ze smluv vysvídá, že ve vsi byly dva panské dvory, jež si dědici patrně značně cenili; podobně bývá dělen rybník Holná. Určitý význam při tomto dělení Ratiboře nutno přičísti Čestové hrádce, který Ratiboř znamenitě povyšoval mezi hradeckými vesnicemi.

Po smrti Oldřicha III. 1348 došlo k prvnímu dělení otcovského dědictví, jež

však nebylo hned definitivní. Nejdříve dostal Oldřich IV. „dva dvory v Ratiboři, z nich výše položený se jmenuje Křížkov, se vším příslušenstvím“, pak podfly jinde, několik potoků a rybníků, zvláště též holenský, jenž odhadnut za 600 kop grošů pražských a 80 lánů lesa. R. 1354 smlouveno mezi bratry nové dělení, při němž Oldřich dostal to, co náleželo k Hradci na západě, totiž horní stranu řečice, pak Skřýchov, N. Dvůr, Ratiboř, Plavsko, Mnich, Plasnou, Pleš a podfly jinde ještě položené, a na Moravě čtvrťinu Slavonic, Hořepřílk a část okolo Zálší.

Oldřich IV. (1354?—84), jenž se oženil s Annou z Rožmberka, rozšířil za svého života svůj majetek, a účastnil se též krvavého boje, jenž vznikl mezi starším bratrem jeho Jindřichem a Vilémem z Landštejna po r. 1350 a do něhož byl nucen zasáhnouti tažením na Hradecko i Karel IV. Zanechal po sobě tři syny: Oldřicha, Jana staršího a Jindřicha, mezi nimiž došlo na radu strýce Heřmana k dědicke úmluvě 13. září 1384, jež tentokráte zněla, pokud se týká hranic, zcela jasně a určitě.

V první části její. v prohlášení nejstaršího bratra Oldřicha, se čte:

„Já Oldřich, syn páně Oldřichův z Hradce, vyznávám všem, že sem svú dobrotu volí dal voliti díl bratru svému Janovi, kterýž jemu líbo. A ten jest volil dvůr Ratibořský, se vším tím, což jest k němu připsáno, jakžto v tom listě stojí dlném, ježto se on v něm mně zapisuje. Já pak Oldřich vyznávaji, že se mně dostal dvůr Křížkov svrchní na hořejší straně v Ratiboři, na kterémž dvoře i s jinými dvorci

knětcími i s mlýncem platí 9 kop a 1 gr., podle něhož jest rybníček v mém díle.“ Dále zůstal Oldřichovi Nový dvůr s oborou a skřýchovskými březinami, Drahejska, mlýn a některé platy ve Skřýchově, Plavsku, Řečici, Velhartický dvůr a lesy u něho, a rybník Holná, jehož polovici dosud měl bratr Jan.

V druhé části úmluvy prohlašuje zas Jan, že volil „dvůr poplužní v Ratiboři, se vším, co k tomu sluší, 7 kop plata a 15 gr. a 3 peníze tudíž v Ratiboři“, pak platy v Pleši, Plasné, Mnichu, Číměři, rybník v Halíně. „v Řečici v městci půl desátý kopy bez dvou grošů platu — s dvorem Ratibořským i s lukami i se vším, což k tomu sluší dvůr“. Hranici dílů obou bratří tvoří potok Holná, jenž „jest mezi lesy Řečickými a mezi Ratibořskými. Tím potokem nahoru až do meze, jež to sluší k rybníku Holenskému. A toho lesu jest i s lesami, ježto slove Kornice, 65 lánů se dvěma zahradama včelnýma, jedna u Hostíka, druhá pustá a s třetí zahradou, jež slove u Jana“ . . .⁸⁾

Ani tato jasná smlouva nepředčila pozdějším sporům a už r. 1389 bratři přednesli své neshody k rozhodnutí ubramanům, jež formulováno novou bratrskou smlouvou 7. listopadu 1389. Jedná se v ní především o hamru „kterýžto sem já Oldřich postavil na bratra mého dědině pod holenským rybníkem; ten má tak státi od holenského rybníka dolov.

⁸⁾ Dědicke úmluvy ořískl Palacký v Archivu českém II. str. 314-7 a 322-3. Perg. v archivu zámeckém č. 34 a 35.

takové, abych já půl lána Ratibořského lesu opět od holenského rybníka dolov měl“ . . . , dále o rybníce Janově na Dědkovém blátem (hafnským), pak „laké mlýnec pod Ratibořem ležící a tu lúku s roličkú, o níž to jest mezi námi pře byla k tomu jistému mlýnci já mám jmíti“, les Babky dostal Jan.

Tolik o Ratiboři mluví se v dědických úmluvách; ratibořským dvorem v nich uváděným nutno mysliti pravděpodobně Čestův hrádek, na němž prý Jan z Hradce též sídlil — to by tedy patrně byl jediný známý šlechtic a majitel Ratiboře, který si Ratiboř vyvolil za své sídlo. — Hrubý však myslí, že ratibořským dvorem míněn je dvůr Holenský.⁹⁾

V druhé části Ratiboře mluví se o dvoře Křížkově a mlýně, jenž k němu patří — tímto mlýnem je míněn Hodův mlýn při strouze do rybníku Březiny. I tento dvůr byl vybudován v XV. století jako nějaká tvrz, bohužel bližšího a určitéjšího nelze opět nic říci. Sedláček¹⁰⁾ úmluvu doplňuje míněním, že jeden z obor bratří postavil si v Ratiboři tvrz — neví však který. Sídleli-li Jan na Čestově hrádce, tedy pak by to byl Oldřich a tvrz Hodova, ratibořským dvorem však je míněn dle jiného názoru dvůr v Roseči, pro kterýžto názor jako doklad uvádí se listina z r. 1395 v třeboňském archivu, kde přichází „Oldřich seděním na

⁹⁾ Teplý: Dějiny rybníků na Hradecku str. 3-4.

J. Hrubý: Místopis K. Řečice I. str. 45. pozn.

¹⁰⁾ A. Sedláček: Hradý a zámky (o Ratiboři IV. str. 70.)

Roseči“, v hradeckém archivu dokladu pro Oldřicha na Roseči není.¹¹⁾

V každém případě však tato sláva Ratiboře jako vrchnostenského sídla neměla dlouhého trvání: na počátku XV. století po r. 1417 bylo spojeno už trvale rozdrobené dědictví hradecké v jeden celek spravovaný z Hradce, Čestův hrádek byl opuštěn a když v Čechách rozzuřily se husitské války, válečná litice zasáhla patrně zhoubně i Ratiboř. Nikoliv snad cizí, Zikmundovi křižáci, ale táborští výstřední Adamiti, kteří vypuzeni z Tábora, utekli se do jemčinských lesů, stali se metlou svého okolí, přepadali vesnice od Stráže až k Řečici a Veselí a jim přičítá se též, že zničili i Čestův hrádek, jenž od válek husitských ležel v rozvalinách, kámen z něho později vylámán a příkopy zoraný.¹²⁾

Teplý (I. 1. 170) vyslovuje domněnku, že snad Adamité pokazili i Holnou, kterou pak spravoval panoš Jindřich z Vyhnanic na Dráchově, neúspěšně však vyloučeno, že se husitské války dotkly i jinak okolí Ratiboře; husitům se aspoň přičítá, že

¹¹⁾ Čechy VI. (str. 202) se uvádí, že jeden ze 3 bratří Oldřich, Jan či Jindřich ve 2. polovici XIV. století si v Ratiboři postavil tvrz „na hradu“, která však záhy zanikla. Jde o otázku velmi těžko řešitelnou, neboť k dohadům chybí jakékoliv doklady.

¹²⁾ Dle J. Nováka: Soupis památek okresu i-hradeckého (str. 349). Z vylámaného kamene vystaveny dva z největších statků Hodův č. 15 a Štichů č. 16. V tomto začátkem XIX. stol. při kopání základů v stájích dokopali prý se na místě býv. pivovárku(?) stesaných kvádrů, schodů a sklepů.

1425 zničili i kostel v Roseči, kdežto jiní badatelé jim zase připisují, že vypálili kostelík a poustevny u Sv. Barbory¹³⁾; obě tvrzení se nepochybně opírají o zprávy, že po válkách husitských se na Barboře a v XVI. století i v Roseči kostely obnovovaly.

Když vznikl velkostatek

Konec středověku a počátek novověku doprovázen byl evropskou hospodářskou revolucí, jejíž příčiny byly velmi různorodé, staršího původu i novějšího, rázu hospodářského i politického. Cena peněz po celé XV. století klesala, drahota vzrůstala; poddaní, kteří platili vrchnosti své dávky stále ve staré výši, ale nyní znehodnocenou měnou, touto poněkud devalvací získávali, naproti tomu příjmy vrchností klesaly ve své hodnotě; měla-li kopa pražských grošů za Karla IV. hodnotu 140—150 předválečných korun, kolem roku 1500 platila již jen 60—70 k a ještě o 100 let později už jen asi 30 k, o to klesly tedy daně poddaných odváděné na sv. Jiří a na sv. Havla vrchnosti, zatím co stejně stoupla cena dobytka a obilí. Slechta, neuvědomujíc si pravé příčiny úbytku svých příjmů, změnila poněkud svůj názor na své hospodářství: kdežto dříve snažila se vylézt ze svého majetku rozparcelováním jeho v nájem osadníkům a vybíráním platů z této rustikální půdy, začala nyní napodobiti příklad měst bohatnoucích vlastní prací: opustila

¹³⁾ J. Novák. Soupis 350. Dr. Víta: Sv. Barbora str. 4.

názor rytířských dob, že je šlechta nedůstojná, aby sám hospodařil, a zakládala nyní hospodářské dvory, rybníky, pivovary a jiné průmyslové podniky, začala otvírat dolů, pečovat o chov dobytka, ovcí, začínala krátce hospodařit ve vlastní režii na své vlastní, dominikální půdě, od všech daní osvobozené. Tím okamžikem však změnil se i význam poddaného v rozpočtu vrchnosti: kdežto dosud měl cenu jako poctivě platící nájemník, nyní, kdy nový způsob panského hospodářství na velkostatcích potřeboval mnoho pracovních sil, hodnotil se nově též poddaný po této stránce, pán má zájem na tom, aby měl co nejvíce poddaných a proto je bedlivě sčítá, aby mu žádný neušel: bez jeho svolení nesmí se vystěhovat, jinak přibíží, povýšit se studiem, řemeslem, neboť poddaný byl povinen dle starých úmluv vrchnosti pomáhat a z této dosud neurčitě a nejasné povinnosti znenáhla vznikalo největší břemeno, robota. Ku konci XV. stol. je už i český sedlák těmito omezeními připoután k půdě a protože vrchnost vystupovala až do r. 1848 před poddanými současně jako dnešní jejich úřad okresní, berní a soudní, i rekruty opalňovala, byl poddaný vydán doslovně na milost i nemilost spekulací hospodářské horlivosti svého pána nebo ještě častěji jeho všemocných a často bezohledných úředníků.

To, co bylo právě stručně vylíčeno, týká se právě také i majetku pánů z Hradce, kteří po válkách husitských vyvinuli se mezi přední a nejbohatší rody v zemi, a týká se i Ratiboře, třebas páni z Hradce v XVI. století, Adam I. (1507—31) a zvl.

pan Jáchym (1531—65) a Adam II. (1565—96), byli vrchností opravdu otcovsky dobrou a ani později poddaným hradeckým nevedlo se nikdy tak špatně, jako na mnohých panstvích jiných.

V okolí vesnice Ratiboře, na jejím katastru stával od prastarých dob panský dvůr holenský, doba jeho založení je neznámá. Hrubý, jak dotčeno, je předsvědčen, že dílčí smlouva mezi Oldřichem a Janem z Hradce z 13. září 1384, pokud mluví o ratibořském dvoru, jež s lůkami a se vším, co k tomu dvoru patří, miní jím právě holenský dvůr, který vlastně byl poplužním dvorem řečickým, poněvadž Kardašova Řečice žádného dvora neměla a sotva byl tehdy pokládán za část Ratiboře.

Pro tuto změnu holenského dvora za Čechův hrádek však zase není nikde opory a tak vznik holenského dvora zůstává neurčitý. Při dvoře holenském stával odevdávna, jak lze čísti už v dílčí smlouvě z r. 1384, jeden z četných včelínů, které páni z Hradce na svém panství zřídili; umístěn byl pode dvorem, kudy se na hráz rybníka kráčel (1589), a proto v okolí Ratiboře vysázeno bývalo od pradávna též mnoho lip pro včely, jež tvořily důležitou položku ve výnosu staročeského hospodářství. V XVI. století, tedy v době vznikající industrialisace panství, shledáváme se tu též s chmelnicí, odkud se vyvážel chmel do řečického pivovaru až ještě do poloviny XVII. století; v XVI. století připomíná se Maruna, tovaryš chmelářského mistra na Holné.

Další součástí holenského dvora byl ovčín: rožmberský hejtman Fabian Mej-

tolar z Mejtolu, v l. 1558—65 pověřený panem Jáchymem z Hradce reorganisací ovčínů na hradeckém panství, přeměnil ovčín v Lištném dvoře u Hradce a ovčín při Holné, Matyáš Jelínek z Dráhova vystavěl tu 1567 chlév (40×10 loket), stodu tu krytou šindelem (38×15), a „dílo všecko dobře a bytelně na schválu dobrých hospodářů připověděl udělati“ — dříví si sám v lese tesal, vše za 25 kop gr., něco obilí a „2 sudy piva bílého, řídkého, což ho s tovaryši potřebovati bude“. Kolem ovčína Petr Vlach z Roseče 1592 vystavěl 117 sáhů dlouhou zeď za 24 kop, ovčák měl i boudu v polích.¹⁴⁾

Regent Štěpán Vratislav z Mitrovic přistavěl k holenskému ovčínu „peruť“ a ovčáku čili „polnímu mistru“, jak se ho nosně zval tento panský činitel, předělil dalšího ovčáckého pacholka „haml-knechta“.

Už Fabian Mejtolar získal kdesi na zkonšku stádo ovcí a rozdělil je mezi oba ovčiny, v Lištném dvoře a na Holné: 147 bahnic, 7 starých beranů, 26 dvouletých skopců (po $19\frac{1}{2}$ groších), 76 jarlinků, „kteřížto 2 za 1 ovci starů se počítali.“ Ovčín zřejmě prospíval — za nástupce Jáchymova pana Adama II. honili ovce z Holné kolem sv. Václava do Košíř u Prahy, aby tam prodali jejich vlnu i maso, nedostali-li napřed víc od vídeňských kupců, nebo i v zimě pásli je na Holné ovčák.

Z počtů ovčína se lýkajících se dovidíme, že pro ovce se kupovalo v okolí seno, 1593 prodáno řezníku J. Zajíčkově 86 skopců po 24 gr., 1597 v sobotu po

¹⁴⁾ Černínský archiv sub Holná VI. M bta.

sv. Diviši Jiřímu Holému prodáno stříže 72 skopců a beranů po 31 groši, celkem 37 kop 12 gr., téhož roku na podzim Pavel Kampl koupil 328 centnýřů vlny po 16 kopách 30 g., 1596 platí se za stříhání 826 ovcí po malém penízi a za sbírání vlny, od řečických řezníků 1598 koupeno 90 jehnat a 15 ovcí za 5 kop.¹⁵⁾

Vedle ovcí chován přímo při dvoře i jiný dobytek, pro něž hejtman šťastný z Pleší staral se o úpravu nových luk, hejtman Štěpán Vratislav zařizoval u Holné ohrady pro hřibata. Drobné útržky poukazů a potvrzenek, náhodou jen do našich dnů zachované, zatím co důležitá akta dávno někdy propadla záhubě, otvirají nám poněkud pohled na život v Holenském dvoře v druhé polovici XVI. století, zlaté to doby hradeckého velkostatku i jeho poddaných.

13. dubna 1566 nařídila Anna z Rožmberka, vdova po panu Jáchymovi, v instrukci svému kuchaři Janu Zdeňkovi, aby do dvora Lištného, Nového a Holenského vydával pro čeledě na týden 20 liber masa, a je-li nějaký půst v týdnu, tedy 15 liber.

R. 1568 platí důchod 42 osobám od plánění na Holné, 1569 Jírovi z Ratiboře za plánění nových kopanin, 1598 poukázán sud piva Ratibořským od plánění u Holenského dvora, 1578 Janu Nemravovi z Ratiboře placena 1 kopa za plánění louky u dvora. Ratibořští chodívali sem i na žně: z l. 1592 a 1593 zachovaly se dva oslova stejné, vlastnoruční poukazy hejtmána Jana Zelendara z Prošovic: „Jene Chvojko, dej Ratibořským od se-

¹⁵⁾ V archivu sub Holná.

čení vovsů při dvoře holenským sud piva". 1592 Vlach lálal 1½ sáhu kamene na mlčník do dvora, 1596 Pavel, chalupník z Ratiboře, přijal za udělení mlatu v Holenském dvoře 25 gr. a tak bývali poddaní z Ratiboře a Roseče na holenském dvoře zaměstnání různým způsobem. Ne- toliko však jen oni — Holenský dvůr měl přirozený sklon spíše jaksi ke Kard. Řečici a Mnichu než k Ratiboři, a tak počátkem XVI. století též slyšíme poprvé o utužení robot řečických sousedů o žních při panském dvoře Holenském a o senách při Velhartickém, který stával na Jemčině a byl druhým nejbližším panským dvo- rem i pro Ratiboř.¹⁶⁾

Už ve středověku s panským hospo- dářstvím souvisela i zábava, hon, pro tulo libůstku zřizovány obory i číhadla na ptáky. Ratiboři nejbliže bylo zřízeno 1568 číhadlo na kopci Humenici u Děbolína — „dáno rychtáři ratibořskému za mladý sýr ptákům, který od něho vzal baštyř holenský, 2 gr. 4 den.“, čte se v jedné položce týkající se vydání spojených s číhadlem u Děbolína. Jiné bylo na Přední Dubovici před brankou; panu Adamovi II. odtud dodávali jeřábky.¹⁷⁾

Lesnictví v této době, kdy dříví všude bylo nadbytek a nepoužívalo se ho k průmyslovým účelům, nemělo valného hospodářského významu; na hradeckém

¹⁶⁾ O holenském dvoře: Teplý I. 2. - 299. II. 1. 219. Příspěvky k dějinám českého zemědě- lství strana 16, 19, 202, 251. J. Hrubý: Místo- pis I. 63, 45, II. 40, 180.

¹⁷⁾ F. E. B. Číhadlo aneb čizba na ptáky Ohlas od Než. 1896 č. 26, Teplý II. 1. str. 221.

panství bylo ku konci XVI. stol. 9 hájen- ství: v Šedle, Lásenici, Hatně, Roseči (Roseč, Stejka a Holná), Ratiboři, Kleno- vě, Lodhýřově, Neydeku a Nekrasině. Hlavním úkolem hajných a myslivců byl dozor nad zvěří, již bylo mnoho, i divoké, která působila často též nenahrazené škody na polích náležejících poddaným okolních vesnic.

Daleko významnější položkou než dříví v nových hospodářských plánech pánů z Hradce v XVI. století byly ryb- níky, na Ratibořsku především Holná.

Holenský rybník, jenž vznikl, jak zmí- něno v prvním období rybníkářství hra- deckého, jehož účelem bylo především odvodnit krajiny, stal se předmětem no- vých reforem a projektů. Zvětšován byl několikrát, neboť už roku 1498 prodal Rynart Houska z Vraťšova na Vřesné za 50 kop jakýsi svůj rybník „pode vsí Ra- tiboři ku polřebě Velkého rybníka nad ním ležícího“, hlavní změny však pro- vedeny v polovici šestnáctého století. — Šťastný z Pleší, když stavěl Kařejn, jejž napájel z Holné, 1555 zvýšil hráz stavu, který tehdy nazýván byl už Na- dymač a pak Vydymač. Současně 1554 navrhoval panu Jáchymovi Mikuláš Zde- slav Vrabský z Vrábí, aby převedl vodu do Holné z Nežárky někde od Jarošova nebo od Kanclova, jenž prý leží o 6 loket ještě výše než Holná, Šťastný však od uskutečnění tohoto fantastického plá- nu pána odradil. 1559 předělávána vazba hráze, 1584 zvyšována zase hráz Holné dle plánů proslulého rybníkářského od- borníka Krčína z Jelšan — z té doby pochází staré duby na holenské hrázi.

Z r. 1565 jest zachován nejstarší zápis o lovu Holné, kdy ve 4 dnech vyloveno 312 džberů (as po 53 kapřích) za 412 kop gr., po provedených reformách byl lov 31. října 1595 ještě vydatnější: vyloveno z násady tříletého plodu 350 džberů a 2 kusy (po 46 kaprech), štik 24 kopy 54 kusy, okounů 11 kop 10 kusů, drobných 330 věder.¹⁸⁾

Všechny ostatní rybníky a rybníčky na ratibořském katastru svou rozlohou i hospodářským významem úplně mizí před Holnou. Největší z nich, také velkostatkem spravovaný, byl rybník Hluboký (parc. č. 377 výměra 4 ha 37 a), dnes oblíbené koupaliště pod Sv. Barborou, o němž nejstarší zmínka je v listině z 10. června 1507, jež se týká užívání louky pod rybníkem poustevníkem barborským.

Historicky zajímavé jsou dále rybníky soukenické či na Kornicích (horní 1 ha 50 a, dolní 1 ha 10 a, parcely č. 887 a 889). Patřivaly knapům soukenického cechu v J. Hradci, jenž dostal jakési pozemky odkazem i darem a za jejich část u Hradce Jindřich z Hradce někdy kol r. 1510 věnoval jim k roli u Ratiboře jitra, k nim něco ještě přikoupeno a založeno za 50 a 30 kop 2 rybníky, z nichž odváděl knapi ročně 7 gr. Rybníky byly pronajímány sedlákům z Ratiboře.

Jakou úlohu hrálo panské rybníční hospodářství v osudech Ratiboře? Jako při každé panské práci museli sedláci

¹⁸⁾ O Holné: J. Hrubý I. 67, Fr. Teplý: Příspěvky 86, Dějiny rybníků 4-5, Dějiny J. Hradce I. 2. str. 136, II. 1. str. 218, F. Tischer: Dopisy hejtm. Štátního strana 58.

i na Holné vypomáhat při stavbě hrází, k lovům dodávati potah, a voziti dříví k opravám. Když 1568 počala se v sobotu před Křížovou nedělí trhat hráz Holné, museli sedláci z Roseče a Ratiboře voziti na její upevnění „kul“ a jiné dříví, začež paní Anna z Rožmberka poslala jim sud piva, děbolínští z Holné vozili 1512—14 duby k obnově kašny na náměstí v Hradci, jindy zas Matěj z Ratiboře za 40 gr. vezl dříví na novoměstský most.¹⁹⁾ 1576 bylo zapláceno Ratibořským od udělení mostu u Holný 15 gr., od holenské bašty 7 kop. Stejně pracovali i na jiných rybnících v okolí: 1577 tesaří Charvat z Ratiboře a Trachta z Roseče na Hlubokém, 1589 Čečka z Ratiboře dělal tam za 6 gr. stavidla — s tímto Čěčkou setkáváme se i 1594 na rybníce Březině, kde dostává za pět dní od podbíjení šindelem na vazbě, tesání latí i zhotovení krokvě k výkřtu na rybníce Březině 15 gr. Jinak mívali okolní poddaní s rybníky políže, jež pocífovali na svých polích — byla-li Holná neb jiný rybník nadřzen a přetekl, vyplavil okolní selská pole, začež panská náhrada bývala všelijaká, někdy třebaš i žádná. „Vobročníku, dej do Ratiboře podruhá, kterejm louku vyplanovali, jeden strich žita“, zní jeden poukaz hejtmána Jana Zelendara v sobotu po sv. Bernhartu 1597 panskému důchodu.²⁰⁾

Pravidelně bývali sedláci rybníčním hospodářstvím poškozeni také tehdy, jestliže pán si vzpomněl založiti nový

¹⁹⁾ F. Teplý: Dějiny rybníků 5, Dějiny Hradce I. 2. 175, 117, zámecké účty.

²⁰⁾ Zámecký archiv oddělení V. Ratiboř.

rybník nebo zvětšiti starý zaplavením okolních pozemků. Patřil-li pozemek určený k zaplavení sedláku, dostal za něj třebas náhradu horší a vzdálenější, patřil-li vrchnosti, pak byli poddaní nuceni robotní práce na něm dosud vykonávané dělat jinde — tím Teplý vysvětluje,²¹⁾ že na př. sedláci z Čiměře robotovali později až u Lásenice, z Lásenice že chodili k Jemčíně a tam robotovali i Ratibořští, jak prozrazuje jméno „ratibořská louka“ u Jemčiny.

O životě v Ratiboři, jejích denních starostech a radostech, jejích obyvatelích a přesunech mezi nimi z dob před bělohorskou bitvou, není možno mnoho říci, neboť archivní materiál z této doby je velmi chudý. Z ratibořských statků několik zpráv týká se Hodova dvora, jenž, jak dotčeno, již dříve zaujímal v Ratiboři zvláštní postavení, s čímž nepochybně souviselo i to, že k němu patřil mlýn. Mlýny mívaly vždy lepší poddanské postavení než ostatní selské usedlosti, těšily se četným výsadám, které často z mlýnářů dělaly lidi skoro neb zcela svobodné.

Že Hodův statek nebyl obyčejným selským statkem, nýbrž původně panenským, tedy svobodným majetkem, vysvítá už z toho, že zachoval se zvláštní list, jímž Jan Hod dvůr získal. Je to pergaménový original²²⁾ s datem 6. dubna 1537,

²¹⁾ Teplý: III. 1. str. 19.

²²⁾ Original pergamén částečně porušený, s pečeti v archivu městského musea v Jindř. Hradci sign. I. A' a' č. 32. Staré zápisy užívají tvaru jména Hod místo pozdějšího Hoda.

jímž Anna z Minsterberka, vdova po Jindřichu IV., potvrzuje prodej dvora a jenž zní:

Já Anna, z boží Milosti kněžna Minsterberská a hrabina Kladská, paní z Poděbrad a z Kunštátu, známá činím tímto listem, všem vůbec, kdežkoli čten neb čtouce slyšán bude, že se sem prodala dvůr v Ratiboři Janovi Hodovi s dědinami, lukami, s rybníčky, s lesy a se vším, což k němu přísluší, za čistý a za svobodný, aby von i jeho budoucí toho užívati mohli jako svého vlastního. A ten jest prodán za 100 kop míšenských, vplně zaplacených a proto jsem jemu pustila za tu summu již jmenovanou, ač bych to mohla dobře draž prodati, avšak sem mu tu milost učinila, aby strejce, někdy služebníka mého, smrti dochoval a pod plat ouroční, kterýž jest plat dáván od starodávna rozdílne, totiž při svaťm Jiří osmdesát grošů míšenských a druhý při sv. Havlu 70 grošů míšenských, avšak faráři do Stráže desátek, jak jest dáván od starodávna byl, též ještě aby dáván byl. A jestli by jej kdy Jan Hod aneb budoucí jeho prodati chtěli, aby to učiniti mohli bez překážky mé i budoucích mejch, cožby se jim koliv zdálo aneb líbilo, pod týž plat rozdílne, jak svrchu stojí a za to vnukův mejch žádám i budoucích mejch, aby jim tohoto listu potvrdili. A pro širší a lepší jistotu a vědomost dala sem k tomuto listu svou vlastní pečel přivěsiti, jenž jest dán a psán v Hradci Jindřichově v pátek před provodní nedělí letá od narození

božího tisícího pětistého třicátého sídmého.

K Hodovskému majetku, jemuž téměř kupními listinami bylo zaručeno výsadní postavení mezi ostatními grunty v Ratiboři, třebaž později nelze tohoto zvláštního charakteru pozorovati, patřil už v XVI. století také rybník Mandlov nad Holnou, (parcela č. 1054, výměra 5 ha 88 a 59 m²) nazvaný tak podle hradeckého kováře Mandla, jenž koupil jej od Adama I. z Hradce, jak svědčí dochovaný list Adama I. o této koupi.²³⁾

Já Adam z Hradce s dědici svými oznamuji tímto listem všem vůbec, kdež čten nebo čtuce slyšan bude, že jsem prodal a mocí listu tohoto prodávám rybníček nad Holnou a vršek okolo něho a v něm tři jitra s tím se vším, jakž hranice toho ukazuje opatrnému Mandlovi, kováři z předměstí Najžárky z města mého Hradce, i jeho dědicům i tomu každému, kdožby od nich tento list muoj měl, a jich dobrů vuolí v plat jistý, konečný a věčný tak, že týž Mandl kovář, dědici a budoucí jeho, i ten každý, kdož to držeti bude, má a mají a povinni jsú a budú mně Adamovi z Hradce svrchupsanému, dědicom a budoucím mým platiti z toho 35 grošů čes. platu ročního a to rozdílně na svatý Havel po dání listu tohoto nej-

²³⁾ V archivu městského musea (sg. I. A' a' 32), pergamen bez pečeti; v témže archivu (sg. I. A' a' 33) je zachován i list bez data z pozdější doby, patrně ze XVII. století, jímž Pavel Hod žádá na pánovi potvrzení kupního listu na svůj státek.

prve příští 18 gr. čes. a na sv. Jirí hned potom příští tolikéž, to jest 18 gr. čes. A tak každý rok ten plat platiti mají a povinni jsú bez všelikterakého odporu k věčnosti. Také on Mandl kovář, bude moci ten rybníček i s tím se vším, což svrchupsáno jest, dáti a prodati, změniti i zastaviti, komuž se mu zdáti a líbiti bude, toliko lidem na panství mém, kteréž mám neb jmíti budu a jinam nikam bez všeliké překážky mé, dědicov a budoucích mých, však jináč nic než s tím platem svrchupsaným ročním 35 gr. čes. že mně Adamovi v Hradci, dědicom a budoucím mým ten každý, kdož to držeti bude, má a povinnen bude platiti tak, jakož svrchupsáno stojí bez všech vymyšlených odporů neb já Adam z Hradce sobě, dědicům i budoucím svým na tom dědičného a pravého panství pozustavujem, toliko k požívání jemu Mandlovi, dědicom a budoucím jeho na plat roční svrchupsaný to prodali sme. Na potvrzení a jistotu toho já Adam z Hradce svrchupsaný svú vlastní pečef dal sem přivěsiti k tomuto listu, jenž jest dán letha buožího tisícího pětistého osmnáctého v outerý den sv. Víta mučedníka buožího.

Po smrti Mandlově měští pání jménem jeho sirotků r. 1536 prodali rybník, po Mandlovi dále nazývaný, kloboučnickovi Michalovi Chromému za 116 kop gr. a ten 16. října 1546 jej prodal Janu Hodovi z Ratiboře, když za něj holově hned vyplatil 158 kop gr. Jan Hod odkázal rybník r. 1567 na polovic dceři Báře, provdané za hradeckého pekaře Davida, a dědici

statku synovi Matouši, po r. 1582 drží však už celý rybník Matouš sám, koupiv polovíčku kdysi sestřinu od Jana Šlechty v Kard. Řečici, jenž ji dostal od Davida pekaře jako splátku jeho dluhu.²⁴⁾

R. 1552 dluhuje polesný Jiřík Ploczar 3 1/2 kopy Hodovi z Ratiboře, patrně též Janovi. O významu Hodovy rodiny svědčí též, že Hodové zastávali už tehdy úřad rychtáře v Ratiboři: kdysi r. 1594 při schůzi rychtářů se zámeckým hejtmánem Želendarem z Prošovic slyšíme z úst starého rychtáře Jiříka Hoda výrok charakterisující výstižně těžké a nevděčné postavení rychtářovo, že „rychtář je jako zrno mezi mlýnskými kameny“, totiž mezi pánem a jeho poddanými, mezi nimiž má býti prostředníkem, ale nezachová se obějejně nikomu.²⁵⁾

Z ostatních členů rodiny Hodovy znám jest Jan, bratr Hodův z Ratiboře, který byv vyučen se svolením vrchnosti sladovníkem, utekl do města Tábora, ale r. 1534 dosáhl od paní Anny z Hradce řádné svolení k vystěhování spolu s Blažkem, synem Vítovým z Políkna i se svým jménem („důčástkami“). Na přímluvu mnoha vzácných osob vydal jim hradecký hejtmán Mikuláš Puš z Miklsdorfu pod svou pečeti výhostní listy, jimiž Hoda a Blažek propuštění z poddanství aby se mohli státi měšťany táboorskými.²⁶⁾

²⁴⁾ I. kniha přípořádí fo 171 v měst. archivu.

²⁵⁾ F. Teplý: I. 2. str. 253, pozn. 69, str. 312. Obě rychtářské služby Čsl. Zemědělec XII. č. 142.

²⁶⁾ Pamětní kniha města Tábora fo. 156, Teplý I. 2. str. 213.

O jiných obyvatelích Ratiboře před Bílou horou dovídáme se jedině z finančních dokladů soupisů různých poplatků: při pozůstalosti Jakuba Kubička z Nežárky 1553 objevuje se dluh hajnému Slíchovi v Ratiboři 30 gr. Ze záznamu o prodeji dříví z panských lesů k stavebním účelům v Ratiboři poznáváme tyto usedlíky z l. 1595—98: Hod, Kreyczar, Vávra, Janda, Vacek, Vovesnej, Nemrava, Jakub, Slíchová, Svasta, Tajčka, Mikuláš, Adam, Rojdl, Vlk, Kavka, Pudil, Dejmek, Marek, Rehoř, Filip, Trepka, Strážskej, Maczal, Kolář.²⁸⁾ Jména ta většinou opakují se i v nejstarším zachovalém urbáři z r. 1613, jak bude uvedeno.

Doba předposledního pána z Hradce Adama II. (1565—96) je důležitá pro dějiny poddanství na Hradecku tím, že v této době docházejí k přesné kodifikaci úpravy poddanských závazků i různých práv a vyklostí, a že od této doby možno v zachovaných knihách urbárních se zápisů platů podrobněji sledovati i pohyb a změnu usedlíků v jednotlivých obcích.

Když r. 1565 zahynul ve Vídní při prolomení dunajského mostu se svým průvodem pan Jáchym z Hradce, vdova po něm paní Anna z Rožmberka přenechala 19letému synovi Adamu II. panství Hradec, Hlubokou i Žirovnici a nevypověděla mu též zápis svého věna 7500 kop, Adam však se za to matce zavázal, že ji bude i s jejím fraucimorem vydržovati na zámku a kdyby se rozhodla někdy odstěhovati se do Klášterčku, obvyklého

²⁸⁾ Teplý: II. 1 str. 116, Starší usedlíci na Hradecku, Ohlas od Než. 1914 č. 30.

všovského sídla hradeckých paní, že má užívatí platů z Kard. Rečice s pivovarem, skladovnou a mlýnem, dále ze vsí Pohoř, Klenová, Plasná, Ratmírov, Ratiboř, Rošec, dvora Drahýšky, rybníků Zrádného, Popela, Ostrova, Březiny a Jarošovského. Paní Anna odstěhovala se do klášterčka až 1574, když pan Adam si přivezl do Hradce mladou choť Kateřinu z Montfortu, ale již r. 1580 zemřela.

Právě tento rok 1580 je důležitý pro poddanský poměr Ratiboře k panu: toho roku na přímluvu regenta Štěpána Vratislava z Mitrovic, „abyšte jim v tom milostivě pro lepší dobré jich a prospěch rodu Vaší Milosti folkovati ráčil“, Adam II. z Hradce udělil vesnicím Políknou (3. ledna), Jarošovu (4. ledna) a Ratiboři právo odúmrtí, to jest právo, aby v případě úmrtí bezdětného hospodáře statek připadl jím stanovenému dědici a vrchnost neměla práva statek vzíti ke své ruce a uděliti jinému. Tato výsada nebyla asudělena jen z dobré vůle pánovy — předcházela jí nespokojenost sedláků na panství, hlavně pro odňatá jim jitra na rybníky a obdarování se pak za udělení toho důležitého práva zavázali, že budou za to voziti potřebné dříví do hradeckého pivovaru. Ratibořští neznámým způsobem tuto váznou listinu ztratili — proto neznámo přesné datum dne udělení — a tak už nástupce pánů z Hradce Vilém Slavata, jenž r. 1604 s rukou dědičky jejích Lucie Ottilie z Hradce ujal se vlády nad hradeckým panstvím, nechtěl 1607 přiznati Ratiboři právo na odúmrtí, „nemajíc oni včejasněho listu“ — „a nevíme, zdali přece

uznal“, dodává Teplý.²⁹⁾ Později byla uznávána odúmrtí po celém panství, co znamenala, po sta letech vyjádřil hejtmán slavatovský Mates Ruth z Ruthenštejna v listě ze 17. června 1690 slovy:

„Na všech panstvích slavatovských, celém to starém dědictví hradeckém, dále rožmberském, je odúmrtí od starodávna již (od 16. věku) odpuštěna tak, že mohou svůj majetek volně odkazovati komu chtějí — mimo poddané cizích pánů. Vrchnost má dědičný nárok jen v tom případě, jestliže poddaný svévolně uprchl, dopustil se smilství neb krivé přísahy.“³⁰⁾

Na zrušení odúmrtí Adamem II. z Hradce nutno nepochybně se dívati jen jako na součást všeobecné nové úpravy a kodifikace právních vztahů poddanských k vrchnosti a tyto Adamovy reformy třeba opět chápati zas jen jako součást všeobecného vývoje týmž směrem v celé zemi. Vedle nových hospodářských názorů šlechty na význam dominikálu a rustikálu platů poddanských a práce robotníkovy, značný význam měly změny, které XVI. století přinášelo ve vybírání berně placené panovníkovi. Od nastoupení Habsburků, kteří vedli skoro stále války s Turky, královská berně, odváděná dříve jen občas jako díl selského úroku placeného vrchnosti, stávala se nyní skoro pravidelnou daní, vybíranou zprvu v l. 1517—1566 dle jmění, od r. 1567 jako daň

²⁹⁾ Teplý: Příspěvky str. 18, Dějiny I. 2 str. 320, 361, III. 1. str. 50.

³⁰⁾ J. Salaba: Příspěvky k dějinám selského práva dědičného v XVII. stol. Čes. Časopis Hist. XII. str. 196-7.

domovní a pak z usedlosti.³¹⁾ Tato berně byla tedy novým a zvlášť v XVII. a XVIII. stol. stále vzrůstajícím a tíživějším břemenem sedláka, neboť přesahovala později i jeho povinnosti k vrchnosti.

Na hradeckém panství je zachován seznam berně placené na Turka z roku 1544, „kdo zač má vedle šacunku z každé kopy míšenské jeden peníz malý“, bohužel právě Ratiboř, Roseč a V. Radmírov v tomto seznamu obcí, rozdělených dle rychet, uvedeny nejsou, sousední Matná platila 1 kopy 4 groše 1 denár, Děbolín 3 kopy 37 gr. 1 denár. Z jiných platů objevují se roku 1573 platy zahradníků, to jest chalupníků s polem; v Ratiboři platí skoro tolik jako ve V. Radmírově (8 kop 54 gr. 1 1/2 den.), v Roseči 9 kop 5 gr. 6 denárů.

Před sestavením řádného urbáře za Adama II. v l. 1583—89 bylo přeměřeno celé panství a všechny usedlosti a zjištěno při tom 95 nových či sedláky přidělaných jiter, z nichž doposud neodváděly platy. Z nich byl stanoven plat ve výši 1 kopy 35 gr. a měli jej vybíratí hajní — z Ratiboře 7 grošů.³²⁾

³¹⁾ J. Pekař: Dějiny československé strana 81. Za usedlého před rokem 1620 počítán každý sedlák — po r. 1620 usedlostí rozuměl se statek o 40—120 korcích, chalupa o 20 korcích pokládala se na př. za „čtvrť usedlosti“ — počet usedlých stanovil se výpočtem. Před bitvou bělohorskou připadalo v Čechách na usedlost průměrně asi 1 kopa berně, asi tolik, kolik se platvalo úroků z lánu vrchnosti. K. Krofla: Přehled dějin selského stavu v Čechách a na Mor. str. 66, 139.

³²⁾ Teplý I. 2. str. 210-11, 403. Příspěvky str. 16. Na míšenské kopy počítalo se v Čechách od XVI. století, dvě kopy míšenské rovnaly se jedné české nebo 1 tolaru či 70 kr.

V urbáři z r. 1613 vypadá „Ves Rattiborze“ takto:

čtvrť	peníze	k.	gr.	d.	ovsa	divrt.
1 1/2	Jan Feičar	27	1	měr		
1 1/2	Jíra Matějův	27	1			
2	Matouš Krb	32	1 1/2			
2	Adam Bílků	33	1 1/2			
2	Nikodým Hamerník	28	1 1/2			
1 1/2	Jakub Kotrba	23	6	1		
1 1/2	Barta Pařilů	23	6	1		
3	Matěj Hatina	48	2			
	Jíra Vovesnej	5	5			
	Čeček Jíra	13	3			
4	Matouš Hodů	27	4			
4	Jakub Sticha	1	30			
3	Pavel Zach	47	1			2
3	Barta Zachů	54	2			2
3	Matouš Charvat	48	2			2
3	Jíra Hodů	50	2			2
2	Václav Ryzek	28	1 1/2			1 1/2
1 1/2	Janek Vojtů	23	6			1
2	Vít Roháč	33	1 1/2			1 1/2
2	Pavel Roidl	33	2			1 1/2
3	Jan Švika	46	2			2
	Matouš Kunzl	6				
1	Vávra Matějků	33	1 1/2			
1 1/2	Matěj Stražský	9	3			
3	Havel Eckhart	1	5	3		
2	Vít Mácal	28	2	2		
2	Jan Dejnek	28	2	2		
4	Pavel Sláma	47	2	2		
4	Jíra Pudlílů	47	4			
	Šimon Kovářů	12	4			
Suma peněz				17	55	3 m. 1 čt.

Robotní povinnost tehdy ještě byla vedlejší, méně významná, neboť nebyl nedostatek pracovních sil pro vznikající

teprve velkostatek; při zdělání urbáře r. 1512, jenž se nezachoval, umluvena robotu 2 dni týdně z lánu.³³⁾

Možno-li z doby před českým povstáním podati dle urbáře přesný obraz o obyvatelstvu Ratiboře a jeho finančním zatížení, nelze bohužel nic povědět o náboženských poměrech v obci, které po celé XVI. a na počátku XVII. století hrály přece tak významnou roli v českém životě. Jako v Hradci a různých vesnicích, i v Ratiboři jistě rozšířilo se náboženství nekatolické — zase nelze říci, zda kalíšnické, či luterské nebo českobratrské, a vzdálenost fary od Ratiboře nepochybně uvolnění ve víře jen posilovala. U Děbolína na vrchu „kazatelně“ scházeli se z okolí za snášenlivého Jáchyma z Hradce Čeští bratři, snad mezi nimi bývali i z Ratiboře.

Byla zaznamenána pověst, že za husitských válek byl vypálen kostel v Roseči,³⁴⁾ byla též vyslovena neodůvodněná domněnka, že tímto vypáleným kostelem byla Sv. Barbora³⁵⁾ — nelze však tvrditi nic bezpečnějšího, neboť o Sv. Barboře stále ještě není z této doby písemných zpráv. Jisto je jen, že Jindřich IV. dal vystaviti a obnoviti — jak se praví — kostel Sv. Barbory, opatřil její i kostelním zařízením a nad to získal pro kostel od kardinála-legata Petra 23. června 1503 velké odpusky v den sv. Kříštofa, sv.

³³⁾ Teplý: Selské bouře str. 123.

³⁴⁾ Podle F. Rulla v „Monografii města J. Hradce“ je jisto, že r. 1400 ještě v Roseči „farní kostel“ nebyl (str. 61, poznámka 7).

³⁵⁾ Čechy VI.

Barbory, sv. Anny a sv. Apolonie pro ka-jící křesťany, kteří by v tyto dny vyko-nali v kostele pobožnost a přispěli k jeho opravě, zachování a opatření tohoto kostela knihami, kalichy, svícny a jinými bohoslužebnými věcmi.

Kostel, jehož oprava výše zmíněná stala se as. dle kružby oken, nedlouho před r. 1503, mívá tehdy dřevěný strop, jak možno souditi z nedostatku opěr, stěny bývaly malované a malby na obou stěnách presbyteria mívaly české nápisy, dnes nečitelné.³⁶⁾

Citovaná listina o odpustcích z roku 1503 je vlastně nejstarší bezpečnou a zachovanou zprávou o kostelu sv. Barbory — z další zprávy, o málo mladší, z r. 1507 pak se dovídáme, že u kostela žil z panského důchodu poustevník a ochra-nou kostela a správou jeho jmění že býval pověřen jako kostelník některý hradecký měšťan; později byli kostelníci 3, totiž dva měšťané a poustevník.

Listina ze dne 10. června 1507, v níž je zachována i zároveň zmíněná nejstarší zpráva o rybníku Hlubokém, oznamuje, že Jan Krychle z Ratiboře s povolením Jindřicha Hrobského ze Sedlce a na Radeníně, jako poručníka nezletilého Adama I., při svědectví urozených pánů Ště-pána z Počepic, Ctibora Netonického z Nebílov, hejmana hradeckého a fiš-mistra Jana Feyrara prodal kus loučky „pod Hlubokým rybníkem ke kostelu a k té poušti milé sv. panny Barbory

³⁶⁾ J. Novák: Soupis památek hist. a uměl. v polit. okresu jindřichohradeckém strana 1-3.

a to sice opalrnému muži Pavlovi Myslivému, měšťanu v Hradci a v ty časy správci a kostelníku téhož kostelíčka a poustě svrchupsané, za 100 gr. mš. tak, aby on toho kusu mohl a moci měl i budoucí kostelníci a poustevníci té poustě sv. panny Barbory užívat i na tom kusu sobě haltýř udělali, jakžby se jim zdálo a líbilo, jako na svém vlastním a také jim povolení dal, aby sobě též kostelník a poustevníci nyní i budoucí mohli a moci měli strouhu udělali a touto vodu vésti přes grunt jeho z Hlubokého rybníka až do toho haltýře na též místě udělaného bez překážky jeho i budoucích svých a ten haltýř při též kostelíku a poušti zůstalí má na věčné časy budoucí beze všech platů i všelijakých daní úročných.“

Kdo býval poustevníkem u Sv. Barbory, jež dle Teplého už v XVI. století stávala se oblíbeným cílem procházek Hradečáků, jak se tam dostal a získal právo poustevnu obývat, není známo, nebyl to však patrně kněz, nýbrž laik. Sloužili-li se u Sv. Barbory aspoň o dnech odpušky obdařených bohoslužby, o čemž svědčí jistě i zpráva o úpravě kostela provedené Jindřichem IV.; ne-pochybně sem kněží zajížděli odjinud. Hrubý uvádí, že kněz fary řečické byl povinen čtyřikrát za rok sloužit mši svatou na Sv. Barboře; proto as nachází se v inventáři řečické fary záznam, že ve zvonici kostela byl také zvon.³⁷⁾ Po stránce administrativní však patřila Sv. Barbora k panství hradeckému a hra-

³⁷⁾ J. Hrubý: K. Řečice str. 128-9.

decký panský úřad staral se i o udržování kostela: 18. ledna 1586 nařizuje na př. hejtmán Zelendar písaři, aby na rozkaz Jeho Milosti pána vydal 1000 šindelů na opravu kostela Sv. Barbory, poněvadž však šindele nebylo v zásobě, dán pokyn kostelníkům, aby jej dali na účet zámku udělat.³⁸⁾

Že by měl kostelík sv. Barbory nějaký zvláštní význam pro Ratiboř, ani o hřbitově není v citovaných dvou nejstarších dokumentech jeho se týkajících nejmenší zmínky — naproti tomu možno předpokládati, že už v polovici XVI. stol. stává se patrně církevním střediskem pro Ratiboř sousední Roseč, kde došlo ke stavbě nového kostela, jenž však neměl býti samostatným farním kostelem, nýbrž filiálním pod správou strážské fary. 18. srpna 1551 pan Jáchym z Hradce vydal Rosečským fedrovní list ku sbírce na obnovení kostela, v němž se praví, že „před léty mnohými na panství mém u vsi řečené Roseč kostel a chrám ke cti a chvále Bohu všemohoucímu byl jest ustaven, nevím pak, jakým způsobem též chrám ku skáze své jest přišel, ač někteří starí lidé tu zprávu dávají, že jsou to od předkův slyšali, že by válkami zhynouti měl.“ Jáchym sám také přispěl ku stavbě kostela.³⁹⁾

³⁸⁾ F. Tischer: Příspěvek k dějinám kostelíčka sv. P. Barbory v lese Dubovici, Ohlas 1904 č. 26-7. J. Nedoma ve Sborníku str. 106-7.

³⁹⁾ F. Lipský: Beneficia j-hradeckého vikariátu Ohlas 1878 č. 17, str. 132. Fedrovní list očištěn v Ohlase od Než. 1919 č. 14 (hist. koutek).

své panství od toho, aby na něm nepřeží-
movaly císařské armády, nebo táhnouce
již přes ně, aby se tu zbytečně nezdřo-
valy a ho nepustošily. Slavata byl však
nepřítelem Valdštejnovým a tak armády
vévody friedlandského položily se r. 1632
na slavatovském panství (v seznamu škod
tehdy způsobených objevuje se Roseč se
12 zl.), v únoru 1634 protáhlo slavatov-
ským panstvím v 10 dnech 20 pluků a
spustošily úplně některé vesnice, vymá-
hající i násilím od obyvatelstva prozra-
zení jeho skryší. R. 1640 v březnu objevili
se na Hradecku zas císařští a počínali si
tak bezohledně, že v Ratiboři Střehovi
vzali poslední krávu, sedláci však u Hrad-
ce je přepadli a svedli s nimi bitku, v
níž 3 hrabiví vojáci a „pacholček Hodů
zůstali na place“. — V těchto zlých ča-
sech utíkali obyvatelé obcí při Holné do
lesů kolem Holné a ukrývali se v táhlém
údolíčku pod rybníkem, kudy ze staré
hráze kdysi vytékala voda. Dle účtů ute-
čenci postavili tu 2 dřevěné palandy a
odtud pozorovali přes lesy pohyby vojsk;
ještě dříve dnešní doby se udrželo pojme-
nování těchto „maštalí“, kde se kdysi
Ratibořští schovávali před vojskem.

Po bitvě u Jankova vítězní švédové
vyslali část armády přes Řečici a Děbolín
na Hradec; 16.000 mužů se 125 děl a
300 zajatců táhlo 12. března 1645 na do-
hled od Ratiboře ku Hradci⁴⁰⁾ a jistě i
tehdy zajel se leckterý švédský oddíl také
do Ratiboře.

⁴⁰⁾ F. Teplý III. 1., Dějiny rybníků str. 5.
F. Rull: Monografie města J. Hradce str. 97.

III. Po Bílé hoře.

Válkou třicetiletou v agrárních ději-
nách českých a střeoevropských zemí
zahájeno bylo nové období ve zhoršování
stavu selského obyvatelstva: válka vy-
lidnila celé kraje, nemoce a hlad dokon-
čily toto zhoubné dílo, celé osady zmizely
s povrchu a ve zbylých vsích objevily se
pusté, nikým nevzdělávané grunty, zatím
co vzrůstala drahota a současně zvětšo-
valy se rok od roku mimořádné daně,
vojenské kontribuce. Po válce 30leté ná-
sledovaly nekonečné války s Turky, války
o dědictví španělské (1701—1714), války
slezské o dědictví Marie Terezie (1740—45),
válka sedmiletá (1756—63) vedle celé řady
menších válek, na něž na všechny český
národ přispíval i tehdy penězi a krví,
nezrušily-li přímo na jeho území.

Náš kraj byl tak šťasten, že celkem
byl ušetřen přímým bojů, válečný ryk
sem zaléhal obyčejně jen ohlasem — to
však neznamenal v dobách, kdy vojsko
táhnoucí do boje, bralo si vše, co potře-
bovalo, se stejnou bezohledností v zemi
vlastní jako cizí, že by nebylo Jindřicho-
hradecko okusilo, co jest válka.

Po bitvě bělohorské Vilém Slavata,
nejvyšší kancléř český a jeden z nejvliv-
nějších rádců císaře Ferdinanda II., aspoň
poněkud svým vlivem mohl ochraňovati

Po ukončení války třicetileté následovaly brzy nové války s Turky, jež vyplňují celou dlouhou vládu císaře Leopolda a které vyžadovaly stále nové oběti na penězích i životech od českého národa, třebaž neměl na nich přímého zájmu. Daně rostly nemilosrdně — 1674 platí Ratiboř 228 zl. 30 kr. kontribuce ročně a roku 1683, když Turci stanuli před Vídní, byl celý náš kraj zaplaven nejdříve saským, pak bavorským i císařským vojskem, jež táhlo na pomoc k Vídni aneb zase na jaře 1684 vracelo se zpět.

Když byla uzavřena v červenci 1683 dohoda císaře se Saskem o saské pomoci, bylo uloženo hradeckému panství s okolními slavatovskými dominiemi dodat pro vojsko 140 porcí za 420 zlatých, na Ratiboř a Roseč připadlo po 1 a půl porci, na mušketýry předsáno Ratiboři 9 zl., mimo to Děbolín, Roseč a Ratiboř měly postaviti do pole 1 muže, na nějž rozpočet činil 14—18 zl., celé panství 53 muže. Sasové přišli na Hradecko 27 srpna a leželi skoro ve všech vesnicích několik dní, počínajíce si jako nepřátelské zemi; z Ratiboře však není o této návštěvě zpráv. Za to v lednu 1684, když se vracela spojenecká vojska od Vídně, ubytována do Ratiboře a Roseče 20. ledna bavorská kompanie hejtm. Obendorfa od armády generalwachmeistra von Strinau.⁴¹⁾ Co takový noleh stál, povídá účet o něm.⁴¹⁾

⁴¹⁾ Černínský archiv odd. „historica“. V zá-
vorkách účedně provedené opravy vrchnostenským
úřadem.

Leta Páně 1684 dne 28. januári loží-
rovala ve vsi Ratiboři od baborskejch
vojáků (kompanie hejtm. Obendorfa) 44
mužů přes jednu noc; utratili tolik:

chleba	181	62 kr(?)	46 kr.	3 d.
masa	91	à 2 k	36 kr.	
sejra	10 kusů	à 3 (2)	18 kr.	
slepice	11	à 7 (6)	1 zl.	
putr	2 kopy	à 7 (6)	6 kr.	
vejce	4	à 31 k		
žemle	à 20			
koření	à 30			
kapry	13 kusů	à 6 kr	1 zl. 18 kr.	
másla	28 žejdlíků	à 7 k	3 zl. 16 kr.	
seil	26	à 2 k	52 kr.	
pálení	13	à 5 k	1 zl. 5 kr.	
pivo	66 1/2 pint		3 zl. 19 1/2 kr.	
svíček			6 kr.	
mouku pšeničnou	dáno na koblihy z celých vsí			
1 mejtník		48 kr.		
vína	13 žejdl. à 4 kr.	52 kr		
jahel na kaši	dáno 3 mejtníky à 45			
koní	8 dáno na ně ovsu 1 str. 2 měř.			
	1 zl. 7 1/2 kr., sena 50 l (15 k.)			
slámy	5 otepí (5 kr.), na fůršpon dáno 26			
	parů volů.			

Mimo to ještě v podobném účtu ro-
sečském čte se položka: ovsu dáno do
Ratiboře na pomoc na vojáky 2 m. (?), sena
39 liber za 22 1/2 kr. a 9 kr.

Když na konci roku 1684 vracely se
ještě přes hradecké panství vojenské sbo-
ry z Uher, Ratiboř zaplatila na ně zase
24 zl. 50 kr. — byl tedy její podíl na osvo-
bození Vídně od Turků opravdu značný,
zvláště když není uvedenými číslicemi
vystižen plně.

Vedle holových peněz a rekvisic, jež m^ožno sledovati z účtů a daňových seznamů, doplácel český venkov na turecké i ostatní habsburské války životy svých synů. Kolik Čechů bojovalo a padlo v regimentech habsburských v XVII. a XVIII. století na nejruznějších bojištích Evropy, nebude nikdy zjištěno a podobně nelze říci, kolik jich dodala za tu dobu Ratiboř. Bylo jich však jistě dost: soupis obyvatelstva⁴²⁾ z r. 1787, jenž vypočítává všechny poddané patřící do Ratiboře, uvádí jich 431 a z nich u 13 je poznámka „voják“, u 2 invalida. Z vojáků nejstarší je stár 60 let, 3 přes 50, 4 přes 40, 2 přes 30 a 3 přes 20 let — nepochybně starší už tedy se vrátili do Ratiboře a opět se zde usadili, neboť voják V. Matejček je současně veden jako synek invalidy.

Los těchto výsloužilců, kteří 12 i více nejkrásnějších let ztrávili v císařském kabátě, byl smutný a nelze se divit, že výsloužilci, odkázání nanejvýš na nepatrný majetek, nebývali poddanými nejlepšími. Vrátil-li se voják jako invalida, byl na obživu rodině: 1718 předal na kanceláři v zámku vrchní Stíchovi z Ratiboře jeho bratra Jana s kázáním a patentem na 3 kr. po 13 leté vojenské službě — „bez rukou a se šrámy na tváři“, které si přinesl z Uher — jak asi jej uvítali doma? A což ženatý voják? Anna Hladíková z Ratiboře, která sloužila v Hradci u černého orla, vzala si za muže dělostřelce, což bývalo dovoleno vojákovi, jenž si odsloužil 8—10 let. Ženich, jehož žena dle tehdejšího zvyku obyčejně následovala

⁴²⁾ *Manschaftsbuch* 1787.

na vojnu a u pluku pomáhala jako pradlena a kuchařka, musel dát revers, že zůstává i s dětmi černínskou poddanou, ani panský písař však si neodpustil k zápisu německou poznámku: „Man muesz sie aber suchen“.⁴³⁾

Z r. 1777 zachoval se seznam rekrutů (*Widmungsrolle*), když nařizeno panskému úřadu dodat 27 vojáků, z toho 7 pro kyrysnyky (o 5 palců nad obyčejnou míru 5 stop), 1 dragouna (o 4 palce), 19 pěšáků (o 3 palce); krajský úřad si vybral je předeem dle *Manschaftsbuch* a nařídil jen vrchnímu, aby nic neprozrazoval, aby rekruti neutekli, než je schytají. Z Ratiboře je mezi vybranými Vít Rudišer z č. 33, 18letý, 2 1/2 palce nad míru a Tomáš Sach z č. 21, 24letý, 3 1/2 palce nad míru, oba označení poznámkou „dobrý“, byli tedy uznáni po předvedení za schopné. V *Recrutenliste* z r. 1778 nenachází se z Ratiboře nikdo.

Vojsku, které táhlo krajem, museli poddaní poskytnout přepřež — i za tuto povinnost bývali odměněni často velmi špatně, jak se čte v pamětní knize⁴⁴⁾, kde rychtář Jan Hannl z Ratiboře 1. ledna 1760 hlásí, že čeledín, kterého před 44 týdnů na rozkaz vrchnosti poslal s párem koní a povozem za armádou, vrátil se domů s povozem nepotřebným již k ničemu a s koňmi sešlými a částečně chromými — o náhradě nedočteme se nic.

Od 1. listopadu 1729, do 31. října 1730 zaplatila Ratiboř 39 zl. 24 kr. 2 d., od 1.

⁴³⁾ F. Teplý: *Selské bouře* 224. 49.

⁴⁴⁾ F. Teplý: *Jak se odvádělo na vojnu v XIII. stol.* Ažrávní archiv VI. str. 43. *Memorialbuch* 1720 str. 184.

listopadu 1730 do 31. října 1731 14 zl. 55 kr. 5 1/2 d. na ubytování vojska generála de la Marche⁴⁵⁾ rozloženého v bechyňském kraji a též u nás; v seznamu obcí však, které měly dostati náhradu za ubytování, Ratiboř a Roseč chybějí. V roce 1731 vedle toho placeno na kontribuci od února do června měsíčně 27 zl. 10 kr. 3/4 d., od srpna do října 27 zl. 23 kr. (celé panství měsíčně 1392 zl. 41 kr. 3 3/4 d. a 1403 zl. 42 kr. 2 3/3 d.); dále Ratiboř přispěla na zaplacení kontribučního písaře, zámeckého mušketýra a posla v r. 1731 obnosem 7 zl. 59 kr. 1 3/4 d., na jiné potřeby 2 zl. 36 kr. 2 3/4 d.

Nové vojsko táhlo Hradeckem od 6. ledna 1738, od 24. do 26. IV. bylo tu i ubytováno. Na Ratiboř dle výkazu jeho potřeb připadlo „schrottgeld“ 32 kr., za maso 19 zl. 16 kr., za sůl 2 zl. 45 kr., za sádlo 4 zl., koření 1 zl. 15 kr., oves 1 zl. 37 kr., seno 3 zl. 30 kr., svíčky 30 kr., celkem 29 zl. 18 kr.; za porce od 24.—26. dubna účtováno pro vsi Děbolín, Matná a Ratiboř dohromady 235 zl. 33 kr., pro koně 5 zl. 56 kr. a 30 strýchů 2 věřt. ovsů.

I v létech čtyřicátých XVIII. století přehnala se přes Ratibořskou válna o dědictví Marie Terezie, vedená s Prusáky, Francouzi a Bavorsy. Poslední z nich, Bavoři, počátkem listopadu 1741 přitáhli na Hradecko, zmocnili se Stráže a 13. listopadu pod Sv. Jakubem svedlo bitvu 300 císařských husarů s 2000 Bavorů. Ve dnech 17.-18. listopadu prý 78.000 mužů zaplavilo tento kraj, vymáhalo kontribuce

⁴⁵⁾ 1721 kmořuje v Hradci usazený generál de la Marche s pošmistrem Richtrem dětem M. Draxla, svého povozníka z Ratiboře (Teply II.-1.127)

a působilo nenahraditelné škody, nepřátelé i císařští. Neboť ten den, kdy Bavoři odtáhli k Veselí, přišli 20. listopadu husaři a natropili v Roseči a Ratiboři takové škody, že v jedné ani druhé vesnici sena za 4 fůrky nezůstalo,⁴⁶⁾ pluk Daunův pobral všechny ovce na Holné a císař. armáda byla zásobována z hradeckého panství od konce října až do konce prosince 1741. Vesnice hradeckého panství měly pro Daunův regiment v době jeho přezimování dodat 44.970 porcí chleba (dodaly 73.446), 14515 ovsů (14618), 12.600 sena (odvedly jen 5.059) a 5.700 slámy (6944).⁴⁷⁾

Za války sedmileté naše kraje nespály tříly nepříteli, nanejvýš snad císařské spojení — nepochybně po nich při pátrání po zbraních po vsích našli hajní později v Kačlehách 2 Uhry a v Ratiboři 1 Rusa, starého vojáka, který před mnohými lety ve válce zůstal v zemi, ale „nikde nebydlí“! (to jest: nikomu nepatří). Je to hodný, pokojný člověk, ale není „naš křesťan“, praví hlášení o podivném nálezu.⁴⁸⁾ Jinou památkou na války Marie Terezie je německá žádost obce Ratiboře z r. 1774 panskému úřadu, aby jim byl prominut starý dluh 32 zl. 10 kr. za dříví, které prý spálilo císařské vojsko — šlo o dluh snad až z roku 1741 a nikdo nevěděl už, o co jde, nejstarší obyvatelé

⁴⁶⁾ F Zátka: „Náš kraj za války o českou korunu“, Ohlas od Než. 1911 č. 43 a „Paměti F. Kaderábka, far. učitele strážského z l. 1735-9. Ohlas 1913 č. 31.

⁴⁷⁾ V černínském archivu odd.: historica 1741.

⁴⁸⁾ Teply: Selské bouře str. 223.

tvrdili, že dříví tehdy spálili Francouzové.⁴⁹⁾

Vedle válek stihala také příroda někdy zle ratibořské hospodáře. Neúroda byla hned po českém povstání, kdy 1622 stoupla cena pšenice z 1 zl. 45 kr. až 2 zl. na 9 zl. 37 kr. a dražota z neúrody opakovala se několikrát, r. 1676 byla tak velká neúroda, že 24 poddaných ratibořských proslili o osvobození od svatohavelských platů pro neúrodu po dvě léta se opakující; 1675 zavínily deště a mlhy takovou bídu, že „již ani mnozí vovesného chleba nemají a sotva za tejdén jednou žitného chleba koštujeme“ - byl sleven nejchudším plat celý, ostatním polovina.

Kolikrát celkem neúroda, mor a oheň navštívily Ratiboř v XVII. a XVIII. století, nelze zjistit — zachovaly se o nich zprávy jen náhodně. R. 1668 postihl as Ratiboř větší požár, neboť gruntovní kniha poznamenává k tomuto roku jako vyhořelé statky dnešní čísla č. 24., 25., 28., 32., jež zůstaly několik let pak pusté.

Roku 1756 vichřice poškodila v Ratiboři 11, v Matné 6 stavení a v Roseči odnesla 6 střech, v r. 1770 vypukla neúroda a bída, jež trvala tři léta, Ratiboř však nebyla tak postižena jako jiné vsi. Dle Claudia (Geschichten der Stadt Neuhaus str. 180—1) míra pšenice stála u nás 9 zl. 30 kr., žito 8 zl. 30 kr., jinde 12—16 zl., ječmen 6 zl., oves 2 zl. 36 kr. Vrchní Herget 5. května 1771 bezradně se ptá: „... rád bych osel Holnou, kde nabrat semeno?“ Lidé jedli ovesný chléb, v nižších polohách u Hradce ne- vzešlo ani obilí, za to v Ratiboři, Polští

⁴⁹⁾ V černínském archivu sub V.: Ratiboř.

a Políkně přece sklídili asi polovinu obvyklé úrody. Když roku 1773 vyhořel Hradec, někteří sedláci z Ratiboře, Roseče a Lodhýřova přinášeli obětavě na pomoc postiženým peníze, ač 18. června toho roku také je poškodilo krupobití.⁵⁰⁾

Přes tyto kruté a bezohledné vnější zásahy vyšší moci, jako jsou válka, živelní pohromy a hlad, žila přece jen Ratiboř svým klidným životem, takže Ratiboř v XVII. a XVIII. století mnoho se nezměnila.

Roku 1658 dostala i Ratiboř jako ostatní vesnice na hradeckém panství od Ferdinanda Viléma Slavať právo pečeti své listiny pečeti: bylo na ní plačí křídlo (podobně jako na pečeti radmírovské) a nápis kolem něho: „Peczet wsy Ratiborze 1658.“⁵¹⁾ Nápis byl český, neboť Ratiboř zůstala vsí českou, třeba i sem nepochybně pronikal živel německý, o čemž by mohlo svědčit, že v knize povolení šňatků z let 1660—1678 jsou i z Ratiboři ojedinělé zápisy německé a vlivem národnostního promíchání rodin bylo snad tehdy dle Teplého v Jarošově, Lásenici, Ratiboři a jiných českých osadách možno domluvit se i německy. V zápisech v jiných knižkách a listinách týkajících se Ratiboře převládá čeština — že tu čeština zůstala domovem, svědčí i zpráva, že 22. července 1708 vyšetřoval hejtmán Kölsch z Kölschheimu „masopustníky z Ratiboře pro nemravnc

⁵⁰⁾ Teplý: III. 1.

⁵¹⁾ Dr. J. Novák v Soupisu str. 350 uvádí, patrně následkem nejasného čtení, letopočet v pečeti jako rok 1650.

písně“, které musel si dát napřed přeložit.⁵²⁾

O pobytu obyvatelstva poskytnují dosti bohatý obraz různé urbáře a jiné úřední

Pečeť vsi Ratiboře.

⁵²⁾ F. Teplý: Češi a Němci na Hradecku str. 11. Selské bouře str. 50, 233.

seznamy, dle nichž jest možno sestaviti i jakýsi přehled držitelů jednotlivých původních usedlostí, ovšem bez nároku na úplnost a přesnost. „Gruntovní kniha“ obsahuje totiž zápisy z doby krátce před bitvou bělohorskou do počátku XVIII. století, tedy asi sto let, pozdější pozemkové zápisy neexistují, až teprve v pozemkových knihách od roku 1850. Mezeru tuto možno jen částečně nahradit dle různých daňových, robotních a jiných seznamů nebo aktů, přesné zjištění však ztěžuje starý zvyk označovati grunt podle bývalého majitele, takže změnu nelze vůbec někdy zjistit nebo datovat, dále různé číslování domů, pak u chalupníků a domkářů kryje se číslo jejich usedlosti často s gruntem, na němž byla postavena a j.⁵³⁾

Pokus sestaviti seznam držitelů ratibořských usedlostí dle všech těchto pramenů poskytuje as tento obraz:

Číslo 1. (u Fejčarů grunt č. 1) před 1613—1789 Fejčar, od 1851 dodnes Hoda.

Č. 2. (chal. u Zimů) 1613 Vávra, 1619 (?) Matěj(ovský), 1626 Hadlar(?), 1630 Sláma, 1669 Moravec, 1674—1742 Zima, 1681

⁵³⁾ Uvedeny zde jsou jen grunty, které jsou zaneseny v citované gruntovní knize. Data před jmény rodů v letech před r. 1851 neznamenaají, že v tomto roce nastoupil nový rod, nýbrž že je jej možno poprvé určit dle některého dokladu: r. 1613 v urbáři, 1654 v berní rolli, 1668, 1674 v revisitačním protokole, 1714 v příznávací tabele, 1757 v katastr. protokole, 1787 a jindy v „Mannschafsbücher“, 1851 ve vyzávací tabelle Usedlosti, neuvedené ještě v gruntovní knize a později vzniklé, budou uvedeny později: v závorce za číslem usedlosti je uvedeno, jak se dodnes jí říká.

Hradek z Vydří(?), 1760—75 Lukáš Souček (sehnán zgruntu), 1775 Jan Stícha, od 1787 dodnes Šarlinger (Šadlinger, Šatlinger).

Č. 3. (u Krbů) před 1613—1702 Krb („1702 již jako starý člověk předal tento statek dosavadní majitel svému zeti Jakobu Rudišarovi za 150 kop“), 1702—1875 Rudišer, 1875—1920 Stícha, od 1920 dodnes Hruška.

Č. 5. (u Stechů grunt č. 4.) před 1613 Bilek, 1627 přiznal se k Bílkové Hoda, po něm 1666 Bílek-Hoda, 1698 „Jakub Hoda sonst Stícha genant“, 1766 Charvat Sláma, 1786 Alžběta ovd. Charvatová a Marín Sláma, řeč. Charvat, syn Slámův, pak až podnes Charvatové.

Č. 6. (u Hamerníků grunt č. 6.) před r. 1613 až do r. 1760 Hamerník, 1760 Handl vulgo Hamerník, pak až dodnes Handl (nebo Hanl).

Č. 7. (u Sojků) 1607 Kotrba odkázal jej zeti Sojkovi, Sojkovi byli majiteli od té doby až do polovice XVIII. stol. (1757), ale uvádí se ještě 1654 Kotrba, 1674 Hudec, pak 1760—1851 Koranda, 1876 Kubín, 1879 Garhöfer, od 1882 dodnes Slinc.

Č. 9. (u Tejků) před 1613—54 Pařil, 1674—1766 Tejků (1714 Tepička!), 1777—1787 Vlk, 1841—51 Stícha, od 1874 Šustr.

Č. 10. (u Vopálků) před 1613 Matěj z Hatína, prodal Jiřímu Kováři, od 1627 Beran (uváděn ale dále Hatína, Satina, Satan), 1674—1757 Vopálka, 1766—1804 Cháb, 1804 vdova Chábová provdala se za Stíchu, Stíchové dodnes.

Č. 11. (u Trísků) před 1613 Jíra Sojka, před 1661—96 Tríská, 1698 Novák, ovčák z Holné, 1777—87 Voneš (Waneschett), 1809 Kašpárek, od 1872 Rešl.

Č. 12. (u Beranů) před 1613—1674 Ovesný, 1714—57 Beran, 1765—1851 Novotný, 1876 Matějů-Trepková, od 1895 dodnes Šedivý.

Č. 14. (u Krajnů) 1578—1666 Nemrava, (1654 Čertka?), 1666 Bloss (Plosl), 1672—1674 Štefl, 1674 dědil Draxl, 1689 dědil Mazal, 1696 Krajina, 1698 zaměnil s Mandlem, 1703 Wolbalka (Vopálka), 1710 (?) Matěj Přeslíkař, 1711 T. Rudischer, 1714—1757 stále za majitele označován též Krajina, 1775—1817 Princ, od 1851 dodnes Stícha.

Č. 15. (u Hodů) od r. 1537 do 1914 Hoda, od 1914 dodnes Chlupáč, chof Hodové.

Č. 16. (u Stíchů) před 1613—1929 Slícha, od 1929 Klabouch.

Č. 17. (grunt Pavla Zacha — u Součků) před 1613—74 Zach, 1709 přeal zef Josef Hůlka, od 1714 dodnes Souček.

Č. 18. (grunt Barty Zacha — u Zachů) před 1613 až dodnes Zach (Sach).

Č. 19. (u Charvátů) před 1577—1757 Charvát, 1775—96 Koudelka, od 1796 zef Rešl a jeho rod dodnes.

Č. 20. (u Šindlerů) před 1613—74 Hod, 1714—57 Klusta, 1766—1787 Voneš, od 1830 dodnes Šindler, (též psán: Šinder, Šindlar, Šindelář).

Č. 21. (u Kavků) před 1621 Rezek jinak Kavka, 1657 koupil Pavel Čeček za 110 kop a Jiří Rezek sešel z gruntu, 1666 Rezáč, 1669 Hoda, 1672—96 Maxa, uvádí se však stále jako grunt Rezkův (psáno Ryzek, Rejzek, Rešl?), 1714—87 Kavka (Kafka), od 1789 dodnes Roidl.

Č. 22. (u Holejch) před 1613 Janek Vojtů, 1620—54 Novotný, 1654—72 pustý,

1672 či 1676 Holý, 1676 vyhořel, pak Blosl, 1679 Lorenc Maurer, 1682 Souček, 1714 Vojta, 1775 Trepka, 1766—1928 Neužil, od 1928 Bartoš.

Č. 23. (u Švastů) před 1613—54 Roháč, 1661 † Huneček, 1661 Šimek, 1672 Plozl, 1674—1757 Svasta, (1707 uveden Hron) 1778—87 Heš, 1842—51 Houška, 1854 Charvát, od 1898 dodnes Šarlinger.

Č. 24. (u Rojdlů) před 1613 Roidl (uváděn až do 1757), ale: 1639 byl Vraný †, 1641 Kodraba †, 1645 Michal Kuchař, 1648 Mikuláš Tkadlec, 1651 Mach, 1668 vyhořel, pustý do 1672, 1670 Moczal Štastný, 1707 Trachta, od 1775 dodnes Princ.

Č. 25. (u Jandů) před 1613 Švika, 1617 Vlk, 1654 Šmíd (= Švika?), 1668 vyhořel, 1672 Vopálka, od 1714 dodnes Janda.

Č. 26. (u Hunzlů) před 1613 Hunzl, 1620 Tkadlec, 1627 Hunzl; uváděn až do r. 1846 též jako Hanzl, Hantzl, Kunzla, ale též roku 1669: Fejčar, 1672 Beran, 1700 Roidl, 1707 zeť Jirkl Veit, 1851 Zach, 1866 Dvořák, 1870 Princ, od 1911 dodnes Prokeš.

Č. 27. (u Trepků) před 1613 Vávra Matějku (jméno Matějka uvádí se i později), od 1621 Trepka (Trefka, Drebka) až dodnes, (1685 uveden též Šilhar, 1689 Melichar).

Č. 28. (u Čečků) před 1613 Matěj Krejčů, 1630 Čečka, (též Strážský), 1668 vyhořel, 1670 švagr Strážského Vondra Stícha, 1703 jeho zeť Pfeifer, 1714—1787 stále zase se uvádí jen Čečka, 1789 Vlk, 1846—1905 Chmelík, od 1905 dodnes Trachta.

Č. 29. (u Hronů) před 1613 Ekhart, 1639 Jíra Fux, 1651 Vondra z Lhoty, 1657

Bartoš Jakub, 1666—1702 Hron, 1714—1830 Princ, 1842—1908 Jilek (Ilek), 1908 Hoda, od 1925 Vlk.

Č. 30. (u Mácalů = Mazalů) před 1613—1700 Mazal nebo Mácal, 1714—57 Rudšar, od 1766 Krb dodnes, jen 1842 uveden v zastoupení dědiců Burda.

Č. 31. (u Dejmků) před 1613—1760 Dejmek, od 1766 dodnes Princ.

Č. 32. (u Vlků) před 1613 Sláma, od 1621(?) Vlk (ale též uvádí se Sláma (Slán), 1668 vyhořel, 1670 směnil jej Pavel Vlk s Jak. Šebedou z Roseče, ale ten se píše už zase 1685: Šebeda někdy Vlk, 1701 Vlk, atd. až dodnes (1851 napsáno německy: Wolf!)

Č. 33. (u Pudilů) před 1613—1702 Pudil, pak zeť Princ (zván též Pudil), jeho rod Princů do r. 1926, od 1926 Hoda.

Č. 34. (u Maxů) před 1613 Kovář, 1617 Kašpar z Lukova, 1617 Pavel z Mníchů, 1627 Maxa (též označován jako Kovář), 1672 Hoda, 1674 Maxa, 1893 Schlinz, 1893 Blažek, 1902 Stícha.

Starý grunt č. 32. před 1613 Vondra Vovesnej, chalupník, Jíra Němec, 1618 Třebka, 1622 Sládek, 1626—79 Jakub Zach.

Č. 43. (starý grunt č. 33[?]) před 1613 Ví. Novotný, chalupník, Tejčka-Novotný, Jíra slouha, 1685 Mandl, 1698 Krajina, 1777—1851 Zach, od 1854 Handl.

Č. 36. (starý grunt č. 34[?]) (u Melicharů?) před 1613 Tomáš Kovář, 1627, Sindelář, 1634 Kadlec, 1648 Melichar Krejčí, 1689 Draxler (směna s gruntem Hody zv. Stícha?), 1762—1830 Misař, od 1836 Slinč.

Č. 44. mlýn Hodův až do r. 1929, od 1929 Šarlinger (mlýn zrušen).

Starý grunt č. 35. před 1613 Jíra Vraný, chal., 1666 přiznal se Viturka (Wyturek), 1661 Tkadlec, 1671 Longin z Matný, 1687 k vdově se přiznal Pazdírk, 1698 syn její Longin, dnešní číslo nezjištěno.

Starý grunt č. 39. Obecní chalupa: 1698 přestavěl ji Jakub kolář, dosavadní pastýř, 1711 Radlmacher Mates, od něho ji koupil v témž roce O. Krb, dnešní číslo nezjištěno.

O tom, jak se dostávali noví obyvatelé z Ratiboře, nebo z ní odcházeli, jsou zprávy velmi kusé a chudé. Ačkoliv v seznamu jindřichohradeckých měšťanů, přijatých do svazku městského v l. 1623 — 1727, jsou přistěhovanci z 27 obcí hradeckého panství, není mezi nimi ani jediný z Ratiboře — povýšením do stavu městského tedy jich neubývalo. Nejvíce změn vzniklo sňatky, o nichž se zachovaly, jak uvedeno, knihy se zápisy povolení. Z let čtyřicátých a padesátých XVIII. století v archivu jsou jednotlivě zachována povolení sňatků Salomeny Hlinské ze Stráže s Tom. Stíchou (1744), Elišky Šimandlové z H. Skřýchova s M. Maxou (1742), Kateřiny Karlitzové, vdovy z Ratiboře s M. Novotným v Lovětíně (1743), Josefu Zoulově z Klenové s M. Kafkovou z Ratiboře (1745), Jakubu Chmelovi ze Strmilova s Kat. Zimovou z Ratiboře (1755), Václavu Koudelkovi z Příbraze s Marií Charvatovou v Ratiboři — tedy vesměs sňatky mezi poddanými černošskými navzájem. Na cizí panství, totiž do Řečice, propuštěn 1718 S. Zach a po r. 1710 se přiznal tam též Pavel Charvat z Ratiboře, pojav za ženu patrně dceru O. Bartoše z č. 23 v Kard. Řečici.

Dostal výhospní list 1714 (asi omylem znějící pro Matěje Charváta), ale dosti rychle nezdomácněl v novém prostředí. 1721 totiž napomenul ho spolu s 38 jinými sousedy hr. Götz, aby se šatil městsky a dal se zapsat do nějakého cechu, nebo že ho zase vypoví do vsi. Charvat se pak asi přece jen přizpůsobil, neboť hospodařil v Řečici se synem až do r. 1730.⁵⁴⁾ Mimořádným případem patrně bylo, když Jakub Pudil 1717 odstěhoval se z Ratiboře, dostav se do hradeckého špitálu u sv. Jana; synu Jiříka Sojky 1694 povoleno, aby se učil řemeslu, tkalcovství a pod., docela řádkyňu případem pak bylo, že poddaný prostě utekl, vydávaje se nebezpečí pronásledování, jak na př. se čte v „Grundbuchu“ o Jiříku Rezkovi:

„Jiřík (1657) prodal tenlo grunt (č. n. 21.) Pavlovi Čekovi za 110 kop a na to sám z gruntův odešel a nad vrchností se zapomněl, vezmouc pár volů z téhož gruntu místo závdavku“.

Tak jak odcházeli, tak také zas přibývali do vsi noví příslušníci, nejvíce tím, že se přiznali, nejčastěji k vdově; druhou kategorií nových usedlíků tvořili ti, kdož sem byli uvedeni vrchností na „pusté“ grunty, opuštěné po válce, po ohni, nebo při vymření rodiny. Někde při hromadném osazování touto cestou došlo k poněmčení obce, také do Ratiboře přišel takto leckterý Němec, který se však asi brzy v Ratiboři počestil. Když 1672 na př. ujal Eliáš Holý 18 let pustý grunt, žádal německy o prominutí platů;

⁵⁴⁾ J. Hrubý-B. Víta: Místopis Kard. Řečice II. strana 195-6.

hejman mu vyhověl česky, „pasíroval“ mu gruntovní úrok a plat „masiet“ (z masa). Konečně změnilo se, či vlastně ubývalo také obyvatelstva tím, že odcházeli mnozí do služeb panských nebo i měšťanských do Hradce, nebo dokonce vrchnost sama je posílala i na vzdálené své statky; tak na př. v Mitrovském dvoře v kraji vltavském pracovalo 1711 20 hradeckých poddaných, mezi nimi jako čelední i Jiří Pazderka z Ratiboře⁵⁵⁾ — ti ovšem bývali vedeni dál jako příslušníci ratibořští. Jan Bednář, z Ratiboře — nelze říci jak — ocitl se až ve službě ve vsi Kobyle^(?) na panství hodonínském, odkud 1782 žádají pro něj o výhostní list, když se tam usadil. Zcela zvláštním způsobem opustil Ratiboř 1777 Josef Kadlec; nezdědil po otci Bártu Kadlecovi grunt, protože „ist von gnädiger Herrschaft einem Kavalier geschenkt worden“⁵⁶⁾.

Z těchto dob jsou už zachovány přesné každoroční seznamy příslušníků, tak zvané „Mannschaftsbücher“⁵⁷⁾, kde je proveden soupis rodin, všech jejich členů, i těch, kteří jsou zaměstnáni jinde, jak bylo nejčastěji u domkářů či bezzemků, s udáním jejich stáří. Mannschaften z r.

⁵⁵⁾ F. Teplý: Selské bouře str. 32. Není vyloučeno, že jde o Pazderku z Roseče, kde se tofo jméno vyskytuje.

⁵⁶⁾ F. Teplý: Selské bouře str. 176.

⁵⁷⁾ Veden byl i seznam lehkých žen, v každé vesnici jich takto označeno několik, i značně již starých; v Ratiboři 1761 jich bylo 7 se 4 dětmi, 1763 9 s 6 dětmi od 22 do 67 let. Patrně sem byla počítána každá žena s nemanželským dítětem, neboť vesměs jde o ratibořské dcery, hlavně chudší.

1766 v Ratiboři uvádí 36 selských rodin se 136 členy, 9 chalupnických s 30 členy a 47 ostatních se 172 členy, celkem tedy 341 osadníků; mezi domkáři jsou jednak mladší selský synkové, kteří nedostali statek a museli se spokojit jen s domkem, právě v tomto roce čte se v něm však celá řada jmen v Ratiboři dosud neznámých a osob jinde zaměstnaných, jako: A. Blažek, T. Tůma, A. Pocke, Jos. Sobl, ovčák z Radouně, Š. Němeček, A. Geist, J. Příbil, kovář v Hatíně, J. Matějšek, invalida u Hodů, J. Hradek, Jos. Chmela, 2 Urbanové, oba invalidi, V. Peřan, G. Traxl; mnohý je zaměstnán v Hradci, při panských dvorech jako mlatec atd.

R. 1787 Mannschaften představuje Ratiboř jako obec s 347 příslušníků v 51 rodině, které mají v čele otce a pak s 84 vdovami a sirotky. Jak zmíněno již, 13 mužů je poznamenáno jako vojáci, dále jsou tu 3 krejčí, 1 kovář na obecní kovárně, která vedle pazderny a pastušky reprezentovala obecní majetek, a záhadný schulmistr Bartl Zach. Na Holné bylo 5 osob v ovčíně a 7 na baště.

O rok později dle rodin vypadala Ratiboř takto:

Sedláci: Jakub Feyčar 3 děti, Ander Zima 2, Pavel Krb 4, Jakub Šticha 2, Andre Hamerník 2, Gregor Sojka 2, Petr Tepička 7, Josef Vopalka 8, Gregor Beran 2, Tomas Krajina 3, Jan Hoda 4, Jakub Šticha a žena, Jak. Souček 2, Pavel Zach 1, Martin Charvat 4, Vít Kluška 8, Martin Kafka 4, Vondra Holey 2, Lorenc Švasťa 2, Mat. Roydl 5, Jiří Janda 4, Toma Hantzl 1, Georg Trebka 4, Ondra Strážský 6, Lorenc Hroun 3, Mikeš Macza 2, Jiří

Deymek 3, Jakub Vlk 6, Vít Pudil 1,
Pavel Maxa 5 dětí.

Chalupníci: Anna Dkalcová (1),
Jiří Kadlec 2, Šimon Trška.

Domkáři a j.: Pavel Maurer 1, Jiří
Trčka 3, Jakub Sojka, Jan Trebka 2 ve
službě v Hradci, Pavel Sojka 1 (syn Lo-
renc ve válce), Staněk Vonšů 1.

Ženatí synové: Jakub Štícha 4,
Jakub Hrom. 3, Pavla Hajnýho 4, Lorence
pasáka z Bělího 5, na obecním: Thoma
kovář 7, Andres slouha 3.

Mimořádné postavení, byl ne vždy
nejvděčnější, měl ve vsi rychtář, prostřed-
ník mezi vrchností a poddanými a první
úřední instance v obci, jemuž po boku
stáli „konšelé“. Panský úřad svěroval
„rychtářské právo“ vždy zkušenému a
osvědčenému poddanému, často na dlouhá
léta nebo i dědičně v určité rodině, a
za vykonávání svého úřadu rychtář bý-
val zbaven placení dávek, mívá právo
šenkovní a jiné výsady. Nejstarší známý
rychtář v Ratiboři, jak už uvedeno, je
Jiří Hod na konci XVI. století, po Bílé
hoře, dle podpisů rychtářů ratibořských,
s nimiž se setkáváme na různých aktech,
úřad rychtářský v Ratiboři zastával od
r. 1655—80 či ještě dále⁵⁸⁾ Jakub Štícha,
1730—64 Jan Handl, (před r. 1745 i Janda),
1764—9 Kašpar Zach, 1769—86 O. Princ,
1789—92 Josef Štícha.

Jakub Štícha měl také právo šenkov-
ní; 10. dubna 1680 žádal hraběte o pro-
minulí restu za 4 sudy piva do důchodu,
dovolává se toho, že už 25 let zastává

⁵⁸⁾ Datum zase jen značí, v kterém roce je
možno zjistit jeho úřadování jeho podpisem či
nějakým zápisem.

úřad rychtářský a za ten čas prý vytočil
na 700 sudů piva. Nevím, zda této billanci
možno bezpečně věřit, protože r. 1676,
dovolával se „starý šenkýř“ Štícha svého
23letého rychtářského úřadování a 400
sudů vyšenkovaného piva; tehdy žádal
o odpuštění platu ze dvou sudů s odů-
vodněním, že mnohdy šenkoval zadarmo
pro vojáky, v létě pivo zkysalo, v noci
mu je ukradli a letos i děště způsobily
neúrodu . . . Rychtář užíval ještě ji-
ných výhod: 6. září 1669 platí na př.
Štícha 10 zl. „za jednu již sešlou panskou
klynsu“ a 16. prosince 1673 žádá zas o
slevu svatohavelského úroku 3 zl. 30 kr.
„dle starobylého obyčeje“. Ze hospoda
patřila rychtářovi, viděti z toho, že jí uží-
val 1745—6 též starý Janda, „beyvaley
rychtář“, jak svědčí jeho výkaz dluhů
za pivo.⁵⁹⁾

Pozoruhodné je rychtářství O. Prince:
dle robotního soupisu z r. 1787, když
Ondřej Princ byl tehdy rychtářem, byl
František Princ lesním hlídačem, Pavel
Princ obecním servusem, a Josef Princ
také obecním servusem.

Nepřízeň válek a přírody doléhala
samozřejmě také na panský Holenský
dvůr a panské hospodářství — slyšeli
jsme, že vrchní Herget neměl čím osívat.
Až do roku 1693, kdy po vymření rodu
slavatovského Řečice připadla s rukou

⁵⁹⁾ Vesměs v Černínském archivu sub V.
(Ratiboř).

⁶⁰⁾ Archiv odd. V.; Ratiboř. Tehdy dlužili Rafi-
bořští za pivo 44 zl. 48 kr. Dle nedatované (1694 ?)
žádosti J. Trepy bývala prý dle svědectví starých
lidí hospoda na jeho gruntě.

Marie Polyxena Slavatová hraběti Janu Zikmundu Götzovi, na holenském dvoře robovali řečtí poddaní; Lucie Ottilie Slavatová 1628 stanovila řečici povinnost „při dvoře holenském z každého domu jednoho statečného a hodného žence, když se jim od šafáře téhož dvora oznámí, na žeň vyslati“.⁶¹⁾ Po odtržení řečice byl Holenský dvůr ponechán při černínském podílu hradeckém a pracovali na něm především z nejbližší Ratiboře a Roseče.

Holenský dvůr byl r. 1739 ze základů přestavěn, při čemž ovšák Jan Tipl utrpěl škodu, poněvadž neměl kam dát mladé ovce; 1782 byly vyzděny pilíře u stodoly v Holné. O hospodářství na Holné zachován je soupis z 2. ledna 1668; dle něho r. 1667 bylo žita 224 mandele, 2 čtvrti, 2 mázličky, pšenice a ječmen žádný, sklízni ovsu byla Holná na prvním místě mezi panskými dvory s 213 mandely, 149 strychů 2 čtvrtlemi. hrachu sklídilo se 3 vozy 6 strychů.⁶²⁾

Registra urbarní z let 1652—4 (fo. 220) popisují Holenský dvůr takto:

„Ve dvoře tomto chová se na ten čas: volův tažných 6 párů, krav dojných 25 párů, jalovího dobytka, vejřesku, bejků, jalovic starších i mladších, drůbeže pernatý dostatek. Seje se při něm na zimu žita 70 strychů, na jaro ječmene, hrachu,

⁶¹⁾ J. Hrubý: Kard. Řečice str. 107. Místopis I, str. 45. pozn. 20.

⁶²⁾ Podle sklízne hrachu je Holná na 4. místě od konce, jinak s ní soutěží Drahejska, která vyzkázala 229 mandelů žita a 119 ovsu. F. Teplý: Panství hradecké po válce 30leté Časopis pro dějiny českého venkova IX. str. 205-7.

ovsa 86 strychů, třetí tak velká strana leží vždycky v ouhořích. Tak má pod 62 vozy sena, a pod 6 vozů votavy, jest také při něm kus chmelnice, kteráž se k pivovaru řečickému dělá a užívá.⁶³⁾ Pod dvorem holenským je ovčín, jenž se holenský jmenuje; chová se v něm ovčích a dobytka, bahnic přes zimu 900 a náleží k němu Hamloff v Lodhýřově, v kterém se dobytek mladej chová a zimuje při nejmenším 500 kusů.⁶⁴⁾

R. 1728 bylo na Holenském dvoře.⁶⁴⁾ krav 36, volů 6, tažných 6, telat 10, celkem 52 hovězího dobytka; prasnice 1, vepřů 5; drůbeže indiane 5, husí 9, kačen 11, slepic 31; v ovčíně se nacházely 2 kusy tažného dobytka a 600 ovcí-matek.

Rybníční hospodářství mělo už za sebou v XVII. a XVIII. století dobu své slávy a smělých plánů, výtežek jeho však byl slušným příjmem stále. Hlubokého rybníka používalo se pro chov potěru, 1673 bylo tu vykázano 1 kopa 47 kusů kaprů, vejměti 55 kusů, zahynulo 48 kusů; Zachův rybník, Matenský a Malá Holná sloužily na výtah. — na Matenský si 1676 stěžovali Ratibořtí, že jim vytápí louky. Výlov Holné dával v l. 1694—1739 přibližně stejně 300 kop kaprů — r. 1756 platili Rosečtí za neoprávněné osetí částí Holné pokuty 3 zl. 10 kr.⁶⁵⁾

⁶³⁾ Dosud se u Holenského dvora zachovalo označení „u chmelnice“.

⁶⁴⁾ Dle soupisu platů a j. z r. 1728 (sg. VI, 9 v čern. archivu).

⁶⁵⁾ Také později 1843 platí za trávu z rybníka Holné jen Rosečtí, ne Ratibořtí.

suitskému prokurátorovi proti zaplacení 4000 kusů šindele (1000 kusů po 4 zl. 24 kr.) k pokrytí Sv. Barbory. Nad kostelem visely 2 zvony, jak uvádí probošt Pozzi 1677 v seznamu zvonů konsistoři, a ku konci stolelů dány do kostela 2 nové oltáře.⁶⁷⁾

Kostela sv. Barbory týká se nepochybně i poukaz hejtmána Rosacia z 30. dubna 1639: „Na chrám Páně v Ratiboři vydá duchovní písař hradecký almužny 30 kr.“⁶⁸⁾ neboť v Ratiboři nikdy žádný kostel nebyl. Nejblíží kostel byl v Rošeti; ten při rozdělování far 1641 byl prozatímne přidělen jako filiální farář Simonu Chrysanovi ve Stráži.⁶⁹⁾ O vzta-zech Ratiboře ke Stráži, vzdálené od ní 2 hodiny, zpráv není, jako vůbec nic není známo o náboženských poměrech a protireformaci po Bílé hoře v Ratiboři. Zpo- vědní seznamy⁷⁰⁾ k r. 1688 uvádějí toliko, že k zpovědi nepřistoupil Jak. Žák z Ra- tiboře a Georg Koza, venátor (myslivce) - to by snad byli jediní dva nábožensky podezřelí, pokud o nich dnešek ví, v Ratiboři. U Sv. Barbory nesídlil ani kněz, ba ani poustevník v pozdější době neby- val tam vzdělky a úlohu zvoníka neb ministranta za něho při službách božích obstarával hajný z myslivny pod koste- líčkem, které se říkalo dále poustevna a hajnému poustevník. Služby boží zajiž-

⁶⁷⁾ F. Fischer: Příspěvek k dějinám koste- lička Sv. Barbory, Ohlas 1904 č. 27, F. Teplý II. 2. str. 204, 281.

⁶⁸⁾ Černínský archiv sub V.; Ratiboř.

⁶⁹⁾ Teplý II. 2. str. 102.

⁷⁰⁾ J. Šimák: Zpovědní seznamy arcidiecese pražské 1671-1752 díl II. str. 50.

IV. Sláva Sv. Barbory a její úpadek

Doba protireformace a neomezené vlády jesuitů nad dušemi hradeckých pod- daných byla slavnou dobou kostelíka sv. Barbory. Jesuité, kteří hned při svém příchodu do Hradce 1594 dostali správu čili patronat všech kostelů na celém pan- ství, zavedli v okolí Hradce četné pouti a procesy a vděčným cílem pro ně stala se i Sv. Barbora. Na jejich popud 1646 při- staveny zásluhou slavatovského hejtmána Jiřího Müllera z Rottenburku k dosavad- nímu 2 nové poboční oltáře, 1654 klenba nahradila dosud dřevěný strop choru a 1657 sklenuta i loď, čímž ocily se nad klenbou nástěnné malby a zakryty částeč- ně i staré gotické dveře, které kdysi vedly z věže patrně do oratoře. Protože návalu poutníků jedny dveře nepostačovaly, pro- lomeny 1689 druhé dveře k pohodlnému vycházení věřících, přijavších svátost ol- tářní.⁶⁶⁾ 1679 dostal kostel novou střechu, neboť Mates Puth z Ruthenštejna nařídil 15. dubna 1679 purkrabímu hradeckému, aby vydal z rošetského revíru pateru je-

⁶⁶⁾ Dr. J. Novák: Soupis str. 1-3.

děli sem sloužili jesuité z koleje, hradečtí proboští však pokládali Sv. Barboru za jeden ze sporných bodů své kompetence s jesuity. Naproti tomu dle Hrubého kaple patřovala do r. 1693 k Mnichu a tím ke kostelíku řečickému, podle Dr. Nováka k Roseči, neboť mši tu sloužili i faráři z Řečice, ze Stráže, ba i z Lodhého. Vzta- hy k Mnichu a k Řečici byly zcela přetrženy rozdělením slavatovského dědic- tví, kdy Barbora zůstala při Hradci a Řečice připadla hr. Götzovi.

R. 1703 stěhuje si hradecký probošt Kratochvíl na jesuity, že zakázali jemu a jeho kaplanům sloužit mši u Sv. Barbory, že se rektor Engliš obořil na kamenického děkana, když na Sv. Barboře oddal s Kratochvílovým svolením pana Mat. Mil- ra s Ludvíkem Griherovou. Ze oddávky byly na Barboře konány častěji, dokazuje i šátek určené panny Voršily Handlové, dcery řečického správce pivovaru, s Au- gustinem Fr. Süsszem z Hradce r. 1687. Kostel sv. Barbory byl tehdy velmi vá- žen, i odkazy na něj pamatováno: měš- tan hradecký Ondřej Bělský, nemoha vy- upomínati od hraběte Slavaty dluh 2000 kop gr., v závěti odkázal jej různým ko- stelům, mezi nimi též „sv. Barboře na poušti“ částku 58 kop gr. a dědic Adam Pavel Slavata se zavázal 16. října 1656 jesuitům odkaz vyplatiti.⁷¹⁾

Nejslavnějšími dny z celého roku na Sv. Barboře byly ovšem dny poutí a pro- cesí. Jesuité vodili zbožné hradecké oveč- ky k sv. Anně na Markytu, k Paulánům do Kláštera u N. Bystřice, k sv. Janu

⁷¹⁾ F. Teplý: Il. 2. strana 101, 121, 204, 266. J. Hrubý-B. Víta: Místopis K. Řečice II. 42.

do Deštné, do Bechyně, na Svatou Horu, do Mariázel a také na Sv. Barboru, kam cesta byla později vytyčena řadou kapli- ček od kostelíka sv. Jakuba přes Polívky a Děbolín; vystavěl je Heřman Jakub Černín a táhl se z Hradce až do Příbra- mi. Z Hradce konána na Sv. Barboru 3 procesí, také však z Řečice čtyřikrát do roka ubírali se poutníci k Sv. Barboře: v pondělí velikonoč., úterý svatoduš., na svá- tek sv. Barbory a v neděli po sv. Barboře.

Zvláštní procesí pořádala z Hradce na Sv. Barboru náboženská kongregace sv. Ludmily každoročně v předvečer svátku své patronky 16. září. Účastníci se sešli o půl 6 v kostele Máří Magdaleny u jesuitů, odkud procesí odebralo se do kostela sv. Jakuba, kde přečten slib, jaký učinili čle- nové kongregace r. 1641 v kostele sv. Barbory, že každoročně tam budou pu- tovat. Na to krácelo procesí, zastavujíc se odříkáním litaní u každých božích muk, přes Děbolín na Sv. Barboru. Tam po modlitbě slouženy 3 mše: malá, zpí- vaná před vystavenou velebnou svátostí a opět malá; vyslechnuto kázání, modleny nešpory. Zajímavo, že při zpívané mši se zpívala česká píseň k sv. Barboře a při nešporách k sv. Ludmíle, jak zapa- menává zápis „Správa druhé pouli české kongregací Gindřichohradecké“ v modli- telní knize z r. 1761. Po nešporách nastou- pená opět za zvuků nábožných písní a modliteb zpáteční cesta do Hradce.

Dle účtů v 2. polovici XVIII. století slouženy na Sv. Barboře služby boží při procesích na velikonoční pondělí, v úterý svatodušní, o posvícení, na sv. Barboru a o křížových dnech. Dr. Víla poznamenává, že tehdy začínalo se také mluvit o léči- vých účincích vody ze studánky pod ko-

steličkem — což jistě zcela zapadá do barokního rámce poufového ruchu XVII. a XVIII. století, rozprouděného se kolem tichého lesního gotického kostelíka.

S procesními jesuity aranžovanými chodívali i faráři, jen v době sporů proti bošta Quinoda s jesuity na protest proti jesuitům poslali místo sebe jen zpěváky. Byly tu již nepochybně i tehdy nezbytné četné boudy pro mládež, z níž jistě zvláště rátibořská vždy s radostí se těšila na každou pout, a asi pořádány též hostiny pro duchovní účastníky, jak například povídají účty z 2. poloviny XVIII. století, dle nichž kněží, ministranti, zpěváci a služebnictvo byli při procesích vydržováni a opatřeni i povozem. Při pobožnosti 1780 placen na př. oběd kněžím a kantórum 6 zl., povoz pro ně 1 zl. 15 kr., 4 pacholci dostali 28 kr., myslivec 10, ministranti 6 kr.; v r. 1781 placena 1 zlatka i za dovoz pro pány kostelníky.⁷²⁾

Jméni kostela sv. Barbory bylo tehdy značné, r. 1781 vykazovalo:

na hotovosti	131 zl. 58 kr. 5 1/2 d.
na úpisech dluhu slavat.	1700 zl. —
dluh na kostele sv. Alžběty	70 zl. —
dluh jezuitského fondu	600 zl. —
úrok z něho	24 zl. —
za far. kostelem od 1752-4	322 zl. —
za kostelem sv. Jana Kř.	76 zl. 36 kr. 3 1/2 d.
dluh téhož kostela za r. 1775	46 zl. 36 kr. 3 1/2 d.
dluh téhož kostela za r. 1780	9 zl. 6 kr. 1 1/2 d.
za zakristií exjezuitskou	10 zl. 24 kr. 4 d.
ještě tam r. 1781	67 zl. 9 kr. 3 d.
celkem	3057 zl. 57 kr. 2 1/2 d.

⁷²⁾ Fr. Tischer: Přispěvek k dějinám kostela sv. Barbory Ohlas 1904 č. 27-28, ostatní: Dr. J. Novák, Soupis I, J. Hrubý: Místopis II. 77-8, F. Teplý II. 2-214, Dr. Víta: Sv. Barbora, sídlo poustevníků str. 9, J. Nedoma str. 108.

Vydání, kromě výše uvedených výloh s pohostinstvím, v tomto roce činila:

upravení vchodu do sakristie	1 zl. 49 kr.
oprava studně	1 zl. 6 kr.
za zámečnické práce	1 zl. 56 kr.
diety patronátnímu komisaři	6 zl. 54 kr.
1 cesta do Opořan	24 kr.

Rok před tím placeno kostelníkovi za vedení register 5 zl. 24 kr., za praní kostelního prádla 1 zl., správci účtů 4 zl. 30 kr., za oběd při skládání kostelních účtů 2 zl., sollicitatoru při tom sucat-něnému 1 zl.⁷³⁾

Je zřejmo z toho, že kostel sv. Barbory byl finančně zabezpečen; mimo to ještě každoročně darovali k němu věřící kromě olěvy peněžní in natura len, zanežž uloženo naposled 1781 skoro 4 zl. 54 kr. Mohla se tak při kostele přizívali přiležitostně i řada významných osobíček, marně však v těchto účtech bychom hledali poustev-níka — ten jakoby k inventáři kostela už nepatřil nebo skromně ustoupil do stínu ze záře, již dovedli obklopiti bývalý pou-stevnický kostelíček jesuité.

Bylo už výše zmíněno, že úkol poustevníkův přebíral hajný, jemuž zůstalo jméno poustevník a tak to, co víme o barborských poustevnících v XVIII. sto-letí v době slávy kostela, týká se vlastně už jen hajných a jsou to většinou též věci velmi světské.

R. 1674 v prosinci nařkli děbolínští sousedi Gregor Tolkner a Jakub Fidler poustevníka Jirkle z jakési krádeže, tak-že byl uvězněn, ne však na dlouho; už

⁷³⁾ F. Tischer v Ohlase 1904 č. 27, J. Ne-doma str. 108.

19. prosince „ač posavade svou očistnou věc neprovedl a Hod Boží Pána a Spasitele našeho se přibližuje, tehdy se zatím na svátky domů propouští“ pod zárukou 15 kop. Už tehdy tedy „poustevník“ měl patrně rodinu, jako ji měl poustevník, jemuž dle matik 26. srpna 1719 zemřelo dítě. Nepochybně to byl také hajný, snad však vedle něho žil na Barboře někdy ještě i opravdový poustevník. R. 1715 byl pohřben poustevník od Sv. Barbory u sv. Václava — nevíme, zda myslivce; 5. července 1721 však zaznamenává Teplý smrt opravdového poustevníka-ivanity na Sv. Barboře Jana Hauera, rodem ze Znojma. V též roce — snad po Hauerovi — znám je poustevník-hajný Ondřej Trepl či Trepka, pak setkáváme se v „poustevně“ as s jeho ženou: Ludmila Trpková (Treplová či Trepková)⁷⁴⁾ z Ratiboře, vdova po poustevníku, bydlela na Barboře až do 10. dubna 1752, kdy hrabě ji vypověděl, neboť „nezdá se mu, aby ženě při kostele se taková služba svěřovala“. Vystřídal ji zbožný a příkladně žijící Michal Černý z Hospříze, 26. září 1756 ženil se Josef Antonin Tognio, komíník z Č. Budějovic, s vdovou po Leopoldovi, myslivci na Sv. Barboře, a 12. srpna 1766 zas tamní myslivec František Matoušek uzavřel sňatek s dcerou Tomše Plosa z Ouňovic. Myslivci a poustevníci střídali se v poustevně či hájovně barbořské, až přišel rok 1782 a s ním konec slávy Sv. Barbory. Poustevníkem,

⁷⁴⁾ Nelze zjistit, zda mezi Trpkem, Treplem a rodinou Trepků v Ratiboři a dokonce i Tiplem, holenským ovčákem, nebylo příbuzenství, zateměně dnes různými formami jména.

posledním kostelníkem a hajným byl tehdy Jan Tipl, lenoch, muž nevalné pověsti, který kradl v lese a byl proto z hájensství vyhnán.⁷⁵⁾ Tipl ještě byl vydržen okolními sedláky a proto když dekretem císařským 12. ledna 1782 byly zakázány poustevny, ale dary poustevnám odváděné měly připadnout náboženskému fondu, krajský úřad v Táboře 1784 vyzval sedláky v Děbolíně, Ratiboři, Mnichu a Radmírově, aby přiznali, kolik dávají poustevníku Tiplovi, aby se mohly tyto dary převést v peněžní poplatek fondu. Dotázání po pohnutých službách odpověděli chytře: to, co dávali Tiplovi, byla z dobré vůle almužna za úklid v kostele, ne povinný plat za zvonění a proto nedostal náboženský fond nic.

Na prázdno však přece nevyšel: císař Josef II., jsa osvíceneckým nepřitelem radhytku pobožností, procesí a klášterů, zrušil nejen poustevnu, nýbrž i kostel sv. Barbory, jenž rozpuštěním jezuitského řádu papežem 1773 též ztratil hlavní své oslavovatele a tak kostelík byl v březnu 1786 uzavřen, jmění na holovosti 2140 zl. 41 kr. 4/5 denaru odevzdáno náboženské matici, pobořená zeď okolo kostela už roku 1784 odstraněna a budova kostela prodána v dražbě dne 24. srpna 1789 i s poustevnou za 100 zlatých hraběti Čertínovi, což gubernium 15. března 1790 potvrdilo s podmínkou, že bývalého kostela bude užíváno jen ke světským účelům. Inventář kostela, jehož seznam odeslán byl krajskému úřadu v Táboře, dle rozkazu gubernia z ledna

⁷⁵⁾ Teplý II. 1. str. 125, 127, 221 pozn. 52, 223, II. 2. str. 114, 266 pozn. 86.

1789 rozdělen po okolí: zpodobněna dárována do Mnichu, oltář sv. Anny přenesen byl do Roseče, kam dle vládního rozhodnutí určena i nová podlaha, zvony do Člunku, obrazy, vesměs malované na dřevě a označené za bezcenné, ztratily se právě tak jako starobylá socha sv. Barbory.⁷⁶⁾

.....

V. Pod tíhou dávek a robot.

Na mnoha frontách bojoval český národ v XVII. a XVIII. století o svou existenci i o své hmotné a duchovní statky; jako každá válka, i válka třicetiletá, pro český národ skončivší též porážkou cílu, pro něž do války šel, zanechala po sobě těžké následky netoliko politické a národnostní, projevující se stále horším se postavením českého národa. I hospodářské následky této války a všech po ní následujících stávaly se stále a stále horšivější — zhoršená měna, inflace, ochromení hospodářské, vzrůstající daňové zátěže a zadlužení státu — to byly problémy známé i století pobělohorskému. I na malíčkém území obce Ratiboř bylo možno zahlédnouti několik ukázek ze zápasu s vojenským nepřitelem, vysávajícím krev i peníze z českých lidí a pustošícím jejich zemi, barokní sláva kostela sv. Barbory odhaluje nepatrný úsek z protireformační činnosti jesuitů, i v české Ratiboři sledují jsme se s určitým, byť ne vážně postupujícím nebezpečím národnostním — zbývá vylíčiti zápas, který na

⁷⁶⁾ F. Teplý: Il. 2 str. 147-8, 266. F. Tischer: Ohlas 1904 str. 292, J. Nedoma str. 109, Dr. J. Novák: Soupis str. 3.

českém venkově od třicetileté války až do dob osvíceneckých zuřil nejurputnější, totiž boj poddaného s vrchností o hospodářskou existenci. Válka 30letá vyhladila zemi, třebaž u nás méně než jinde v Čechách; celé osady byly srovnány s prachem, snad v každé vsi zůstaly opuštěné a vymřelé statky, co s nimi? Buď byly spojeny s jiným statkem selským ve větší usedlost nebo s panským dvorem — v prvním případě musel jejich nový majitel platit za bývalého, v druhém všichni poddaní z obce museli za něho pracovat, těm, kdož přežili válku, zvětšily se platy i pracovní povinnosti o to, o co ubýlo obyvatelstva — aspoň potud, pokud se nenašel pro pustý grunt nový majitel. Povinnosti však vzrůstaly, jak už bylo řečeno, i mimořádnými vojenskými kontribucemi na další války, a tyto státní daně stávaly se břemenem daleko tíživějším nežli platy vrchnosti, takže platil-li český sedlák r. 1655 ročně s celé usedlosti 8 zl. rýnských (asi 96 předválečných K), za Karla VI. (1711—1740) platil již pětkrát tolik, totiž 40 zl. vedle různých dávek v naturalích.⁷⁷⁾

Ježto stát měl zájem na přesném vybírání těchto daní daleko větší než

⁷⁷⁾ J. Pekař: „Dějiny československé“ strana 100. Dle Pekařovy „Knihy o Kosti“ II. str. 144 následkem poklesu ceny peněz stoupla cena plodin od 2. polovice XIV. stol. do 2. pol. XVII. stol. asi pět či šestkrát; korec (strych) ovesa stál v 2. pol. XVII. stol. 30-45 kr., pšenice 70-90 kr., kráva 6-12 zl.; platební povinnosti sedláka, platícího v méně faktó znehodnocenné, se snížila o 70% — platil-li ovšem v naturalích, hodnota naturalních platů se o to zase zvýšila.

dříve, kdy byly nepravdivé a malé, a musel dbát o to, aby vrchnosti neohrožovaly ještě svými přemrštěnými požadavky platební schopnost poddaných a nedobáhaly je k povstáním, dochází pod dozorem státním k přesným soupisům půdy, jež pak se občas revidují a tím se má též zabránit, aby vrchnost, připojujíc pusté grunty k svým statkům, nepřesunovala dosavadní platební povinnosti původních držitelů na ostatní usedlíky, nýbrž platila z nich sama.

První soupis půdy, zvaný berní rolla, proveden byl r. 1655, a po něm následovala řada revisitací, jichž protokoly umožňují učiniti si obraz o poplatnosti jednotlivých obcí i statků i hospodářském vývoji vůbec, třebaž detailní srovnání naráží na četné obtíže pro nepřesnost označování majitelů usedlostí, nepřesnosti termínů a měr, různá hlediska, dle nichž soupisy pořizovány i úmyslné nesprávnosti, kterých vrchnost při berním přiznání se do pouštěla.

K r. 1654 tedy poskytuje visitační protokol týkající se Ratiboře tento majetkový obraz jejího obyvatelstva a jeho rozvrstvení:

Běž. číslo	Rolníci, jenž kvalifikates osedlého mají:	Role má osiva		Běž. číslo
		str.	sej. str.	
1	*Štěpán Krb	18	6	6
2	Martin Bílek	18	6	6
3	Rehoř Hamerník	18	6	6
4	*Pavel Hod	36	12	10
5	Jakub Stich	36	12	10
6	Jakub Zach	24	8	8
7	Mikoláš Zach	24	8	8
8	Ondřej Ekhart	24	8	8
9	Mikoláš Mazal	18	6	6
10	Jiřík Dejč	18	6	6
11	*Václav Slan	36	10	10
12	*Matěj Pudil	36	10	10
13	Vít Sattin?	15	4	4
14	Rolníci pohořelí			
15	*Matěj Charvát	24	8	8
16	*Petr Hod	28	6	6
17	*Jiřík Rešl	21	7	7
18	*Václav Rohač	18	5	5
19	*Mach Rojdl	18	5	5
20	*Blažej Smidt	24	6	6
21	Chalupníci, jenž 4 za osedlého			
22	Jan Feyčar	10	3	3
23	Jiřík Matěj	10	3	3
24	Pavel Kotrba	9	3	3
25	Jan Pařil	10	3	3
26	Jan Matějka	9	8	
27	Chalupník pohořelý			
28	Jiřík Novotný pohořelý 1654	9	2	2
29	Zahradníci, jenž 8 za osedlého			
30	Tomáš Ovesný	6	2	2
31	Kašpar Čertka	6	2	2
32	Matěj Stražský	6	2	2
33	Matěj Kovářů	6	2	2
34	Matouš Bílek			
35	Melichar Krejčí } bez rolí			
36	Jakub Tříška			
37	Jiřík Pastýř			
38	Zahradník pohořelý			
39	Urban Kumzla	5	2	2
40		541	164	161

Běž. číslo	chovatí může	Potahův		krav	Dobývka chová		svině	Běž. číslo
		koní	volů		jalovic	ovec		
1	4			2	7	10	1	1
2	4			4	5		3	2
3	4			2	4		1	3
4	4			5	12	17	10	4
5	4	1		7	11	33	8	5
6	4			6	4	19	6	6
7	4			2	3		7	7
8	4			4	4	8	7	8
9	4	1		4	1	18	1	9
10	4	1		3	3	10	3	10
11	4			8	5	19	8	11
12	4			5	5	7	4	12
13	4			3	7		4	13
14	4			2	2	28	1	14
15	4			2	2	20		15
16	4			2	2			16
17	2			2	2			17
18	2			1	2		3	18
19	4			3	3	9	2	19
20				2	3	8		20
21				3	2	11	3	21
22				2	1			22
23				3	4		2	23
24				2	1	14	2	24
25				1				25
26				2	4		1	26
27				1	1			27
28				4	4		1	28
29				2	2	5		29
30				1	1		1	30
31				2			1	31
32				2			2	32
33				2		20		33
34				3			2	34
35	50	3	90	90	105	267	72	84

Summa rolníkův, jenž kvalitates osed-
lého mají 13
pohořelí 6
chalupníkův, jenž 4 za osedlého 5
pohořalý 1
zahradníkův, jenž 8 za osedlého 8
pohořalý 1

Tito podobně prostředné možnosti
jsou, lnem a předivem těžší, půda dobrá
žitná.“ (Hvězdičkou označení měli pod 1
strych lesů, celá ves pod 8 1/2 strychu,
Hoda též mlýn o 1 kole).

Druhým dokumentem z téže doby, do-
plňujícím majetkový obraz seznamem po-
viuých vrchnostenských platů, totiž
gruntovních úroků, jsou „Registra urba-
ní panství Hradce Jindřichového (!) z l.
1652—54“ (str. 157—9). Ratiboř dle nich
platí: 78)

	má čtvrť	Platí pololetně		čt. ovsa
		kop mš	gr. d	
Jan na Feycarově má	1 1/2			
1 1/2 čtvrti platí auroku				
pololetně J. M. Pánu				
ovsa 1 čtvrti		27		1
Jíra na Matějovém	1 1/2	27		1
Štef na Krbovém	2	32		1 1/2
Martin na Bílkovém	2	33		1 1/2
Riha na Hamerníkovém	2	28		1 1/2
Pavel na Kotrbově	1 1/2	23	6	1
Jan na Pařilově	1 1/2	23	6	1
Vít na Hatinovém (?)	3	48		2

78) Staročeský korec či strych v berní rulle
rovnal se asi 28'52—28'59 arům, za Marie Te-
rezie 28'48 arů. (J. Lamač: O staročeských mě-
rácích polních II. str. 12, J. Pekař: Kniha o Kosti
II. str. 23.) Měřice rovnala se asi 62'4 litru.

Tomeš na Ovesném	5	5			
Kášpar na Čečkovém	13	3			
Pavel na Hodovém	27	4			
Jakub na Štichovém	30	1	2		
Mikeš na Zachovém	47	1	2		2
Jakub na Zachově	54	2	3		2
Matěj na Charvatovém	48	2	3		2
Petr na Hodovém	50		3		2
Jíra na Rezkovém	28		2		1 1/2
Jíra na Vojtovém	23	6	1 1/2		1
Václav na Roháčově	33		2		1 1/2
Mach na Rojdllovém	33		2		1 1/2
Blažek na Švikovém	33		3		2
Urban na Kunclovém	46				
Jan na Matějkovém	6		1		1/2
Matěj na Strážském	33		1/2		
Vondra na Bartovém	9	3	3	1	3
Mikeš na Mazalovém	28	2	2		2
Jíra na Dejmkovém	28	2	2		2
Václav na Slámovém	47		2		
Mates na Pudilovém	47		2		
Matěj na Kovářovém	12	4			
chalupníci:					
Matouš na Jilkovém dává	2	1			
Melichar Krejčí	2	1			
Kuba na Křížkově	2	1			
Jíra Patejř	2	1			
Summa, co z též vsi Ra- tiboře platí stálého J.M., Pánu vychází					
Jsouce usedlých 26 majících čtvrti 62					
Peněz	18	3			
ovsa 8 str. lčtvr. 2 míry	4				

Příležitosti k též vsi: Táž obec drží
rybníky dva, násady na 1 kopu a lesa kus.

U Pavla uia Hodovým poznamenáno, že má celý lán — patrně i s rybníkem.

Srovnání tohoto seznamu se sousedními obcemi dopadne takto:

Roseč odvádí pololetně v penězích 18 kop, 29 gr. 2½ den. Ratiboř 18 kop, 3 gr., 4 den., Děbolín 12 kop, 14 gr., 5 den. Ratiboř pololetně v naturálních 8 str., 1 čtvrt., 2 míry ovsu, Děbolín 49 1/2 slepice, 102 str., 1 čt. ovsu, 3 míry a 1 mázlík máku.

Není možno podrobně otiskovati všechny další výpisy z revisitačních protokolů berních, třebaš by z nich se daly dobře sledovati nejen změny držiteli jednotlivých hospodářství, nýbrž i vývoj majetkových poměrů jednotlivých rodů a tím i celé obce.

V černínském archivu nachází se předešlým revisitační protokol z r. 1668, dále protokol z téhož roku, revidovaný však v r. 1683 a dopsaný až r. 1694 a protokol z roku 1674.

První protokol z r. 1668 má zcela stejný pořad usedlostí jako r. 1654, ale ve jménech majitelů nastaly už určité menší změny, zvláště mezi chalupníky. Za pusté označeny usedlosti Macha Roydla a Blažeje Šmída, které vyhořely, dále grunt chalupníka Jiřího Novotného; nově přibyl Pavel kovář na obecní kovárně.

Vykázala-li Ratiboř při oné první situaci r. 1654 541 strýchů oseých polí (Roseč 421), při visitaci r. 1668 nalezeno jen 423 strýchů (v Roseči 392), tedy o 118 méně.

Druhý protokol z r. 1668 (znovurevidovaný 1683) uvádí, že v Ratiboři je

rolníků robotujících s potahem 17
pustých statků 2
chalupníků 5
pustých chalup 1
zahradníků 9
kovárna 1

Podstatnější změny možno pozorovali z „listu přiznávacího“ z r. 1674, kde se znám usedlých je pozměněn hlavně tím, že dosavadní chalupníci jsou vedeni mezi sedláky, (zbyl jen jeden chalupník a zahradník) a přibyla nová kategorie 8 nádeníků, nastaly další četnější změny v držení jednotlivých gruntů i konečně v majetku dobytka, jehož chov značně poklesl. Nádeníci, jichž se počítá 16 za 1 osedlého, nevykazují vůbec žádného majetku, ač jsou mezi nimi i bývalí zahradníci — hranice mezi jednotlivými kategoriemi usedlíků nebyly pevné a bylo možno v nich povýšiti nebo klesnouti do nižší vrstvy.

Z rubriky zápisů o „handlech a živnostech“ se dovídáme, že Maryana Houdová, vdova, má mlýn o jednom kole na nestálé vodě, Jakub Stých 2 louže na 2 kopy násady a 2 koníky, Jakub Zach rybníček společný na 3 kopy na vejtař. Václav Charvát 2 herky, Petr Hoda louží na 1 1/2 kopy vejtař, Vávra Hrom 2 kobylky, louže 2 na 3 kopy vejtař, Jakub Mastnej louží na 1 kopu vejtař, zahradník má jitra a krám, ač „neměl by sice nic chovat“. Půda v celé obci pak označena tentokrát jako „skalnatá a hlynovatá, nevejnosa, každý klas by se říkájíc přechisti mohl“.

Celá obec Ratiboř vykazala 1674 62 osedlých, všech rolí 263 1/4 str., z nich oseto na zimu 80 1/2, na jaro 81 1/4, ležících

úhorem 78 $\frac{1}{2}$, ladem 9 $\frac{1}{4}$, porostlých 14 $\frac{1}{3}$. Potahů bylo v Ratiboři vlastních 36, nájemných 14, krav vlastních 20, nájemných 36, jalovic vlastních 35, ovcí 24, sviní 28, kozy žádné, dobytka tedy ubylo velmi značně.

Tyto nižší odhady a horší označení půdy netřeba snad brátí zcela doslovně — ve snaze dosáhnouti snížení daňové základny stýkal se zájem vrchnosti i poddaných, proto označována i často půda oselá za ladem ležící nebo za pustou a pod.

Vojenskými kontribucemi⁷⁹⁾ a úročnými gruntovními platy nejsou vyčerpány platební povinnosti poddaných; k nim přistupoval církevní desátek, plat učitelů do Stráže, „posnopné“, a pak ještě celá řada různých platů a poplatků zvláštní i místní povahy.

Takovým platem byl už dotčený plat jiter ní (Mahringsins), jež platili poddaní za používání panských okrajních jiter (u lesů a rybníků); v Ratiboři vybíral tento plat ratibořský hajný od nájemců jiter z Hradce, Mnichu a Ratiboře po 2, 3 i 4 gr., pololetně 10 kop 28 gr. 2 denary, jiný Ratibořští však platili také děbolínskému hajnému, který vybíral platy též z Děbolína a Matné, 8 kop 5 g. 3 $\frac{1}{2}$ den.⁸⁰⁾

Dle soupisu z r. 1763 užívali Ratibořští „marinek“; polí 60 str. 3 čtvrti, lad 1 str., luk 22 čtvrtic, pastvin 23 str., 2 čtvrti lesů 12 str. 2 čtvrti, rybníků s 55 kopami ná-

⁷⁹⁾ 1679 odvedla Ratiboř voj. kontribuce 223 zl. 38 kr., 1680 197 zl. 44 kr. V prvním platu je na obvěnění a výbavu arciknězny Marie 7 zl. 40 kr. — i na to se muselo platit. (Čern archiv IV. S. 2a).

⁸⁰⁾ Registra urbenní z l. 1652-4 fo. 207-8.

sady a platili z nich 29 zl. ročně. Panství však často jitra odnímalo nájemcům, z čehož někdy vznikaly oboustranné nepřijemnosti i spory; v l. 1677-81 odhala vrchnost v Ratiboři Matějkovi velikou louku, která kdysi patřovala k Hodovu slatku, dále louku Vonšovi, Prokšovi a Neužilovi — Voneš dostal náhradou rybníček, protože užíval louky 42 let.⁸¹⁾

Zvláštní povinnosti poddanských vesnic, patrně od poloviny XVI. století, kdy byla zřízena na Hradecku pošta, bylo, že musely dodávat poště seno a slámu pro koně: dle výkazu z r. 1690 Ratiboř 1 vozík sena a 2 mandele slámy (Roseč 1 vozík sena a 1 mandel). R. 1746 byla tato povinnost zrušena hrabětem Prokopem Černínem, avšak sedláci měli za tutéž „diškréci“ odváděti dosavadní dávku do zámku.⁸²⁾

Jinou dávkou byl „masný plat“ — jak vznikl, o tom poučuje „Správa strany dávání mas do kuchyně zámecké, podle starobilé povinnosti, nyní pak jakým způsobem s poddanými na peníze narovnáno jest, věc paměti hodná“.⁸³⁾ Dle povinnosti od dob pánů z Hradce až do r. 1651 udržované, byli poddaní povinni dodávati za nízkou cenu do zámecké kuchyně po pořádku pro vrchnost i čeled dobytek (velký i malý). Byly s tím políže: poddaní dávali co měli, místo krávy třeba býka nebo jalovici, bohatší poddaní dopláceli proto

⁸¹⁾ Zám. archiv sub 3 k (fara v Roseci), Teplý: Selské bouře str. 21.

⁸²⁾ F. Teplý: Dějiny J. Hradce II. 3. str. 317.

⁸³⁾ U urbáři je též zvláštní přísaha panského řezníka.

panského řezníka⁸⁴⁾ a chudý musel dát třebas poslední krávu a nemohl ani telat odstavit — „vrchnost pak jak chutný krmě z toho mít musela, snadně posoudit.“ Když se přísně dolehlo na rychtáře, musela obec třeba sama koupit pár volů za 40 kop a dostala ze zámku třeba sotva 20, a to se dalo třeba 5—6 krát do roka.

Proto předvolání poddaní na zámek 20. února 1651 a tam s jejich zástupci ujednáno, že místo této živé povinnosti budou raději platiti zvláštní poplatek. Celkem všechny obce na panství hradeckém, řečickém, žirovnickém, strážském a červenohoteckém přijaly povinnost platiti 2472 zl., z toho nejvíce na hradeckém panství rychta čiměřská 180 zl., obec Ratiboř pak sama 50 zl. Pro případ, že by v budoucnu bylo hojnost dobytka, žádali poddaní, aby se mohli vrátiti k předešlé povinnosti.

R. 1658 došlo k nové úpravě tohoto platu tak, že byl snížen o třetinu a vyňati, omylem též do platu pojatí, špitálští poddaní v Klenové. Ratiboř pak měla platit pololetně 18 zl. 45 kr., všechny obce 930 zl. 32 kr. 3 $\frac{3}{4}$ den. každý při každém úročním termínu, na sv. Jiří a na sv. Havla.

Celkový přehled platů Ratiboře uvádí výťah urbaní as z r. 1658.⁸⁵⁾

„Ouroku gruntovního 18 kop 3 gr. 4 d. = 21 zl. 4 kr. 1 d., za masa po ulovení 3, dílu 18 zl. 45 kr., jiterního 10 kop 28 gr. 2 d. Item z jiter, který někdy k gruntu Hamerníkovému u sv. Barbory ná-

⁸⁴⁾ Urb. registra z l. 1652-4 f. 222-3, 234.

⁸⁵⁾ Zám. archiv sg. VI G beta.

ležely a panu oberkvartýrmistrovi Wentzlovi Šittau osvobozeny byly, nyní chalupníkům pronajatých, 24 kr. a tak v sumě 12 zl. 37 kr., ze mlejna Hodovského za vepře 45 gr. = 52 kr. 3 d.“

Platy byly jen polovicí povinností a bolesťi poddanských — druhou polovicí tvořily roboty, polovici o to tíživější, že siát se vůbec o ní až do doby osvícenecké skoro nezajímal a protože původně, než šlechta začala sama hospodařiti, nikdo se nestaral o pevné vymezení této povinnosti tehdy podceňované. Po staletích, jež uplynula od dob kolonisace, kdy kladený právní základy poddanského poměru, nebylo už odvolání; když na jaře 1749 tázán byl na panské kanceláři staříček Josef Křib, konšel z Ratiboře, který súčastnil se bojů před Vídní s Turky, ví-li, jak se má chovat poddaný k vrchnosti, vyjádřil hlavní zásadu poddanství: „podle konšelské přísahy věrnoposlušně, se všelijakou ouc-
lou a vzhlídností“.⁸⁶⁾

Na hradeckém panství dle urbáře z r. 1512, byla — jak již zmíněno — ujednána robota 2 dny v týdnu, avšak při porizování nového slavatovského urbáře 1654 — dnes též nedochovaného — zápis o robotách do něho nepojat — starý urbář z r. 1512 se ztratil za vrchního Hergela — tak vrchnost měla úplně volné ruce k zvyšování roboty, jak to napsal vrchní Ferdinand Samuel Karolides z Karlsperka (1650—64) do urbáře: „Rychty nemajíce žádného vyměření, mohou všem potřebným robotám lehce volné zadost činiti, když toliko rozumně se při nich rozkazuje“.

Z doby slavatovské v XVII. století se

⁸⁶⁾ F. Teplý: Selské bouře str. 5.

celkem tyto rozumné meze nepřekročovaly a i později za Černínů mívali rozumní úředníci převahu nad nerozumnými, přece však také takoví byli mezi nimi a pak ovšem poddání to pocívali zle.

Ku konci XVII. století pracovali na robotách na slavatovském panství sedláci — nebo čeledínové jimi posláni za ně — od jarního setí do zámru 2 dny týdně, tedy za 7 měsíců 28 neděl 56 dnů⁸⁷⁾ ročně, v zimě byli povinni voziti dříví za promínutí odumrtí, jak o tom byla již řeč.

Dle revisitačního protokolu z r. 1668 (znovurevidovaného 1683) v Ratiboři robotovalo s potahem 17 rolníků, 2 pustí rolníci, 5 chalupníků, 1 pustý, 9 zahrádníků a 1 kovářna.

Splnění povinností vyjádřených zde několika prostými číslicemi vyžadovalo ve skutečnosti často i při nejlepší vůli poddaných vypjetí všech sil, a přece někdy nebylo možno učiniti povinnosti zadost. Vrchnost byla nucena při malé úrodě odpuštění část dávek nebo uvěřiti na příští rok, byla dokonce nucena někdy i půjčovati obilí k zasetí, musela poskytovat úlevy, aby obsadila pusté grunty i jinak vycházející vsi.

Jiřík Janda, Matěj Rojdl a Blažej Holý ujali as 1668 tři pusté grunty v Ratiboři „spálenišťe právě zruinované, grunty neoseté“, „samý zelený drn“, — jak čte se v jejich suplikách — domnívajíce se, že za některý čas, až by nám Pán Bůh pomocníkem býti ráčil, že bychom též podle jiných sousedův postačovali mohli“, avšak žádali o úlevu roku 1669, 1670, 1671 a 1677 — co dělat? Pasí-

⁸⁷⁾ F. Teplý: Selské bouře str. 56.

rováno jim zas 4. června 1677: „naposled připsal hejtman Ruth. Jakub Vlk 1673 ujal pustý grunt před 10 léty vyhořelý, žádal o 1000 cihel na komín v kuchyni „pro opatrnost božího ohně, aby ještě do zimy mohl grunt zavříti“ — vyhověno mu „proti úplatě od díla z hradecké cíhelny“, naproti tomu Pavlu Vlkovi, jenž dluhoval 1667 (?) dvojce úroky, duchodní písař nařídil, „aby se do arestu v Hradci dostavil a z něho „nevycházel dolud, dokud jich nezapraví“. Prosil o slitování, že má čtyři děti, a tak mu též pasírován jeden úrok, odvede-li druhý⁸⁸⁾.

Někdy i vrchnost dovolovala sama splnění předepsanou povinnost v jiné formě: 1729 vzkázal vrchní do Ratiboře ten den po sv. Jiljí, aby ihned vymílali a dovezli žito na zámek, že jim chce počítati s trých o krejcar vejšej. Mnozí v tom tušili podskok, rosečský rychtář Trachta však je uklidnil, že takto aspoň přijde o 1/4 zl. víc peněz do obce. Jiný zas, když se 1736 v Hradci stavěla Khunova škola, na návrh proboštův změněny pokuty poddaných v práci na škole; též Mikeš (?) z Ratiboře pracoval tehdy v Hradci⁸⁹⁾.

Jak se změnila poplatnost Ratiboře v první polovici XVIII. století? Seznam osedlých z roku 1703 uvádí v celém panství 984 poddaných, v Ratiboři 27, počet usedlostí dle domácího odhadu 527 3/8, v Ratiboři 15 1/4, počet usedlostí dle berní role 323 3/8, v Ratiboři 8 5/8; za usedlost se zde ovšem pokládá určitá fiktivní, ne-

⁸⁸⁾ Vesměš v zám. archivu odd. V. (Ratibor).

⁸⁹⁾ Teplý: Selské bouře str. 26, Dějiny II. 2 str. 315-6.

skutečná jednotka daňová, ne snad opravdový 1 statek.

Dle přiznací tabely z r. 1714 a berní role z r. 1757 vypadalo hospodářství Ratiboře takto: 1714: 38 1757: 34
usedlosti 38
oseté půdy 34

(přý špařné jakosti) 443 str. 1 v. 578 str. 3 v.
ladem ležící (pastvin) 10 str. 3 v. 65 str. 1/4 v.
pusté 1 str. 2 v. 1 str. 2 v.
sklizeň sena 92 1/2 fůry 171 fůra
sklizeň otavy 25 1/4 fůry
zahrad 4 str. 2 v.
lesů 70 str. 25 str.
rybníků na výtah 176 1/3 kopy 111 kop
rybníků na plod — 14 kop.
dále 1714 napočteno ve vsi dobytka: 6
koní, 108 volů, 93 krav, 70 jalovic, 96
ovců, 31 vepřů.

Dle soupisu různých platů z Ratiboře z r. 1728 je v obci 8 5/8 berních a 51 1/2 skutečných (čtvrťláních) usedlostí, 1 mlýn o 1 kole, jenž platí ročně 1 zl. 45 kr. daně, 1 pastuška, 1 kovář s platem 1 zl. 45 kr. místo roboty. Dávky činí:
domovní a grunt. půlročně 21 zl. 6 kr. 4 d.
masný peníz půlročně 18 zl. 45 kr.
z jiter půlročně 12 zl. 51 kr.
mýto z dobytka ročně 2 zl. 12 kr.
z řemesel —
rozičné platy od bezzemků
za roboty 18 zl. 40 kr.
od kováře⁹⁰⁾ 1 zl. 15 kr.

1744 platil kovář 1 zl. 45 kr., pastýř 1 zl. 15 kr.; (stejně platil na pť. v Kam. Malčově, Kačlehách, a Rodínově, nebo pastýř v Lásenici, Senotíně, D. Žďáře a

⁹⁰⁾ Archiv. čern. sg. IV. 5/2a, VI. G. beta.

kovář v Děbolíně, Hospřízi nebo Jindřiši).⁹¹⁾ Seznam robot (as z r. 1720) znamená 26 sedláků robotujících s potahem, 4 chalupníky stejně, ale bez orání a svážení sena, 5 domkářů ručně robotujících, 5 bezzemků ručně robotujících.

Klidné celkem soužití vrchnosti s poddanými hradeckého panství, kde nikdy neobjevily se žádné revolvy a bouře, bylo zkaleno za úřadování vrchního Františka Klementa Hergela v l. 1753—72, v době, kdy na jiných panstvích docházelo i k velmi vážným nepokojům a povstáním a otázka zákonitě úpravy robočních poměrů stávala se předmětem zájmu osvěceneckých panovníků Marie Terezie a Josefa II. Nová doba poprvé nesměle zaklepala také na brány hradeckého zámku právě tehdy, kdy vládl mu úředník nejméně schopný již porozumět, omezený germanisator Hergel, o němž jeho pán sám měl mínění nevalné.⁹²⁾

Tehdejší „selské bouře“ na Hradecku, jak označil toto hnutí jeho historiograf arch. Fr. Teplý,⁹³⁾ byly skoro většinou

⁹¹⁾ Teplý II. 1 str. 145.

⁹²⁾ V dopise své choti Prokop Vojtěch Černín 24. dubna 1766 napsal, že na Jemčíně není nic nového, než že „der Oberamtmann alle Tage ein grosserer Esel wird“. F. Teplý: Selské bouře 159.

⁹³⁾ Arch. Fr. Teplý vydal dílo pod tímto názvem „Selské bouře“ jako 49. sv. publikací ministerstva zemědělství r. 1931, kde o bouřích na Hradecku jedná na str. 18—234. Zde použito jen materiálu týkajícího se Ratiboře, pro důkladnější poznání tohoto hnutí odkazují na toto důkladné dílo Teplého, kde jsou též všechny doklady jednání zde neuváděné.

dílem německých vesnic na Hradecku — z českých však, aspoň v prvních dobách,účastnila se jich velmi horlivě právě Ratiboř, takže vzniká otázka, jak vysvětliti toto spolčení české Ratiboře s Němci. Odpověď na ni marně bychom hledali v archívních dokladech, snad však lze uvést tuto bojovnost Ratiboře v souvislost s událostmi, které se zběhly mezi Ratibořskými a panstvím krátce před vznikem všeobecné nespokojenosti, a které vytvořily v Ratiboři proti zámku jistě nepřátelskou náladu.

Při zakládání obory v Jemčíně zahrána do ní byla i půda patřící okolním obcím a proto 1761 žádali rychtáři z Roseče, Hatína, Stejky, Polště a z Ratiboře (Jan Handl) o proměření hranic sešlé pudy a o dovolení, aby směli sbírat v lesích chrástí, což se dělo od pradávna, nyní se jim to však zakazuje, „ač čím dále, tím více jsou sužováni četnou divou zvěří z obory, jeleny, srncem a kancem“. Panský úřad vyhověl, jen Ratiboř odmítl, že přý nemá práva k slíznosti, ač přece vycházela i na jejich pole z okolních lesů stáda zajíců i černé zvěře. Tato křivda jistě Ratibořské pobouřila — později mladý Hoda též u krajského úřadu svědčil, že když purkrabí Scheiba odhadoval s lesem škodu zvěří na gruntech ratibořských způsobenou, smál přý se jim, že když jim půdu svině zoraly, nemusí jí tedy už aspoň oni orat.

Druhý vroubek měli panští v Ratiboři právě pro tohoto mladého Hodu: 1. června 1765 nařizeno, aby byla Janu Hodovi, tedy jednomu z nejvážnějších sedláků v Ratiboři, odhata panská jitra a rybníčky,

které si na nich nastavěl. Hoda se bránil, tím popudil panské proti sobě tak, že panský dozorce dovolil si nespravedlivě a svévolně karabáčovat při stavbě holeného dvora mladého Hodu — téhož, jehož pozdější svědectví v Táboře jsme právě slyšeli. Hoda se však nedal — chytil motyku a udeřil dozorce, až přý se skácel, sám pak utekl z domova až na Moravu, kde zůstal delší čas. Uražení páni chtěli se mstíti na starém Hodovi, za něj však postavila se celá Ratiboř: ať si chyť mladého, starý však že nic neudělal a nevinného Kristus káže hájit, ne trestal vězením.

Než se toto zběhlo, stály už nespojené obce v otevíracím boji proti zámku. Když vrchní Herget — přes sliby Černinovy a „stížnosti“ k císařovně podanou 1760 — zvyšoval roboty a nepomohl ani úpěnlivý list 30 obcí zaslaný hraběti 1765 a nařikající na roboty a škody působené zvěří, začali se sedláci tajně scházet a otnský rychtář 10. VI. 1765 v kanceláři ohlásil přímo povstání. Vrchní dal zatím zatknout „vůdce povstání“, totiž domnělé původce podání stížnosti k císařovně a rekursu, rychtáře z Buku a — Jana Handla z Ratiboře, ale sedláci je vysvobodili u V. Ratmírova z rukou mušketýrů, kteří je v železech měli dopravit do trestnice Spinnhausu (státní přádelny) v Praze, načež Handl a s ním 5 jiných vězněno od 23. srpna 14 dní na zámku, 8 jiných eskortováno do Prahy; zatčení jsou z Buku, Matné, Něm. Řádouně, Jindřisch, Lodhýřova, Studnice a Penné — vesměs tedy Němci.

Z dalšího vyšetřování je zjevné, že Ratiboř nehrála v povstání vůdčí role,

nýbrž že ohnisko jeho bylo as na Loděrovsku; Handl, který byl 35 let rychtářem, přiznal se, že dal na přání sousedů 30 krejcarů z obecních peněz Charvátovi z Ratiboře na cestu do Tábora, ten však je vrátil a nikam nešel, že podepsal oběžník (přinesený ze Studnic) třemi křížky a podpis jeho že připsal synek — a jestliže u kraj. úředníka přimlouval se za propuštění zavřených — to přece byla jeho povinnost jako rychtáře.

Vyšetřování se táblo a sedláci nelemili a stěžovali si dál, u kraje, i u hraběte, že musí robotovat po celý týden; mezi podpisy je zase i podpis „obce Ratibořice (!) celá ves“. Zatím byly skončeny výsledky, ukázalo se, že revoltu kromě Ratiboře podnikli jen němečtí sedláci; 8 rebelantů, posláno do špinhauzu, 3 zůstali ve vězení na zámku. Černín nařídil 25. srpna, aby rychtáře z Buku a Handla z Ratiboře poslali také do Prahy do špinhauzu — vrátili se v polovici září 1765 s poučením, jež vyřídili, aby se sedláci chovali pokojně.

Toho však dosaženo nebylo; poddaní si znovu stěžovali na Hergeta, jehož přehmaty uznával i hrabě. Ratiboř zastupoval nyní nový rychtář Kašpar Zach; že musí robotovat i v zimě 3 dni, v létě celý týden, vozit dříví z dalekých lesů, zvětš škodu na polích atd. Sedláci z Loděrova, N. Radouně, Ratiboře a Studnice stěžovali si též, že jim spasou ovce z blízkých dvorů jejich pastviny.

Vrchnost se bránila před krajským úřadem, že za škodu ovčí mají lacino pronajatá jitra, slíbila, že přivezení 1 sáhu dříví ze vzdáleného lesa (z Ratiboře

na Markytu) bude se počítati za 3 denní robotu, v létě za 2 denní, a řadu jiných menších ústupků, ve skutečnosti však spokojenost zase nebyla. 7. listopadu 1767 přes 200 sedláků pozváno do Tábora, kde přečteno jim rozhodnutí o úpravě robot a jejich stížnosti a pak složili přísahu — za Ratiboř zas Kašpar Zach za celou obec.

Ani touto manifestací však vzpoura — lze-li o ní vůbec mluvit — nebyla skončena, velkou roli v čele nespokojených i dále hraje Simon z Matné, ale vůdcem je Řehoř Trescher z Jindřiche, jenž v následujících letech, kde i vojsko povoláno na neposlušné, vyrostl v opravdového buřče a tribuna povstalců a také tak, po dlouhém věznění, v chudobě skončil, vyhnán ze svého gruntu, na chalupě v Otíně 1805. Nespokojenci poslali další petice a deputace do Tábora, do Prahy i do Vídně. Trescher byl do r. 1774 šestkrát u císaře, dvakrát za to seděl v káznici, celkem 75 neděl a lehkověrní sedláci, přesvědčení o poctivosti své pře a o tom, že úřady jsou spojeny s vrchností, dožili se ještě mnohokrát zklamání, než nastal na černínském panství zase klid.

Dnešnímu pozorovateli zdá se však, že přísaha Zachova v Táboře znamená konec revolty aspoň pro Ratiboř, v příchlech letech toliž mizí její jméno z řad nespokojenců a Ratibořští zas vystupují jako pokojní a poslušní poddaní. Když r. 1768 prosili podruzi z Ratiboře, aby nemuseli chodit mlátit až do Jemčiny, hrabě rozhodl, aby jim určena byla Holná nebo Hradec, 4. října 1769 žádali sedláci o další ponechání panských jiter (podepsal se Karel Zach a Ant. Charvát), a v sezna-

mu zanedbaných robot od 18. do 23. X. 1773 Ratiboř vykazuje nejméně — jen 5 dní robot podruhu!

Docela však celá Ratiboř uklidněna nebyla — r. 1769 objevuje se pojednou nové jméno z Ratiboře mezi rebely, totiž Šimona Součka, který tehdy při vyšetřování události před 10 lety zběhlých pověděl spolu s rychtářem Ondřejem Princem, že když tehdy šel s 34 poddanými a 2 ženami, které jim měly vařit, do Vídně, dostal na cestu 5 zl. 30 kr. Víc o Součkovi neslyšíme — až najednou počátkem září 1774 Šimon Souček z Ratiboře se Šteflem z Hospříze a Steklem z Kačleh podal císaři v Týně na manévrech německý výklad o poměrech na hradeckém panskv. Tento smělý čin stal se ovšem počátkem nového vyšetřování; Souček zprvu zapíral a tvrdil, že šel do Týna jen prosit císaře, aby se ho ujal proti sousedu, který mu ujímá pole, ale že u císaře nebyl, protože mu to jeden měšťan týnský rozmluvil, ale když byl dán do želez, druhý den se přiznal i vyznal své dva spoluvinníky.

Tehdy už nebyl vrchním Hergel, nýbrž nový úředník, schopnější, Josef Ambrož; ten dal sepsat 19. února 1784 všechny rebely na panství a tu ku podivu z Ratiboře nechte se tu ani jedno jméno, z klidné Roseče M. Tůma, z Matné M. Klement a Fr. Wagner, z ostatních obcí zase velkou většinou Němci. Nelze říci, zda a jak souvisí s účastí Simona Součka na nepokojích, že r. 1775 byl vyhnán z gruntu č. 2. v Ratiboři Lukáš Souček a živnost jeho přejal Jan Šticha — případ to v dějinách Ratiboře snad jedinečný.

Zatím už řešení otázek, které po řadu let zneklidňovaly hradecké poddané, došlo k zásahu státní moci; za Marie Terezie byl zřízen 1748 předešlým novým soupis půdy; tereziánský katastr, do něhož zanesena všechna půda, nejen orná, přijata pak zásada, že kontribuce nemá překročit v Čechách 42 % hrubého výměřku, což byla kvota ještě velmi vysoká (60 zl. z berní „usedlosti“). Po sešlém povstání v severních Čechách 13. srpna 1775 vydán robotní patent, jímž povoleny nejvýš 3 dny roboty v týdnu, a poddaní dle majetku rozdělení v 11 tříd. — Někde tyto reformy u poddaných budily naději na další ústup vrchnosti a proto uklidnění ještě nenastávalo; také Ambrož stěžoval si na podzim 1776, že sedláci odmítli pracovat na panském dříví, ač přece Ratiboř, Jarošov a Polákno za tuto povinnost dostaly právo odúmrť.

Dle nařízení vlády sestavovány další soupisy půdy a povinností. Robotní seznam ze dne 7. ledna 1778 uvádí že v Ratiboři robotuje:

11 sedláků (16 ⁹⁴)	robot s 2 potahy 3 dny v týdnu
9 „ (3)	s 1 potah. 3 dny v týdnu
2 „ (2)	ručně 28 dní v roce
9 „ (14)	„ 14 „ „
2 zahrádn. (3)	130 „ „
4 „ (1)	104 „ „
5 „ (1)	78 „ „
4 chalup. (8)	26 „ „
5 „ (4)	13 „ „
8 podruhů (3)	13 „ „

⁹⁴) Číslo v závorce značí pro srovnání počet v Roseči.

R. 1783 opět byli neklidni chalupníci na celém panství, 11. září podali žádost k císaři, aby jim bylo vráceno před 7 léty odňaté právo k užívání panských jiter, a 14. září druhou žádost, že musí robotovat víc než 13 dní, až 26 dní ročně. 28. června 1784 byl s nimi sepsován v Hradci protokol o jejich povinnostech vyšetřujícím komisařem Karlem von Voglem a Janem Václavem Sternbergerem, inspektorem hradeckého panství. Dle něho rychtář z Ratiboře prohlásil, že v obci byli 4 chalupníci zanesení v berní rulli a 5 nezanesených. První čtyři: Jan Voneš (č. 11), Ant. Misař (č. 36), Jakub Řezáč (č. 38), a Fr. Vopálka (č. 39) platili do obecní pokladny po 20 kr., protože chalupy jejich stály na obecním gruntu, z ostatních 5 jen tři: Š. Voneš (č. 31), Josef Princ (č. 35) a Jáchym Zach (č. 3), z téhož důvodu odváděli 20 kr., zbývající M. Halada (č. 4), V. Janda (č. 9) neplatili nic, protože jejich chalupy jsou postaveny na selských gruntech. Obec vybírala tyto dávky od dávna.⁹⁵⁾ 6. července byla stížnost chalupníků, podaná V. Machou „ve jménu poddaných chalupníků celého černinského panství“, zamítnuta.

Celková úprava robot za císaře Josefa v Ratiboři vypadala takto: dle „Robotverschreibung“ z r. 1787 (v archivu sg. VI. 9 beta).

⁹⁵⁾ Chalupníci za chalupy na gruntech selských postavené platili sedláku. „Na obci, říkávalo se usedlostem postaveným na obecním gruntu. — V poznámce k uvedenému výpovědi se praví, že v rektifikačním protokole se o této dávce činžovní nemluví, v Grundbuchu je vymíněna jen u Ant. Novotného č. 43.

Č. Sedláci:	tázná robota		ruční	
	s 2 1	od sv. Jana do sv. Václ.	potahem 28	14 dní v roce
	týdně 3 dny			robotníků
15 Andreas Hoda	1	1		1
16 Josef Šticha	1	1		1
32 Veit Vlk	1		1	1
33 Franz Princ	1		1	1
				lesní hlídač v tomto roce
10 Martin Chab	1	1		1
17 Šimo Souček	1	1		1
18 Kašpar Zach	1	1		1
19 Ant. Koudelka	1	1		1
20 Frantz Wonesch	1	1		1
25 Frantz Janda	1	1		1
29 Andreas Prinz	1	1		1
3 Martin Rudischer	1			rychtář
5 Franz Charvat	1			1
6 Johann Handl	1			1
21 Jacob Kafka	1			1
23 Johan Heš	1			1
24 Georg Prinz	1			1
30 Thomas Krb	1			1
31 Tomas Prinz	1			od 24/8 z Vřesné
1 Mathes Feyčar	1			1

Zahradníci a chalupníci:

	Roboty ročně		
	130	104	78 dní
	21/8	nebo 2	1 1/3 týdne
	1krát		
2 J. Schadlinger	1		1
9 Wentzl Vlk	1		1
7 Wentzl Koranda		1	rybníční hlídač
28 Jacob Čeček		1	servus
27 Matheas Trepka		1	1
22 Veith Neužil			1
12 Mathes Novotný			1
19 Paul Prinz			posel
26 Adalbert Huntzl			1
36 Lorenz Maxa			1

	roboty ročně		roboty
	52	26 18 dní	
Domkáři:			
11 Johann Wonesch	1		1
36 Antonín Misař	1		1
38 Jakub Rezáč	1		1
39 Frant. Wopalka	1		1
4 Mathes Halada		1 holenský poklasný	
18 Wentzel Jacda	1		1
13 Šimon Wonesch	1	obchod se soli	
35 Josef Prinz	1	servus	
49 Joachym Zach	1		1
Podruzi :			
5 Paul Sláma	1		†
6 Wentzl Holley	1		1
20 Stanislav Kadlec	1		starý
25 Thomas Charvat	1		pasák
37 Paul Baste	1		v Hradci na boudovým (?)
40 Johann Kadlec	1		starý
41 Antonín Mazal	1		mlátec na Holné
38 Lorenc Sladoňk (?)	1		2 zl
— Veith Tůma	1		žebřák
— Šimon Resek	1		v Roseči
— Johann Šticha	1		2 zl
41 Andreas Rezek	1		1
35 Šimon Šticha	1		1
— Wentzel Peřanů	1		starý
— Anton Urbanů	1		invalida
— Thomas Zach	1		2 zl
20 Paul Kadlec	1		1
27 Šimon Misař	1		mlátec na Holné
36 Paul Tůma	1		1
— Veith Kadlec		v Hradci pod Klášterem	
— Kašpar Holey	1		1
43 Veit Rudischer	1		1

Dne 10. února 1789 vyšel tak zv. patent berní a urbaniální, jenž nařizoval, že poddaný smí platit nanejvýš daní 30 % z hrubého výtěžku, z toho 12 % státní kontribuce, mimo to císař doporučoval a podporoval, aby poddaní se dohodli s vrchností o přeměnu robotních povinností v platební (tak zv. reluce robot).

Při propočítání na hradeckém panství zhodnocen 1 den roboty, konaný

každý týden: s 2 voly po celý rok 15 zl., jen půl roku⁹⁶⁾ 12 zl., s 1 volem po celý rok 7 1/2 zl., jen půl roku 6 zl., ruční po celý rok 10 kr. s ulehčením domkářům, kteří ročně měli robotovati 26 a 52 dní. Celkem celá obec měla dle reluce platit 583 zl. 50 kr. mimo 49 zl. 29 1/2 kr., jako náhrady za naturální poplatky.

Jednotlivcům vyměřeny povinnosti lakto:

	zl	kr	Výnos gruntu
č. 1. Matěj Fejčar	18	48 2/4 *	143.13
č. 2. Josef Sadlinger	22	55 2/4 *	142.25
č. 3. Marl. Rudišar	19	61 1/4 *	114.26
č. 5. Mart. Charvat	19	82 1/4 *	143.2
č. 6. Jan Handl	18	57 *	156.44
č. 7. Václav Koranda	12	27 2/4	76.21
č. 9. Václav Vlk	15	11 2/4	89.41
č. 10. Bart. Chab	23	30 1/4	135.47
č. 12. Matěj Novotný	7	19	38.36
č. 15. Ondřej Hoda	42	50 2/4 *	328.12
č. 16. Josef Šticha	42	56 *	451.30
č. 17. Šimon Souček	33	31 1/4	197.34
č. 18. Kašpar Zach	35	29 2/4	199.28
č. 19. Ant. Koudelka	29	23 2/4	171.28
č. 20. Pavel Sindler	24	31 2/4	139.17
č. 21. Kašpar Roydl	17	15	99.43
č. 22. Vít Naužil	8	52 3/4	52.24
č. 23. Matěj Houška	13	47	82.10
č. 24. Jirka Printz	13	48 3/4	80.51
č. 28. Frant. Janda	18	27 3/4	109.77
č. 26. Voj. Hanzl	4	81 1/4	22.26
č. 27. Matouš Drepka	13	20 3/4	78.49
č. 28. Frant. Vlk	7	49 3/4	47.38
č. 29. Ondřej Prinz	37	15 3/4	212.41
č. 30. Tomáš Krb	19	33 1/4 *	114.02
č. 31. Tomáš Prinz	19	33 1/4 *	118.39
č. 32. Vít Vlk	32	42	193.26
č. 33. Frant. Prinz	37	14 2/4	218.33
č. 34. Vavř. Maxa	8	11 1/3 *	46.70

⁹⁶⁾ od sv. Jana do sv. Václava. Robotrelní tonsbeschreibung 1791-3 (sg. VI. 9 beta).

Obec 2 zl. 20 kr.* výnos polí, luk, lesů 41 zl. 42 kr. (U jmen označených hvězdičkou je připsáno „usus minor“) že patrně výnos je odhadnut přemrštěně).

Jak Ratiboř v XVIII. století narostla, nelze zjistit, dle majitelů možno sledovat v této době osudy těchto dalších usedlostí.⁹⁷⁾

Č. 4. (chal.) 1766—1851 Halada, od 1863 dodnes Rešl.

Č. 8. (na gruntě č. 9.) 1777—87 Janda, 1851 Voneš, 1883 Neužil, 1914 Chmelík, 1929 Kolraba.

Č. 13. (na gruntě Zachově) 1777—1851 Voneš, 1861 Handl, 1897 Kozel, od 1912 Vlk. Č. 35. (chal.) 1766—87 Princ, 1851—1919 Charvat, 1919—1934 Šebesta.

Č. 37. (domek) 1787 Bašta, 1844 Naider, 1851 obecní kovárna.

Č. 38. (chal.) 1777 Řezač (Resatz, Rešac, Ře(c)hač), 1789 Kolářová, 1837 Röschl, od 1851 Handl.

Č. 39. (chal.) 1767—1851 Vopálka, 1873—1933 Houška, od 1933 Vondrus.

Č. 40. (domek) 1714(?)—1787 Kadlec, 1881 stará škola, 1894 Hoda, 1924 Souček.

Č. 41. (domek) (dříve pazderna) 1766—87 Mazal, K. Zach, od 1902 Šedivá.

Č. 42. bývalý chudobinec, od 1913 Šarlinger.

Č. 45. Stúchová (1831 vyhořelo), 1851—1888 Souček, 1888—1929 Šarlinger, od 1929 Šámal.

⁹⁷⁾ Některá z nich je nepochybně tožná se starými grunty v grunt. knize 1613 uvedenými, u nichž nelze zjistit majitele z počátku XVIII. stol.

VI.

Na sklonku patrimoniálního zřízení.

Doba osvícenského císaře Josefa II., třebas po jeho předčasné smrti 1790 byla řada jeho reformem odvolána, znamená přechod na českém venkově počátek důležitých pokrokových změn: zůstala svoboda náboženská, zůstal v platnosti patent z roku 1781, podle něhož zrušeno bylo tak zvané nevolnictví, že totiž přestala osobní závislost poddaného na vrchnosti, mohl se volně stěhovat, ženit, studovat, neomezená dříve panská moc byla dále zmenšena zřízením státních vyšších úřadů, dozírajících na vrchnostenské úřady, a zůstaly konečně v platnosti i hlavní zásady týkající se stanovení robotních povinností. Veliká revoluce, která současně vypukla ve Francii a na svůj štít napsala heslo rovnosti všech lidí a zrušení stavovských výsad, třebas plně nezvítězila, ve skutečnosti podryla navždy půdu zbytkům feudálního šlechtického zřízení, a revoluce 1848, která je konečně odstranila docela i u nás, byla jejím dítětem i pokračováním.

Dobu, uplynulší od radikálních poddanských reforem Josefa II. až k zrušení poddanství r. 1848, je možno proto pokládat za období dohasínající vrchnostenské moci, kdy osvícenští šlechtici, jako právě na Hradecku byl žák Dobrovského Eugen Černín (1796—1868) byli sami přesvědčeni o neudržitelnosti bývalých řádů a ponehlu před zraky jejich a jejich úředníků rodil se nový svět, třebaž naskytalo se při tom nekonečně mnoho překážek a oltůž, jež nakupily v cestu ti, kdož měli zájem na udržení dosavadního stavu.

Osvícenecké reformy nebyly jen sociální a administrativní, nesly se i směrem kulturním, neboť duchovní útisk býval dosud stejně tíživý jako sociální poroba, také zde bylo třeba odstraňovati přežitky středověku a klásti základy k novému poměru státu k církvi a ke škole, jež dosud s církví skoro splyvala.

Císař Josef II., zrušiv četné kláštery a kostely, ze jmení jim zkonfiskovaného zakládal nové fary a tak konečně došlo i na Ratiboř, či vlastně na filiální kostel strážské fary v Roseči — v Ratiboři zůstala zas jen kaplička Panny Marie se zvonem sv. Jana Nep. od Jos. Pernera a s letopočtem 1780.

O rosečském kostelíku do této doby slyšeti je velmi málo — 22. března 1743 věnoval panský duchod dříví na jeho opravu, když byl poškozen vichřicí, už však 20. dubna 1763 sepisován byl v Hradci protokol o potřebě zřízení fary v Roseči. Jako důvod uváděny nejružnější okolnosti, kolik lidí země bez zaopatření svátostmi a pod., a pak ovšem též sepsány příjmy, jež by novému faráři připadly.

Dle tohoto soupisu odváděla Ratiboř strážskému faráři poplatek „železnou krávu“ z 26 strychů 2 zl. 3 kr. 3 d., Roseč ze 35 str. 2 zl. 46 kr. 3 d., desátku Ratiboř 2 zl. 26 kr., Roseč 1 zl. 45 kr., dle možnosti koledy, letníku (z krav) 1 zl. 44 kr., 1 kopu vajec a 30 koláčů; učitel ve Stráži měl dostávat 1 větel (?) při žních, dále od každého sedláka 1 snop žita a 1 ovsa, celkem po 30 snopech.¹⁾

Návrh na zřízení nových far na Tábořsku ze 4. listopadu 1782 uvádí, že Ratiboř má 355 obyvatel, Holná zvlášť 30, Roseč 318, Políkno 185, Hatín 140, Stejka 111.²⁾ Matná 148, Děbolín 340. Fara byla v Roseči zřízena r. 1785, přifařena k ní Ratiboř, Stejka, Polště, Políkno, Hatín, Jemčina, celkem asi 1370 duší, jak uvádí žádost osadníků z r. 1782, opírající se též o to, že prý je v Roseči pěkný kostel, dvůr a škola, kam vrchní navrhoval 1785 prozatím nastěhovati faráře. Nový farář Jan Vojtěch Kirchner představil se hraběti dopisem 30. prosince 1787, v příštím roce prosil o pomoc k rozšíření kostela a stavbě fary — když mu to 1789 povoleno, Políkenská, aby nemuseli pomáhat při stavbě kostela, žádali o přifaření k Hradci — čehož však nedosáhli. R. 1790 v době velkého sucha poznamenává Šuda, že z Hradce šlo procesí do Roseče — od

¹⁾ V zám. archivní odd. III. K: Roseč.

²⁾ Větší než Ratiboř tehdy na okrese byl Lodhěřov 715, Čimč 611, N. Radouň 594, V. Radmírov 462, Jarošov 444, N. Malíkov 430, Lesnice 410, Olšin 400, H. Pěna 385. Teplý II. 2. strana 31-2.

že zaplatili mu v tomto roce letníku 3 zl. 24 kr. ze 102 krav, ale mají jich dle jeho výpočtu 179, a dle pamětní knihy fol. 14 mají prý odváděti za každou krávu 2 kr., dále vejce a sýry; vejce se odvádějí v postě, sedláci po 2, chalupníci a podruzi po 1, místo sýrů se platí hotově a sice z každé krávy 2 kr. do svatoodušních svátků (odtud nazýván plat „letníkem“) — Ratibořští však nechtějí platiti ani farář ani učitel, ač u srovnání s ostatními osadníky jsou prosti desátku.

Tato slůžnost⁴⁾ z r. 1827 nesouhlasí plně s obsahem úmluvy z r. 1791, kde se mluví o desátku Ratibořských, je však v jakémsi těžko vysvětlitelném rozporu i se zachovalým „rejstříkem na vybírání letníku v r. 1827 na osadě rosečské“ v Ratiboři zachované ve farním archivu strážském i s dokladem z jednání o vyvázání ze starých povinností ze 14. března 1851, dle něhož odváděli osadníci ratibořští každoročně do té doby strážskému farářovi ještě 29 koláčů po 6 kr. a 58 vajec po $\frac{2}{5}$ kr., v celkové hodnotě 2 zl. 17 $\frac{1}{4}$ kr., což bylo vyváženo roční částkou 2 zl. 11 $\frac{2}{4}$ kr. a výkupným 43 zl. 50 kr.⁵⁾ Jaké právní změny tyto platební povinnosti ratibořských osadníků vůči farářovi ve Stráži či Roseči prodělaly, z těchto dokladů bezpečně určití nelze — tentýž zmatek, jak bude vyloženo, jeví se i v platech odváděných učiteli.

Zřízení fary v Roseči a jejím osamostatnění od strážské fary stala se časovou též otázkou školy v Roseči; Roseč a

⁴⁾ Vesměs v archivu odd. 3 K; Roseč.

⁵⁾ Farní archiv ve Stráži nad Než.

kdy tato procesí, dodnes se udržující v den sv. Anny, se datují, nelze říci.³⁾

R. 1794 byl přestaven rosečský kostel sv. Šimona a Judy v nynější podobě a vysvěcen 21. září 1794 prvním budějovickým biskupem Jakubem Prokopem ze Šafgočů. Farářem tehdy byl P. Antonín Zámečník (od 26. X. 1792), jenž byl dříve kaplanem v Hradci a dostal pochvalný vládní dekret za svou školskou práci a i po vesnicích nyní učil dospělé i děti příští bavlno, což tehdy bylo všeobecně propagováno mezi selským obyvatelstvem.

Faráři rosečskými byli: 1786—91 Jan Vojtěch Kirchner, 1791—1800 A. Zámečník, 1801—2 Fr. Zerer (Cerer), 1802—12 Jan Schrödl, 1812—26 Josef Kunert, 1826—35 Erhart Kreutz (administrator kaplan Sommer), 1835—46 Václav Čermák, 1846—50 Fr. Tonner, 1850—57 Dominik Svehla, 1858—72 F. Pazourek, 1872—1881 Petr Kursch, 1881—3 Jos. Cimburek, 1883—92 V. Voneš, 1892—98 V. Jineš, 1898—1908 Jos. Khöck (Koeck), 1908—23 Jan Hlavsa, 1923—27 Rud. Milota, od 1. ledna 1928 Bartoloměj Divoký.

Peněžní otázky mezi strážským a rosečským farářem Zámečníkem byly upraveny úmluvou z 2. května 1791, dle níž se rosečský farář zavázal za postoupení všech platů a práv platit strážskému čtvrtletně 28 zl. Ratiboř dle této úmluvy měla platit do Roseče desátku 2 zl. 20 kr. a i ostatní staré dávky. 1827 13. června stěžoval si na Ratibořské farář Kreutz,

³⁾ Dr. J. Muk: Zápisky rodiny Sudovy o J. Hradci v l. 1775—1862. Ohlas od Nežárky 1932 č. 47 - 1933 č. 6. (zvl. ot. str. 10).

s ní. Ratiboř patřivaly školou také do Stráže, později však někdy zřízena byla filiální škola v Roseči. O řádné návštěvě školy ve vzdálené Stráži pochopitelně nemohlo být ani řeči, zvlášť když nikdo na ni nedozíral — jak dbala vrchnost o školství, svědčí případ ze sousedního Děbolína, kde poddaní žádali, aby sedlákoví Prokopu Róschlovi byla prominuta roční robota v r. 1768 za to, že poskytl učebnu a byl pro učitele; hrabě Prokop Černín 11. února vyhověl, ale s napomenutím, aby se obec v příštím roce sama postarala o školu a neočekávala milosti od vrchnosti.⁶⁾ O tom, jaký poměr měly přískolené vesnice na Rosečsku ke strážské škole, dovidáme se ze sporu o plat „posnecný“ strážskému kantorovi v době, kdy Roseč se od Stráže osamostatňovala. Tehdy ohrazují se rychtáři a sousedé proti platům strážskému učiteli, protože „od roku as 1650 nám nic nesloužil, jenom když jsme ke křtu šli, zapsal křest a za to jsme mu dávali 7 kr.; všechno ostatní nám v Roseči ustanovený kantor zastává, ani jsme my do Stráže do školy nechodili, ani naši předkové, ani žádný z našich dětí do Stráže do školy nechodil.“

Za takových okolností utvářel se poměr mezi rosečskými a ratibořskými platníky a strážským učitelem nepříliš přátelský; strážský učitel Kadeřávek sám o tom vypovídá slovy:⁷⁾ „Toho r. 1741 za času kantorství mne France Kadeřávka, z návodu rychtáře Ulrycha rosečského, všichni ostatní rychtářové k té osadě

⁶⁾ J. Šafránek: Školy české I. str. 118.

⁷⁾ F. Zátka: Paměti Frant. Kadeřávka, far. učitele strážského v Ohlase od Než. 1913 č. 21.

rosečské patřící bez vší všudy příčiny zprotivili se obyčejné posnecné dávati a takové jich v Roseči zvoníkovi přivlastnili. Kdež napotom dle hodnověrného důkazu a zápisu přes 125 let starého, že jich předkové takové posnecný vždy kantorovi strážskému dávali, se dokázalo, proč v roku 1742 dne 28. januarii v domě farním městyse Stráži při držení zádušních počtův v přítomnosti (tit.) pana patera rektora [jesuitského z Hradce] a p. správce strážského skrz pana hejtmana Ml. vrchnosti hradecké týmž osadníkům rosečským tu přítomným nařízeno bylo, by tak jak před tím, tak i na potom vždy bez nejmenšího odporu takové posnecný kantorům strážským odváděli.“

Toto ustanovení netrvalo dlouho, patrně proto, že brzy po tomto řízení byl do Roseče dosazen nějaký kantor, o němž ještě se nezmiňuje 1741 Kadeřávek, jenž mluví jenom o zvoníkovi v Roseči; za to výslovně uvádí jej už nařízení z r. 1763, jež ukládá platit posnecné do Roseče. Zachovalo se v pamětní knize z doby vrchního Hergeta a zní:

„Rosečskému, ratibořskému, polšec-kému, hatínskému a slajecckému rychtáři se tímto přísně nařizuje, aby všechny sedláci posnecné, které kantorovi sice dává, ne strážskému, ale rosečskému tam nyní bydlícímu kantorovi odvedli neb ten a žádný jiný u kostela pracuje. Actum v zámku hradeckém dne 24. augusta 1763.⁸⁾

Ani toto nařízení však trvale se neudrželo v platnosti; již 11. října 1784 —

⁸⁾ Memorabilien Buch z r. 1720 v černínském archivu (IV.E/4) str. 198; zápis je český, ač skoro celá kniha psaná je německy.

tedy v době zřizování rosečské fary, stěžoval si krajský komisař na obec Políčko, Roseč a Ratiboř, že nechťejí platiti učitel ve Stráži staré platy⁹⁾ a tehdy jako obhajobu ve sporu, který se patrně protáhl přes r. 1787, napsalo 6 obcí přifařených k Roseči, Roseč, Ratiboř, Halín, Polšt, Políčko a Stejka, onen rozklad, kde vedle uvedených už historických výkladů o tom, jak pro ně strážská škola byla vždy bezvýznamná, uvedli i další osobní stížnosti proti strážskému učiteli, odvolávající se i na vrchnostenské nařízení z r. 1763. Strážský učitel prý je pánovitý, platili-li mu někdy, pak jen proto, že je strážský farář přemlouval, učitel prý bral si sám svůj plat ze stodol bez svolení hospodářů a jimi pohrdal. Chťejí platit posnopné a koledu rosečskému učiteli, jak to nařizuje i cíš. dekret z 11. února 1787.

Rosečský učitel František Hromas se zavázal 9. února 1785 sám strážskému svému principálu Václavu Kubíkovi platit roční paušál 7 zl., farář Zámečník však úmluvu tuto nepotvrdil a tak spor se táhl. — Před úřady strážský Kubík vyhrával, ale ani nástupce Hromasův Jiří Ježek ještě r. 1796 nic sem z filialní rosečské školy neodváděl. Obec Ratiboř měla dávat 2 mandele žita, 2 ovsy, 2 věrtele a 3 míry krup, 3 m lnu a 6 konopí.¹⁰⁾

Od nepamětných dob posílávali občané ratibořští své dítky do farní školy rosečské, těmito slovy, jak zřejmě ne zcela přesně vyjadřujícími historickou skutečnost, zahajuje uč. J. Pelikán „Kro-

⁹⁾ Černínský archiv III. K gama.

¹⁰⁾ F. Teplý: Selské bouře str. 220—21; (aniž cílovaná obrana vesnic. Zám. archiv 3 K gama

uku školy rosečské“. Ač škola v sousední Roseči byla proti vzdálené škole ve Stráži velikým ulehčením a pokrokem, byla přece jen návštěva její obtížná a škola v Roseči byla by bývala dětmi přeplněna, kdyby do ní byly opravdu všechny chodily: dle seznamu z r. 1792¹¹⁾ patřilo do ní 54 dětí z Roseče, 33 z Polště, 33 z Hatína, 13 ze Stejky, 15 z Jemčiny, 58 z Ratiboře a 4 z Holné, celkem 210 dětí. Z Ratiboře 10 dětí označeno jako chudé, všichni platili celkem 42 zl. 10 kr. ročně. Do I. třídy jich patřilo z Ratiboře 26, do II. tř. 30, do III. 2. — r. 1800 z Ratiboře napočítáno 56 dětí. Ve skutečnosti jich ovšem chodilo pravidelně as velmi málo, neboť kronika školy ratibořské dosvědčuje, že „pamětníci z l. 1800—30 neumějí proto číst ani psát“ — a z 20 podpisů po hořelých na protokolu o ohni r. 1842 jen 8 je vlastnoručních, u 12 jsou tři křížky...

Za těchto poměrů Ratiboř, počtem dětí školou povinných převyšující obvykle Roseč, r. 1826 a 25. května 1828 žádala o zřízení samostatné školy v Ratiboři pro svých 62 dětí. 13. října 1828 sepsán úřední protokol a guberniálním dekretem z 27. října 1830 zřízena jednotřídní škola s ponecháním presentního práva obci. Učitelem stal se ratibořský občan Jan Halada, který po letech postoupil svůj úřad svému synovi Janu Haladovi, prvnímu zkoušenému učiteli v Ratiboři. Postavení obou těchto prvních učitelů nebylo nikterak skvělé, obec byla povinna učiteli platit 22 zl. 50 1/2 kr., vedle desátku a škol. platu a ani ty mu nedávala ochotně. 14. října 1835 stěžoval si na př. probošt V. Juhn

¹¹⁾ Černínský archiv 3 K gama.

jako školní dozorce panskému úřadu na ratibořské rychtáře, že obec neplatí povinný plat učitel, ač už sám jím Juhn domlouval a žádal proto, aby byla vyslána do Ratiboře vojenská exekuce. Tak rosečský farář nebyl zcela se svými osadníky spokojen. — 1847 žaloval na všechny obce, že neposílají dětí řádně do školy.¹²⁾

A budova školní? „Bylať ze začátku v podruží v bídném domku, kdež i obecní pastýř své obydlí měl a učitel hůře živ byl než ten pastýř, neboť musel své denní sousto hotovením dřevěných trepek si vydělávat.“¹³⁾

První učitel Halada totiž byl se školou umístěn v horní části, zatím co dolní sloužila za pastušku, protože však Halada měl tři syny, z nichž jeden byl vyučen ševcem a druhý dělal dřeváky, často učebna dle zachované paměti změnila se v dílnu. Podle obecních rozpočtů sice r. 1836 dostala škola nový krov a spravena okna, ale příliš ani tyto opravy budovu asi nepolepšily. Není divu, že po smrti J. Halady ml. nechvátalo se s obsazením školy a do Ratiboře chodil učitel po celé léto jen ve čtvrtku uč. Jan Huml z Roseče a pak přišel pokoutní učitel Ferd. Kampelsheimer ze Zahrádek; „rád pil, ale naučil“, poznamenává kronika o něm.

Těžké byly začátky školy ratibořské, byla ovšem také těžká, mimořádná doba, kdy škola ratibořská vznikala — ozvuší Metternichova absolutismu, ne-

¹²⁾ Zám. archiv III K (Roseč).

¹³⁾ Školní kronika str. 2-3. Vdova Haladova po 10 letech působení mužově dostala roční příspěvek na výživu 50 zl.

přejícího příliš rozvoji školství, kdy celá Evropa ještě zápasila urputně s následky krvavých, čtvrt století trvajících válek, které jí připravil Napoleon.

Napoleonské války dotkly se Jindřichohradecka především potud, že jím prošlo nescíslné množství vojska rakouského, francouzského, ruského i bavorského a stravování vojska byla za všech věků pro obyvatelstvo vždycky metlou; na Hradecku kromě kratších průchodů leželi především od prosince 1799 až do konce ledna 1800 Rusové, po bitvě u Slavkova v prosinci 1805 Bavoři.

Jméno Ratiboře se nevyskytlá v aktech týkajících se těchto průchodů a ubytování vojska — jistě ale jen náhodou z nich vypadlo; uvádí-li na př. Claudius,¹⁴⁾ že po bitvě u Slavkova 18. prosince 1805 přitáhly do Hradce 95. francouzský pěší a 2. husarský pluk a batalion, v Hradci dosud ležící posádkou, že byl umístěn ve vesnicích Políknou, Polští, Stejce, Roseči a Matné, je možno pochybovat, že by opravdu na Ratiboř nebylo se už dostalo, když slyšíme odjinud, že na Holné ukryvali koně před Francouzi? Vypráví lak aspoň Wachtel,¹⁵⁾ že po bitvě u Ulmu 1805, tedy v téže době, vykopán byl pod starou holenskou hrází otvor a výbudována zde celá stáj, kam ukryti byli vzácní jezdečtí a honící koně hraběte; jen tři z nich na nátlak francouzské posádky v

¹⁴⁾ J. Š. Claudius: Geschichten der Stadt Neuhaus strana 250.

¹⁵⁾ J. Wachtel: Memoiren des gräfl. Czernischen Schlosses Gestüthhof nächst Neuhaus strana 55—8.

Hradci byli přece vydáni. Stáj, kde koně našli úkryt — snad to bylo totéž místo, kam utíkali Ratibořští před Švédy za třicetileté války — nacházela se v levo od holenské hráze asi 100 kroků v lese od hájovny. Byla pod zemí, osvětlovaná otvory ve stropě, a tak dobře zakryta mechem a kameny a stromy nad ní rostoucími, že prý marně by ji nezasvěcenec hledal. Také r. 1809 chystali ze strachu před Francouzi zde panští úkryt.

Mnohý z ratibořských synků tehdy zase bojoval proti Francouzům — od dob Marie Terezie byla zavedena všeobecná branná povinnost — víme jen o granátníkovi Vojtěchovi Vlkovi, jehož žena Ludmila rozená Fejčarová, si stěžovala 3. června 1796 na hospodáře Matěje Bartáka, že jí chce vypudit z výměnku, zatím co „muž stojí před nepřitelem“.¹⁶⁾

Z jiných událostí černě je zaznamenán v dějinách obcí na Ratibořsku záříjový den 1798, kdy strhla se hrozná průtrž mračen mezi Bukovým hájem a Sv. Barborou, část hráze rybníka Hlubokého se strhala, přívál zničil louku Matěje Hrubého z Ratiboře a zanesl ji písek a ssutím — dostal za to náhrady 4 zl. a trám z hráze...¹⁷⁾

R. 1828 z Polska zatažen byl přího-
nem polských volů na Moravu dobytčí

¹⁶⁾ Jiný voják z Ratiboře byl Josef Bílek, jenž vymáhaje si na švagrovi V. Sojkovi svůj podíl, podepsal se 7. XII. 1791 jako ponižený služebník císařský J. Bílek, Kirisarregiment Čzakmin (?) Oberst 4. Eskadron 8. Zug. (v archivu odd. V.)

¹⁷⁾ Teplý: Vodní kniha II. str. 216.

mor a ku konci roku objevil se i na Řečicku a na Hradecku v Ratiboři, V. Bednářci a Otíně, potom i ve městě. Ratiboř byla postižena nejvíce a protože žádné opatření mírnější nepomáhalo, bylo nařízeno postižení 3 vesnice uzavřít, všechny dobytek pobít a zahrabat — teprve v březnu byla tato kontumace zase odvolána — dle paměti však všechen dobytek přece pobit nebyl. Právě z roku 1827 je zachován soupis dobytka v Ratiboři při vybírání letníku — počítá 179 krav.¹⁸⁾

V téže době roku 1827 začala se stavěti nová císařská silnice z Hradce do Prahy, čímž pozbyla docela významu stará cesta z Hradce přes Polívky na Barboru; první „c. k. rychlík“, jak se nazývaly pravidelné poštovní spoje, projel po ní 5. listopadu 1833. Dvorským dekretem z r. 1829 byla nařízena poddáným povinnost pomáhati při stavbě a tak musili i Ratibořští, jak potvrzuje po 100 letech ještě nejstarší občan ratibořský 89letý Trepka, vzpomínaje na otcovo vpravování, pracovati na této stavbě. K ní nepochybně vztahuje se i žádost Jiřího Jandy na zámek o snížení platu, protože

¹⁸⁾ Rejstřík na vybírání letníku ve Stráži v r. 1827 na osadě rosecké. Předcházející soupis dobytka z dubnu 1796 uvádí: 2 roční býky, 67 dojníc, 14 starších a 12 odstavených jalovic, 68 tažných, 42 starších a 12 letošních volů, 3 berany, 20 starých a 5 mladých ovcí, 6 jehnat, 7 skopců. Nejvíce dobytka má Jos. Štícha: 18 kusů, O. Hoda 17, M. Princ 15, M. Vlk a K. Zach 14, Š. Souček a O. Princ 11, A. Koudelka 10, nejméně (po 1 krávi) mají M. Halada a P. Princ (v archivu odd. V.)

na jeho louce pod Barborou byla vystavena nová císařská silnice;¹⁹⁾ právě na této Jandově louce, v místech dnešní železniční zastávky, rozprostírala se bažina, do níž na dřevěch a chvojí nasypána silnice.

V prosinci 1831 vyhořel statek č. 45, Anny Štěchové, jež pak žádala o odpuštění dluhu za 13 dní roboty, veliký oheň však zachvátil Ratiboř 10. srpna 1842, kdy vyhořelo celkem 17 statků a 3 chalupy. Vypukl — dle vypravování dosud neudržitelného — v č. 25 u Jandů odpoledne, když mnoho obyvatel Ratiboře dlelo právě na trhu v Řečici, a to neopatrností mladého Jandy na půdě; po okleštěných plotech rychle plameny přeskakovaly se stavení na stavení, chytil i ječmen na poli Klufově a po něm požár rozšířil se i do části osady „na obci“; dobytek se zachránil, protože byl právě na pastvě. Ač zasáhli hasiči z Hradce, ze Stráže i z Roseče, nadělal oheň škody na 40.000 zl. a vyžádal si 3 životy: v č. 43 Š. Fejčara a v č. 47 Šimka Jáchymů a Jáchymové, která uhořela ve studni, kam se schovala spolu s peřinami. Dle odhadu utrpěli škodu;²⁰⁾ č. 17. J. Souček 2252 zl., č. 18. K. Zach 3497 zl., č. 19. Jak. Röschl 1695 zl., č. 20. Tom. Šindler 2524 zl., č. 21. M. Roidl 2335 zl., č. 22. J. Neužil 1815 zl., č. 23. V, ¹⁹⁾ Žádost bez data v zám. archivu sub V. ²⁰⁾ V archivu odd. V. Podle dokladů zde o ohni uložených nebyla známa bezpečně příčina požáru a i jiné údaje se liší od tradice: podle požár. protokolů vznikl v 10 hod. dopol. buď v č. 25, kde byly jen děti doma, nebo v kuchyni č. 47 a uhořel jen Š. Fejčar, v č. 47 pak byly dvě osoby jen těžce raněny.

Houška 1488 zl., č. 24. T. Princ 1514 zl., č. 25. J. Janda 2355 zl., č. 26. M. Zach 1987 zl., č. 27. A. Trepka 1796 zl., č. 28. R. Řehoř 1640 zl., č. 29. J. Jílek 2545 zl., č. 30. J. Burda 1815 zl., č. 31. V. Princ 2926 zl., č. 32. O. Vlk 2336 zl., č. 33. F. Princ 2940 zl., č. 47. F. Princ 941 zl., č. 43. M. Zach 600 zl., č. 42. pazderna 800 zlatých.

Při tomto požáru, jak prozrazují obecní rozpočty, shořelo patrně i hasičské nářadí ratibořské obce, především obecní střikačka, zakoupená teprve r. 1836 za 20 zl. V rozpočtu 1843 připadá na správu střikačky, která roku 1842 shořela, 15 zl., od žehříků obecních od správy tesaří, které se při ohnách polámaly, 2 zl. 57 kr., 1844 12 nových košů k ohni a pak požahování smolou 10 zl. 15 kr., a teprve 1845 vystavěna vyhořelá pazderna za peníze zvlášť vybrané.

R. 1843 hořelo už v Ratiboři zase: vyhořel statek č. 32 patřící Janu Vlkovi tak, že nezbylo mu nic, i dříví na dluh koupené mu shořelo — snad upomínkou na některý z těchto zlých dnů je kamenný kříž s letopočtem 1845 stojící před vsí při cestě z Ratiboře do Roseče.

Poměr mezi vrchností a obcí je v této době už naprosto klidný, platy i roboty, resp. platy za roboty byly pevně ujednány a tak nezklidňovala libovůle už těchto vztahů. Dne 7. března 1807 zastaveno je prodloužení dohody panského úřadu s rychtáři o reduci robot v té formě jako dosud pro léta 1807—9, mimo to je Ratiboř povinna dovážeti do Hradce z Kozovského (jemčinského) revíru 20 sáhů tvrdého a 110 měkkého dříví, Roseč 130 měkkého, 1843 odpracovali si po 1 dni

při roubení rybníka Holné z Ratiboře Fr. Princ, Václav Halada a Ig. Neužil.²¹⁾ Ratibořští měli v této době příležitost častěji setkat se s vrchností při velkolepých honech, které v l. 1790—1822 pořádal pro pozvanou šlechtu hr. Jan Rudolf Černín v jemčinské oboře, z níž však štvánice za jeleny a divou zvěř často vybočily z obory i na katastry sousedních obcí. Tak kronikář této slavné doby Jemčiny J. Wachtel²²⁾ vzpomíná na hon 1806, kdy při honu daňků na volném prostranství daněk přechal do Děbolína a rozehnal ovčákovi stádo ovcí vracejících se domů, pak obrátil kolem Matné na Roseč a byl dostižen teprve na stráni u Hodů. Byl to asi ve všech těchto vesnicích poplach, když vznešené panstvo, píčeři a psi hnali se plni zápalu za daněm — běda tomu, kdo vás neuhnul!

Slavný byl pro Ratibořské též 29. květen 1817, kdy na Jemčině vítali poddaní všech vesnic nevěstu mladého hraběte Terezie Rosenberk-Orsiniovou. Každá vesnice dostavila se s vlastní hudbou, v slavnostních krojích, a poddaní tvořili špalír od slavnostní brány u zeleného kříže až do Jemčiny.

Také panské radovánky na Jemčině však vzaly svůj konec: 26. července 1822 přehnala se přes Jemčinu hrozná vichřice, která též způsobila velké škody ve Stejce, Polšti, Políkně a H. Žďáře a zni-

²¹⁾ Zám. archiv sub Holná.

²²⁾ J. Wachtel: Memoiren des Gräfl. Czer-ninischen Schlosses Gestüthhof nächst Neuhaus 51-2, 63, 69. Při vyměňování obcí byly vyměněny poddaným pozemky na Vydymači za louky pod Ratiboří (strana 20).

čila oboru tak, že slavné hony na Jemčině už nebyly obnoveny. — 36.000 sáhů dříví prý bylo vyvráceného lesa a síla vichřice ženoucí se od Roseče na Žďár taková, že „polikenského Macha od Políkna až k Žďáru v povětrí to odneslo.“²³⁾

Zámecký úřad zůstal až do r. 1848 stále první instancí správní, soudní²⁴⁾ i berní pro celé panství, třeba v lečems moc jeho byla omezena (na př. v soudnictví); jeho zastupcem byl ve vsi i nyní ještě rychtář, jenž spolu s konšely řídil jako dříve správu obce. Také jeho moc však byla reformami josefinskými zmenšena a protože nikdo nechtěl úřad zastávat, vrchnost platila rychtářů služné — na hradeckém panství na žádost rychtářů z 22. července 1824 platil je hrabě Jan Rudolf Černín ze svého, dříve je vybírali od poddaných. Dostával rychtář bukovský a děbolínský 25 zl., ratibořský, rosečský, čiměřský, studnický, pěnenský 20, hatínský 16, matenský 13 zl. — na celém panství se vyplácelo 846 zl.²⁵⁾

Rychtářský úřad v Ratiboři od roku 1790, pokud možno zjistiti, zastával: 1789—92 Josef Šticha, 1796—1804 O. Princ, 1804—7 J. Souček, 1809 M. Pařil, M. Princ, 1823 Prokop Princ, 1831—6 Jan

²³⁾ Zápisky rodiny Sudovy o Jindř. Hradci v l. 1773—1862 zvl. ot. str. 24.

²⁴⁾ Soudil přisně: 20. července 1791 Maršín Tůma z Ratiboře pro krádež plátna Součkoví, jež prodal v Hradci za 11 zl. 8 kr., dostal 10 ran, měsíc těžkého žaláře, s železy na nohách při veřejné práci, pak zas 10 ran a přísnou výstrahu (archiv odd. V.)

²⁵⁾ Rychtářské služby v Ohlase od Nežárky 1913 č. 20 (histor. koutek).

Hoda, 1837—1841 Tomáš Sindler, 1842—
48 Mates Rudšar.²⁶⁾

Novou povinností rychtářovou a obce
bylo sestavovati pro panský úřad zprávu
o finančním hospodářství obce ve formě
rozpočtové; dělo se tak dle rozkazu hra-
běte z r. 1773, „aby se nemohlo hroma-
diti obecní jmění“, ve smyslu císařského
nařízení z roku 1760; dosud obecní úřty
sestavoval kantor.

První „rozpočet“ jest zachován pro
Ratiboř už z r. 1754, vlastnoručně, zdá se,
psaný některým sedlákem, je německý a
velmi těžko srozumitelný; za to ale stručný:
Aus den dorf Rotwursth.

Von der Gemein die nutzen was
dor von enbfangen in den Jahr 1754
Jahr enbfangen haben vor die Fisch ein
halben Centzen 2 zl. 45 kr. das geld
was enbfangen haben den giwischen
geben vor die gemein schuld eine wiss
haben wir das hey teil wir aus der van.

Jiný, za rok 1766 či 1767, je psán také
neumělou rukou, ale česky; ten je již
také zcela jasný:

Poznamenání při vesnici Ratiboři
z celoroční vobecní užtky:

Z vobecní louky sena jsme mnieli
2 furky, to sme se vo ně rozdělily,
item sme mnieli 10 centnýřů ryb, ty
sme prodali za 7 zl. 30 kr., za ty peníze
sme dali pastušinu spravít, z toho sme
dali ještě na 3 mše svatý.

s tím dosvěcuje Kašpbar Sach, To-
mas Stícha, Franc stích.²⁷⁾

²⁶⁾ Letopočty zase znamenají, v kterém roce
se jméno rychtáře vyskytá, pravděpodobně tedy,
byl jím i dříve nebo ještě později.

²⁷⁾ Praesentatum 1767; všechny rozpočty v
zámeckém archivu odd. V. sub Ratiboř.

Ustálená forma rozpočtů, od r. 1884
vždy česky psaných, vypadá takto:

„Pořádnost Obecní na rok 1785 dne
30. prosince ve vsi Ratiboři.

Příjem
zl kr
Od pazderny a z míst od chalupníků 7 43

Vydání
z muzyk dáno 2

od obecního počtu 45

za tabulku na sloup při cestě 21

od třech rejstříků dáno 37

za kamna do pazderny dáno 4

Suma 7 43

Ondřej Prync, rychtář ratibořský, Vavří-
nec Maksa, Jan Hoda, konšelé.

(Čřední vyřízení.) Poněvadž obectaky
pole, louky a rybníky má, tehdy jest
otázka, kam aužitek z těch přichází, že
žádněj rok z těch do oučtů (ne)bere“.

V přístích letech celkem se obecní
hospodářství měnilo velmi málo, jak vi-
dětí z konečných cifer rozpočtů:

1780	10 36	11 36
1781	10 05	10 05
1783	17 35	17 35
1784	8 —	8 —
1786	—	9 15
1836	48 40	117 32
1837	48 40	120 27
1838	75 40	138 36
1839	75 40	133 03
1840	75 40	123 57
1842	55 40	69 27
1843	55 40	87 43
1844	55 40	72 34
1845	55 40	65 07
1846	70 40	73 05
1847	70 40	71 57

Zajímavější jsou některé položky, (většina se jich po léta každoročně opakuje), nebo celý rozpočet z roku 1786, který je velmi stručný v příjmech: „předně z louky o seno jsme se rozdělili, z obecních rybníků, co byly ryby, vzali jsme k středněmu večeru, tak neostává žádný příjem“. V třicátých letech dostává obec pacht z polí 15 zl., na loukách pasou skopové dobytek, z pazdery 24 zl., od podruhů a chalupníků z 10 krav po 30 kr. 5 zl., a z gruntů po 20 kr. 2 zl. 40 kr., ve vydání se objevuje pravidelně muzika, (4 zl.), často položka „skrže p. komisara v Hradci outata“ (1 zl. 20 kr.), od dělání účtů 2 zl. 30 kr., milosrdným v Praze 1 zl., a za ohození kapličky 4 zl. 20 kr. — miněna tím patrně dnešní pékna starodávna zvonce, která bývala prý vyšší a sloužila za kapli. Jindy účtováno za obecní tabulky, za správu kovárný, almužna pohořalým, za svíčky a papír k obci 3 zl. 58 kr.

Byl-li schodek, hradil se tak jako roku 1842: „O těch 13 zlatých 47 kr., co jest větší vydání nežli příjem, na to sme sobě sousedi sebrali a zaplatili, tak, neostal dluhami žádný zbytek“.

Poslední rozpočet před revolučním rokem z roku 1847 zní:

„Obecní počet. Jak mnoho od propachtovaných obecních kusů v roční činži do počtu se vzalo anebo z toho se vzalo, v roku 1847:

Příjem :	Výnos činí
	zl. kr.
Za propachtování obecního pole	25
Za propachtování obecní louky	20
od 8 chalupníků z míst a zahrádek	
po 20 kr. činí	2 40

od podruhů a chalupníků z 16 krav po 30 kr. činí 8
z obecní pazdery činže 15
obecní rybník ten sobě nechává
obec k zamáčení lnu — —

Suma příjem 70 40

Vydání :

obecní kontribucí činí 22 55
obecní drobný plat, obecní ourok, od obecní knížky 3 52
od obecního počtu dělání 2 30
ze 2 obecních komínů 50
ze 2 obecních sednic 3 20
do školy 5 sáhů dříví koupený 30
milosrdným almužna 2
za obraz od slavného ouřadu daný k obci 50
svíčky a papír k obci celoroční 2 30
správa do obecní pazdery 3 10

Suma vydání 71 57

Matěj Rudyšar, rychtář, Frantz Prynulz, konšel, Andrej Wilk, konšel, Wencel Šticha, Franc. Charvat, Jakub Charvat, Jan Handl, Jan Neužil“.

K poznání hospodářských a drahotných poměrů²⁸⁾ v Ratiboři v prvé polovici XIX. století mohou podati částečnou informaci dva odhady statků, první z roku 1809, tedy 2 roky před státním bankrotem rakouským, týká se statku T. Kašpárka, druhý je z roku 1844.

²⁸⁾ „Zápisky rodiny Sudovy“ uvádějí, že na Hradecku byla veliká sucha nebo neúroda v letech 1782, 1790, 1802, 1816, 1822; r. 1802 míra žita stála až 4 zl 30 kr, pšenice 6 zl 30 kr, hráchu 6 zl 43 kr, ječmene 4 zl 95 kr, brambor 32 kr., roku 1816 (po státním bankrotu 1811) v době drahoty stoupla míra žita až na 27 zl, brambor na 8 zl, libra masa 30 kr.

Poznamenání

Tomáše Kašpárka z domu No 11, který použil jeho hospodářství Františkovi Kašpárkovi, jeho synovi:

1. Tomáš Kašpárek svému synovi zanechává 4 volky, jeden par vol. po 100 zl., dohromady 200 zl.

2. 3 krávy jedna kráva po 33 zl. 20 kr., dohromady 100 zl.

3. nechává jemu při domě jeden vůz a jeden pluch a dvě brány.

4. bude povinnován Franc Kašpárek jeho bratrům též sestřím podíl platit z toho tomu:

Janovi Kašpárkovi	50 zl.
Matoušovi Kašpárkovi	50 zl.
Terezi Kašpárkové	50 zl.
Johanně Kašpárkové	50 zl.
Marianě Kašpárkové	50 zl.

Poznamenání Tomáše Kašpárka, to jest starého hospodáře, jeho vejníka: 8 strychů žita, 1 strychy ječmene, 1 míru hrachu, $1\frac{1}{2}$ míry semena lněného sejti, 5 záhonů brambor, 5 záhonů zelí sázet, též 1 krávu choval bude a jednu furku sena dá a 3 mandele žitný slámy, 1 mandel ječný, též od Františka, jeho syna, má bráti závdavek 15 zl.

Sieg. dne 27. ledna Roku 1809.

— + — + Matěj Pařil, rychtář,
— + — + Anton Koranda, konšel.

Odhad statku K. Zacha č. 18.
16. prosince 1844.

Aktiva:

Budovy: statek	720 zl.
chalupa č. 41	280 zl.
45 pozemkových položek	1878 zl. 25 kr.
	<u>2878 zl. 25 kr.</u>

Passiva:

c. k. daně ročně	35 zl. 35 kr.
vrchnostenské daně	12 zl. — kr.
činže	52 kr.
činže Vlkovi (?)	48 kr.
	<u>49 zl. 15 kr.</u>

Rok 1818 prošel na hradeckém panství zcela klidně, vrchní Bartůněk mohl 23. března 1818 referovati hraběti, že „zlo- vůlná zpráva o zrušení roboty nemohla dobré smýšlení poddaných obrátiti“, před- stavení obcí ujistili úřad, že není nikde ohrožen klid a mezi 18.000 poddanými hradeckého panství vládně naprostý po- řádek — i nařízené potahy k lovu Fica- lova rybníka dodali sedláci do jednoho, pochvaluje je vrchní 25. března ²⁹⁾.

Poslední úpravu či likvidaci poměru vrchnosti k poddaným provedl zákon o zrušení poddanství ze 7. září 1818, odhla- sovaný ústavodárným shromážděním ví- deňským. Podle jeho prováděcích předpisů z 4. března 1819 zrušena bez náhrady břemena vzniklá z čistě osobního pod- danského svazku (na př. roba a robotní platy domkářů), za ostatní má se vrch- nosti dostati náhraž. Třetina ceny odeče- se jako ekvivalent za daň placenou vrch- nosti, ze zbylých dvou třetin zaplatí pod- daný jednu polovinu (tedy též třetinu celé odhadnuté ceny zrušených břemen), a druhou země. Celou náhradu zaplatiti

²⁹⁾ Dr. J. Muk: Hradecké panství za revo- luce v březnu 1848. Jihočeský Historický Sborník II. strana 60-1.

měl poddaný jen tehdy, jestliže břemena vznikla nějakou zvláštní právní úmluvou. Prvním úkolem bylo tedy odhadnouti dosavadní povinnosti poddaných a velikost statku, aby die toho dostalo se vrchnosti náhrady.

Stav povinností selských v r. 1818 byl dle vyvazovacího soupisu (formulář Bb/1)) z r. 1851 tento:

	dní robot s žvolý	ručně s i volím	ručně osob	činže nomi- nálně zl. kr.	č. d.
1 Hoda Matyáš sedlák		156	130	1 3	1
2 Šatinger Lorenz chal.		156	156	1 3	2
3 Rudischer Mat. sedlák		156	156	1 14	3
4 Chorvát Frant. >		156	156	1 17	5
5 Handl František >		156	104	1 5 ¹ / ₂	6
6 Koranda Joh. chal.			130	55 ¹ / ₂	7
7 Šticha Josef >			18	52	9
8 Šticha Václav sedlák			78	13 ¹ / ₂	10
9 Novotný Jan chalup.	156		78	31 ¹ / ₂	12
10 Šticha Ignác >			26	3 24 ¹ / ₂	15
11 Hoda Frant. sedlák	156		26	3 30	16
12 Šticha Jan >	156		13	1 50	17
13 Souček Tomáš >	156		13	2 6	18
14 Zach Karel >	156		13	1 52 ¹ / ₂	19
15 Rešl Jakub >	156		13	1 56 ¹ / ₂	20
16 Šindler Tomáš >	156		78	1 55 ¹ / ₂	21
17 Roidl Mat. >		156	78	55 ³ / ₄	22
18 Neužil Jan chalup.			156	1 17	23
19 Houška Vojt. sedlák		156	156	1 17	24
20 Princ Maria >	156		13	1 47 ¹ / ₂	25
21 Janda Matyáš >			78	14	26
22 Zach Mat. chalupník			104	1 17	27
23 Trepka Jan >			104	22	28
24 Chmelík Rehoř >			13	2 21 ¹ / ₂	29
25 Hek Jan sedlák	156		156	1 6	30
26 Krb Jakub >	156		13	1 49 ¹ / ₂	31
27 Princ Ad. >			13	1 49 ¹ / ₂	32
28 Wolf Ondř. >	156		13	1 49 ¹ / ₂	33
29 Princ Frant. >	156		78	29 ¹ / ₂	34
30 Maza Fr. chalupník					

	13 dní	roboty se nevyva- uji.	činže 5 kr.	č. d.
31 Halada Václ.	>		5	8
32 Woreš Jak.	>		5	11
33 Reschl Jos.	>		5	13
34 Woneš Jan	>		5	35
35 Charvat Mart.	>		5	36
36 Šlinc Mart.	>		5	38
37 Handl Josef	>		5	39
38 Wopalka Tomáš	>		5	43
39 Zach Math.	>		5	44
40 Hoda Fr.	>		2 zl. daň z ml.kola	45
41 Souček Fr.	v robot.		5	50
42 Janda Šimon	výkaze		1 15	
43 obecni	neuvezení			
	z pazderny	5		
	z kovárny	175		
	z pastušky	175		
		49 zl. 48 ³ / ₄ kr.		

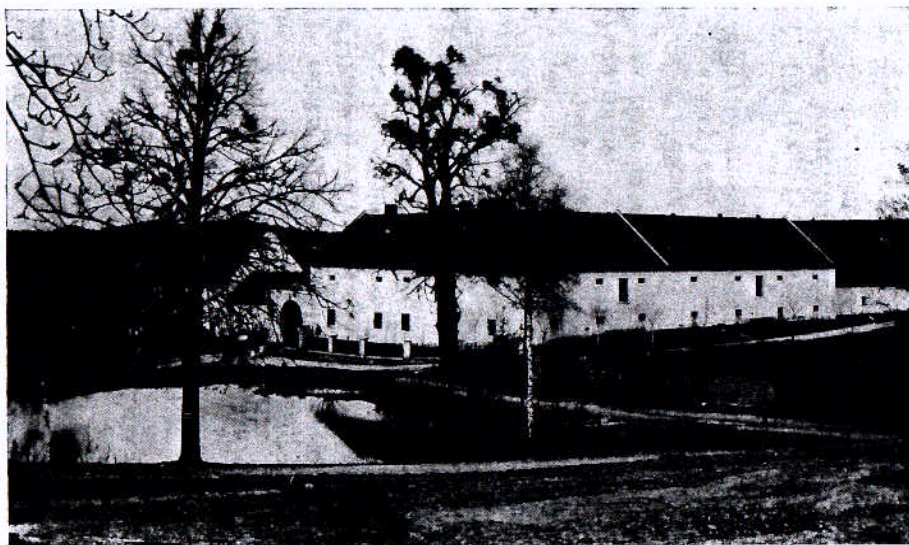
Po redukcí W W na C W 19 zl. 55³/₄ kr.
Celková povinnost všech po-
platníků činila 493 zl. 58³/₄ kr.
srážka dle § 16 na daně ¹/₃ 164 zl. 44³/₄ kr.
srážka dle § 17 o odškodnění ²/₃ 329 zl. 14 kr.
Vyměřená náhrada se splatí:

každoroční rentou 164 zl. 39 kr.
vyvazovacím kapitálem 3293 zl. —
Výkazy nedoplatků od r. 1848:
za dávky naturální 5 zl. 13¹/₄ kr.
za roboty 322 zl. 41³/₄ kr.
za činžovní daň 16 zl. 16¹/₄ kr.

celkem 344 zl. 11¹/₄ kr.
po srážce 1 šestiny 286 zl. 50³/₄ kr.⁸⁰⁾
Mimo to zrušeny bezplatně závady na
ruční robota

úrok z
č. 44. Hoda Fr. 13 dní 2 zl. mlýna
č. 45. Marie Štichová 13 „ 5 kr.
č. 47. Fr. Princ 13 „ 5 kr.
č. 53. Šimon Janda 13 „ 1 zl. 15 kr.
52 dní 3 zl. 25 kr.

⁸⁰⁾ Pro Roseč je celkový výsledek (bez sráž-
ky ¹/₆) 436 zl. 51³/₄ kr., pro celé panství 15116
zl. 7¹/₄ kr.

Holenský dvůr (s památnými lipami).

Současně s touto likvidací poddanského poměru, již přešla půda selská, vrchností osadníkům dosud jen za nájemné propůjčená, v jejich skutečné vlastnictví, panskému úřadu vznikl úkol zreorganizovatí onen majetek, který velkostatku zůstal, na Ratibořsku tedy dvůr Holnou, najaté, lesy a rybníky.

Dvůr Holná byl před rokem 1848 pronajímán; od 1. ledna 1831 byli jeho nájemníky Antonín Klabauf a Mates Vondrážka; dle smlouvy byla jim Holná pronajata na 6 let za roční činži 468 zl. k. m., 100 měric žita a 100 měric ovsu; poddaní z Děbolína a Ratmírova, kteří byli dosud povinni pracovat při dvoře 261 dní v roce (za plat 105 zl. 36 kr.), zůstali dále při kázání dvoru, kdežto Ratibořských si vymínilo panství užiti jinde a též si vyhradilo právo užívat louky Ratibořky (ve výměře 38 měř). Po vypršení prvního pachtu od 1. ledna 1837 byla Holná za týchž podmínek (jen při zvýšené činži na 520 zl.) pronajata Petru Kilhierovi, od 1. ledna 1846 pak za 713 zl. známému budějovickému lodáři V. Lannovi. Ten však hned po uzavření smlouvy vyjednal výměnu Holné za nájem Jemčiny, kterou tehdy měl též Kilhier. 6. ledna už hrabě dal k této záměně souhlas, ale 16. ledna o půlnoci vypukl ve stodole dvora oheň, který ztrávil všechny hospodářské objekty, jejich zařízení i zásoby. Bylo vyhovováno podezření, že oheň byl založen, teprve r. 1848 vyplatila pojišťovna pojistné 1220 zl.

R. 1851 při jednání o obnovu pachtu na dalších 6 let žádalo panství na Kit-

hierovi zvýšení nájmu a když prohlásil, že by Holnou najal jen za podmínek umluvených s Lannou, rozhodlo se panství nájmu obnovit a tak od r. 1852 převzal velkostatek zase Holnou do své režie,³¹⁾ současně pak koupil 22. dubna 1851 za 350 zl. Soukenické rybníčky. Od r. 1830 měl je pronajaté mlynář Fr. Hoda za činži 15 zl., s ním uzavřelo panství 17. března 1852 smlouvu, dle níž se Hoda vzdal nájmu rybníčků, zaručeného mu do roku 1857, a za to směl si brát v té době trávu z těchto rybníků. Část polí jiterních, ke dvoru patřících, pronajata děbolínským sedlákům, část ratibořským — ti však, zdá se, nechťeli činži platit, neboť v letech 1851—54 vymáhá panský úřad žalobami (až třinácti současně) u okresního soudu placení jiterní činže od ratibořských nájemců podle nájemné smlouvy z 19. září 1849. Nepochybně byly to poslední dozvuky starých sporů o vlastnictví jiter, jež poddaní obyčejně pokládali za jakési své vydržené právo — hradecké panství ještě kolem r. 1900 dostávalo nepatrný nájem z 10.000 měr „márinků“.³²⁾

³¹⁾ Panský úřad při jednání s centr. kanceláří černínskou upozorňoval, že v případě, přejme-li se Holná do vlastní režie, bude třeba koupit as 300 ovcí (arch. VI. M. beta).

³²⁾ Teplý: Selské bouře str. 23.

VII. Svobodná obec.

Zrušení poddanství zákonem ústavodárného sněmu vídeňského ze 7. září 1848 neznamenalo jen osvobození poddaných od všech závazků k dosavadní vrchnosti a přiznání jejich vlastnického práva k statku, který dosud měli jen pronajatý — zákon tento znamenal také konec patriomanálního zřízení a vrchnostenských úřadů, jež nyní zůstaly jen hospodářskými, soukromými úřady velkostatku. Na troskách hradeckého patriomanálního panství, jež dosud tvořilo i správní obvod, vznikala nyní nová správní jednotka — politický okres jindřichohradecký, v jehož čelo postaveny byly nově zřízené okresní úřady, před nimž pozbyly platnosti všechny výsady a privilegia a místo nich rozhodovati měl v budoucnu jen zákon pro každého stejný.

Rok 1848 osvobodil jednolivce, sedláky a měšťana poddanského města, osvobodil však také jeho obec: přestal rozdílnost mezi královským městem a poddanským, stejná samospráva, již se těšili měla všechna města, popřána byla i každé vesnici, kde svobodně volený starosta nyní vy-

střídal dosud ustanoveného důvěrníka vrchnosti, rychláře. Nová práva přiná- šela s sebou ovšem i zodpovědnost a nové povinnosti: obec mohla spoléhati nyní jen na sebe, musela sama hospoda- řiti a starati se o své příslušníky, o jejich duševní potřeby i hmotné zájmy.

Druhá polovice XIX. století byla klidná, nebohatá na vnější zásahy a tak i Ratiboř bez velkých otřesů vžila se do nové své role svobodné obce — její nej- novější dějiny ubírají se rovnoměrným tokem, rozbíhají se spíše do šířky než pronikají do hloubky — poněkud ten- to vývoj je možno spíše už jen vystihnout drobnou kresbou detailů než historickým obrazem, k němuž je třeba přece jen většího časového odstupu.

Jako skoro celé jižní Čechy a jindři- chohradecký okres, i Ratiboř vykazuje po stránce populační sestupnou linii, třebas přibývá nových obytných čísel.

Bylo zmíněno, že r. 1785 měla Ratiboř s Holnou 385 obyvatel, dle úředního sou- pisu z r. 1850 měla 533 obyvatel,¹⁾ později Orth - Sládkův „Místopisný slovník“ k r. 1870 uvádí, že Ratiboř má 59 domů a 528 obyvatel, o dalším populačním vývoji pak už udávají přesný obraz po všech stránkách úřední čísla sčítání:

¹⁾ „Výkaz všech novozřízených obcí okresu ji-hradeckého podkrajského úřadu . . .“ (tištěný, v musej. archivu) sestavený okr. hejmanem Pivetzem 25. září 1850. Dle něho katastr Ratiboře (se Sýkorou, Barborou a Holnou) měl 2028 jiter 1220 sáhů. představeným obce byl Fr. Princ, radními Ondřej Vlk, Matěj Rudišer, členy tohoto prvního obecního výboru Tom. Souček, hr. Eugen Černín, Tomáš Šindler, Fř. Charvat a Jos. Štícha.

Rok	Počet domů	Pohlaví		úhrnem
		mužské	ženské	
1880	63	288	257	545
1890	65	261	266	527
1900	67	253	282	535
1910	70	238	272	510
1921	74	210	255	465
1931	82	201	238	439

Podle národností byla Ratiboř jazy- kově úplně jednotná, totiž česká a obý- vána vesměs zdejšími státními příslušníky; teprve při posledním sčítání obyvatelstva r. 1931 mezi 439 obyvateli zjištěno 434 Čechoslováků, 2 Němci a 3 cizí státní pří- slušníci.

Stará vesnice v moderní době počet svých usedlostí skoro zdvojnásobila, také panské objekty, vedené dosud v zemských deskách, dostaly svá běžná čísla mezi ostatními. Jsou to:

č. 46. holenská bašta.
č. 47. 1842—84 Princ, 1884 Hanus, od 1925 dodnes Vlk.

č. 48. 1826 Röschl, 1845 Trepka, 1892 Slinec, od 1905 Neužil.

č. 49. 1930 Hoda.

č. 50. 1851 Janda, 1875 Sedivý, 1895 Janda, od 1928 polovice Longin.

č. 51. 1882 Röschl, 1884—34 Jilek.

č. 52. dvůr Holná: do r. 1923 velko- statek, od 1923 S. Průcha.

č. 53. obydlí ovčáka, od 1851 Janda.

č. 54. holenská hajnice.

č. 55. 1880 Chmelík, 1926 Janda.

č. 56. 1876 Vlk.

č. 57. 1866 Dvořák, 1882 Štícha, 1884 Hoda, 1912 Janda, 1912 Petřů, 1931 Sovová.

- č. 58. myslivna Sv. Barbora.
- č. 59. 1859 Princ, 1896 Halada.
- č. 60. 1869 Janda.
- č. 61. 1886 Jílek.
- č. 62. 1889 Handl, (1893 Handlová,
provd. Vlková), 1893 Vlk.
- č. 63. 1880 Rešl, 1906 Šticha, 1922
Hadrava.
- č. 64. 1889 Princ.
- č. 65. 1889 Šarlinger, 1912 Janda.
- č. 66. škola.
- č. 67. 1895 Holý, 1930 Handl.
- č. 68. 1903 Sustr.
- č. 69. 1908 Kadlec.
- č. 70. 1908 Wolf, 1932 Princ.
- č. 71. chudobinec.
- č. 72. 1913 Rešlová, 1922 Princ, 1930
Wagner.
- č. 73. 1914 Halada.
- č. 74. 1921 Jíra.
- č. 75. 1923 Princ.
- č. 76. 1926 Šarlinger.
- č. 77. 1926 Princ.
- č. 78. 1926 Hoda, 1934 Sedivý.
- č. 79. 1927 Halada.
- č. 80. 1929 Chmelík.
- č. 81. 1929 Zach.
- č. 82. 1930 Holý.

R. 1881 vypukl 7. listopadu o půl 7. hod. večerní požár z neznámé příčiny u Trepků č. 27 a rozšířil se i na č. 28, obě stavení shořela úplně se vším i se zařízením ve stodole.

R. 1884 vyhořelo stavení č. 29. Jílkovo a č. 30 Krbovo.

R. 1890 15. září o 1/4 11. v noci vyšel oheň ze stodoly Františka Charváta č. 23, zachvátil zadní část č. 22. Václ. Neužila,

kolnu č. 24 V. Prince a č. 61 kolnu M. Jílkové. Škoda odhadnuta na 3.750 zl.

1897 26. dubna v 6 hod. več. chytlo ve stodole F. Štichy č. 10 a oheň se rozšířil tak, že mu padlo za obě 8 stavení, v nichž zničeny všechny zásoby, 2 kusy hovězího dobytka, i drubež; škoda odhadnuta na 18.000 zl. Tehdy shořely usedlosti: č. 10. F. Štichy, č. 11. Vavř. Rešla, č. 38. Mat. Handla, č. 39. Fr. Housky, zadní část bývalé školy č. 40, č. 19. Ant. Rešla, č. 18. K. Zacha a č. 17. Františka Součka.

10. srpna 1904 zapálila jiskra od lokomotivy les u sv. Barbory, jehož vyhořelo 60 arů.

10. dubna 1910 vyhořela usedlost Houdova č. 1. (u Fejčarů).

1919 23. dubna vyhořely stodoly hofenského dvora, kryté šindelem.

9. července 1901 ustavil se v Ratibořích sbor dobrovolných hasičů, zvoliv si za starostu Josefa Hodu a velitele V. Smolku na Sv. Barboře Měl 30 činných a 49 příspívajících členů, a zakoupil si za 2.100 K 4kolovou stříkačku a za 567 K ostatní hasičskou výbroj; r. 1904 vypracován požární řád. Sbor pořádal i vzdělávací přednášky a divadelní představení a založil si knihovnu, kterou však r. 1910 věnoval odboru Nár. Jednoty Pošumavské.

Na ukázkou obecního hospodářství budiž uvedena za bilance obecních rozpočtů aspoň z několika let.⁴⁴⁾

⁴⁴⁾ Rozpočty uloženy v zámeckém archivu sub V: Ratiboř.

	příjem zl.	vydání zl.	škol. vyd. zl.
1881	270·60	381·47	149·69
1884	505·11	433·35	467·26
1886	399·75	458·64	105·42
1887	511·64	368·71	131·23
1888	475·20	384·08	132·96
1892	539·90	449·16	141·47
1893	14592·81	1065·90	13410·95
1896	620·62	628·12	441·45
1900	1057·60 K	990·06 K	1560·56 K

K celkovým bilancím možno uvést, že příjem tvořil hlavně nájem od (30) nájemců obecních polí, ve vydáních od r. 1890 ve školním rozpočtu, a tím v celém obecním hospodářství, způsobila veliké zvýšení stavba nové školy; v r. 1887 obje-
vuje se i položka 206·25 zl. na nemocnici v chudobinci. Z jiných vydání opakují se zvláště zajímavější položky: dítkám při zkoušce z náboženství (5·90 zl.), Milosrd-
ným do Prahy, rekrutům při odvodu (1888 dokonce 18 zl. 50 kr.), novobrancům při narukování, za vyhazování sněhu, vý-
živa sirotka stála 1905 za rok 105 K — i suchá čísla rozpočtu mohou poskytnouti živější fantasií bohatý materiál k vyvolání
zašlých dob . . .

Z poplatníků ratibořských byl ovšem největším majitel dvora a rybníka Holné velkostatek černínský v J. Hradci. Dle rozvrhu gruntovní daně na rok 1881 v (zá-
meckém archivu), počítá-li se 6·3 kr. obec-
ní přírážky na 1 zl., připadá:
na obec 61·57 zl.
na velkostatek 49·30 zl.

110·87 zl.

na krytí schodku obecního roz-
počtu při 8 1/4 kr. na 1 zlatý
přírážky školní:

na obec	82·86 1/2 zl.
na velkostatek	66·82 1/2 zl.
ku krytí škol. rozpočtu	149·69 zl.

Obecní jmění r. 1880 tvořil pozemkový
majetek: pole, louky, lesy a neplodná půda,
vše v rozloze 73 jiter 940 sáhů, budova
školy v ceně 1150 zl., obecní kovárna v
ceně 350 zl. a pazderna za 120 zl.⁴⁵⁾

Všeobecný vzestup kulturní úrovně
v našich zemích v 2. polovici XIX. století
jako přímý následek budování moderního
školství, nových školních zákonů o po-
vinné docházce i péče o řádné vzdělání
učitelstva, dotýkal se stále širších a šir-
ších vrstev a pronikal i do vesnic, kde
bývalo postaráno o školu za správy patrio-
monialní před r. 1848 velmi špatně podle
zásady, že nevzdělaný poddaný je pravi-
delně poslušnější. Za nových poměrů po
r. 1848 svěřena byla péče o obecné školství
obcím, kde nebylo na počátku vždycky
také dosti pravého porozumění pro po-
třeby školy a vydání na ni nebývala povolá-
ná nejméně. Také ratibořská škola
po svém založení 1830 jen pomenáhu
překonávala počáteční obtíže a vyrůstala
ze skromných poměrů: budova školní po
opravě 1836 byla malá, jen s jednou učeb-
nou a jednou světnicí a kuchyní pro učitel-
tele, dvorečkem s dřevníkem, zahrádkou
a chlívkem. Roku 1864 rozhodli se Ra-

⁴⁵⁾ Černínský archiv sub 3 K alfa. 1864
platila celá Ratiboř pozem. daně 1896 zl. z toho
velkostatek 811 zl., osadníci 1055 zl.

Pro školní světnici na topení dostával 7 sáhů dříví s dovozem — o ně žádala obec pravidelně panský úřad.

Roku 1876, kdy byl učitelem na škole v Ratiboři Jan Pelikán, podána byla žádost o zřízení dvojtřídní školy, nebylo jí však vyhověno. Pelikán ve školní kronice si stěžuje, že ve školním výboru zasedali tehdy přívrženci tak zv. hospodářské strany, která valně škole nepřála, a na ní chtěla šetřit, ač nezdravá a chatrná budova nevyhovovala, objevovaly se všude trhliny a opadávala malta.⁴⁷⁾ Když okres. školní inspektor prof. V. Český 1883; přesvědčil se o nevyhovujícím stavu budovy a okresní školní rada žádala obec, aby byla důkladně opravena nebo vystavěna nová škola, obec usnesla se proti vůli pokrokového starosty Šlýchý provést jen novou úpravu za 350 zl. Okres. školní rada 1889 však žádala přes výmluvy na hospodářskou krizi splnění svého požadavku a tak konečně mu vyhověno, když též zemská školní rada výnosem z 10. května 1891 povolila zřízení druhé třídy při jednotřídce v Ratiboři, avšak s podmínkou, že bude napřed postavena nová budova.

⁴⁷⁾ Školní vydání r. 1881: za chudé dívky školní plat 43'99 zl., katechetovi 25 zl., 15 m dříví 39'75 zl., jeho dovoz 7'50 zl., čištění 6 zl., štipání dříví a topení 6'60 zl., křída, houba 1'20 zl., kancel. potřeby 3 zl., zedník 5'40 zl., truhlář 8'25 zl., celkem 149 zl. 69 kr. (v čern. archivu obecní rozpočty sub V. Ratibor). 24. dubna v den stříbrné svatby císařské zasazený před školou 2 lipy. 1880 zřízena na pokyn okr. šk. rady ve školní zahradě školka.

tibořští ji znovu opraviti, ukázalo se však, že je v „tuze špatném stavu“, takže místo opravy ku konci roku zadána řečickému staviteři Václ. Vítovi stavba nové budovy, jež si vyžádala 1134 zl. 36 kr. — ještě v osmdesátých letech v rozpočtech udržuje se položka „úrok ze dluhu 300 zl., jenž způsoben 1865 při opravě školy“. Následkem tohoto vydání také školní rozpočet — vydání na učitele — hrazen školní přírážkou k pozemkové dani.

O pravidelných vydáních na školu a jejím stavu podává obraz řádky za rok 1862:

Těchdy patřilo do školy 74 dětí, totiž 26 hochů a 45 děvčat, 68 z obce Ratiboře a z jednoho k ní patřících 6. Učilo se po celý rok, v zimě 5 hodin denně, v létě však po 3 měsíce jen za poledne 3 hodiny denně. Příjmy učitelovy byly skromné: z pokladny obecní dle protok.

z 13. X. 1828 22 zl. 50 1/2 kr. r. č.

dle rozhodnutí okresního úřadu z 30. V. 1855 34 zl. 83 1/4 kr.

školní plat od 63 dětí odváděný starostou 129 zl. 54 1/4 kr.

za 8 chudých dítek 9 zl. 87 kr.

196 zl. 75 kr.

dále: obilní desátek 3 1/2 míry

žita à 1 zl. 57 1/2 kr. 5 zl. 51 kr.

3 mandele 9 otepí žitné

slámy à 2 zl. 10 kr. 7 zl. 56 kr.

209 zl. 82 kr.

z toho platil: za čištění

světnice školní 12 zl. 60 kr.

farářů z Roseče za uč. nábož. 5 zl. 14 kr.

takže mu zbylo 192 zl. 18 kr.⁴⁸⁾

⁴⁸⁾ V černinském archivu sub 3 K alfa.

Stavba její započata stavitelem J. Kocábem z Jindř. Hradce 2. května 1892 na okresním pozemku před č. 33 a vyžádala si celkový náklad 12 856 zl. 59 kr.; práce zednické 7172 zl. 65 kr., pokrývačské 860 zl. 59 kr., tesařské 2132 zl. 63 kr., kameňické 483 zl. 53 kr., truhlářské 831 zl. 30 kr., zámečnické 627 zl. 80 kr., sklenářské 162 zl. 10 kr., klempířské 293 zl. 84 kr., kamnářské 292 zl. 15 kr.

Na úhradu tohoto vydání za starou školu získáno v dražbě 2175 zl., za materiál z ní převzatý 1954 zl. 84 kr., spořitelna v J. Hradci půjčila na 20letý úmor 8000 zl. a zemský výbor povolil 13. září 1893 dodatečně subvenci 800 zl.

Do zimy stála novostavba pod krovem, 1. září učilo se již v nové budově, počátkem školního roku 1894—5 otevřena konečně i 2. třída, pro níž systemisováno místo podučitele s ročním platem 350 zl. Počet žáků na škole v Ratiboři vykazuje celkově linii sestupnou, což souvisí jednak se zřizováním dalších škol v okolí, také však s všeobecným úbytkem obyvatelstva. R. 1875 bylo žáků 96, 1876—7 102, pak nastává pokles až do r. 1901—2, kdy bylo jen 77 žáků. Po něm následuje rychlý vzestup: r. 1903—4 je zapsáno 100, 1904—5 dokonce 112 žáků, ale pak se dostavil trvalý úbytek až do r. 1924—5, kdy navštívilo školu jen 44 žáků, od té doby v posledních letech kolísá počet kolem 50.

Z učitelů a správců školy v Ratiboři působili: do roku 1860 Jan Halada ml., Jan Huml, 1860—1 Ferd. Kampelsheimer, 1862—71 Karel Secka, 1872—3 Karel Bořek, 1873—5 Alois Tomasy, 1875—7 Jan Pelikán, 1877—89 Frant. Faltal, 1889—90

Václ. Marsa, 1890—1902 Ant. Rod (pro 2. třídu Jaromír Střcha, K. Skalník, J. Benhák, Jan Veselý) 1902—6 Jindřich Štaff (V. Rypáček, H. Wraneschtz), 1906—7 J. Macháček, (F. Zátka), 1907—21 Josef Fořt (J. Chýna, M. Chýnová, L. Princová, F. Novák, B. Englický, K. Bradáč, A. Prášingerová, B. Hůlka, F. Havlasa, M. Kreilová - Fořtová) 1921—1922 A. Koranda (F. Hanzal) 1922—29 Jaromír Střcha, (Frant. Hanzal, Ant. Kučera, B. Stělková, J. Čech, K. Anton, A. Teinlzerová, J. Saláková), 1929—30 Jos. Vašta (V. Hohnochová, A. Hořimková, Jan Pakosta). Jako industriální učitelky se tu vysílaly od r. 1893: K. Deutschová, provd. K. Skalníková, R. Musilová, A. Králová, J. Zámečková, M. Součková, M. Fořtová, Z. Kocourková, F. Freiwilgiová.

Ke konci XIX. století z trosek své někdejší slávy povznesena byla Svatá Barbora. Po jejím zrušení za císaře Josefa kostel rychle spustl, podlahy vytrhány, čímž značně snížena úroveň místa, vnitřku kostela začal hajný používat za kolnu a později sakristie proměněna ve skladiště piva a tak vyhověno doslova kupní smlouvě z r. 1790, že bude použito bývalého kostela jen k světským účelům. Také stará poutevna dávno zmizela a pro lesníka vystavěn proti kostelu nový přístýtek — neznámo kdy. — jakési stavení je zaneseno na plánu z roku 1828 (v archivu). Na jednom kameni ve větech stále stojí myslivny je datum 1848. — T. Šindler z Ratiboře udával 17. června 1859 na lesním úřadě, že když se stavěla hájovna, nebyl tam žádný revírník a ško-

du způsobenou zajíci že měl platit hajný Petr Michl z Vel. Ratmírova, ač neplatil a ještě za pivo zůstal dlužen.⁴⁸⁾ Dle toho patrně r. 1859 už hajný na Barboře byl, což by shodovalo s vypravováním nejstaršího Ratibořského pamětníka, 89letého Trepky, že za jeho mládí stávala u kostela ještě dřevěná chalupa, která tehdy as v letech padesátých byla nahrazena budovou zděnou. S tím by i souhlasilo, že od r. 1856 známe obyvatele lesovny: lesními nebo hajnými tu byli Frant. Galí (1856—70), Rupert Seifert (1870—88), Václav Smolka (1888—1924) a Frant. Němec (od r. 1924). Budova, v polovici XIX. stol. vystavená, dostala nyníjší svůj švýcarský typický ráz při další úpravě — snad roku 1888,⁴⁹⁾ kdy, jak se zdá ze zřejmé přestavby sklepů i silné přepážkové zdi, byla snad zvěšena o další pokoj, nestalo-li se to již dříve. Ku konci století vzbudil opuštěný a rozpadávající se kostelík sv. Barbory zájem hraběnky Josefiny Černínové a ta rozhodla se jej opravit: „kostel byl vyklizen, okna později v presbyteři prolomena zadržena a zadržena gotická okna otevřena“. Kamenické práce svěřeny hradeckému kameníku Russovi, r. 1898 opatřena okna barevnými skly a do kněžiště, odděleného balustrádou a vydlážděného, postavena na místo bývalého oltáře socha sv. Barbory. Nedávno dostala budova i novou eternitovou střechu. Svému účelu

⁴⁸⁾ V zámeckém archivu odd. V.

⁴⁹⁾ Uvádí tak Dr. Bartoloměj Víta. Personalie dle „lesní kroniky Sv. Barbory“ v čermské lesní kanceláři; dle vyprávění p. Trepky před Gallim byl na Barboře ještě Šmídt.

kostel takto opravený ovšem vrácen nebyl, zůstává od té doby jen předmětem zájmů četných výletníků z Hradce a řečice, oblibivších si vršek Sv. Barbory za cíl svých vycházek; pro ně také byla — zprvu jen pro neděli — zřízena r. 1901 zastávka Sv. Barbora na trati Veselí—Horní Cerekev, vybudované r. 1887. Od té doby má Ratiboř i nové železniční spojení se světem, třeba ovšem vzdálené $\frac{3}{4}$ hodiny; pravidelné poštovní spojení získala Ratiboř 25. června 1901 zřízením rurální pošty v obvodu poštovního úřadu v J. Hradci pro obec Matnou, Ratiboř s Holnou, Děbolín a V. Ratmírov.

R. 1908 v den výročí bitvy bělohorské přičiněním jednatele uč. J. Chýny, (roku 1919—20 starosty města J. Hradce), založen v Ratiboři místní odbor Národní jednoty Pošumavské s 61 členy, jenž mezi obyvatelem plnil velmi zdárně své osvětové poslání pořádáním četných divadelních představení a půjčováním knih; knihovna, která v Ratiboři byla již dříve,⁵⁰⁾ už r. 1909 čítala 112 svazků a mohla se pochlubit 227 výpůjčkami pro 40 členů, roku 1913 dokonce 140 knihami, 50 členů a 495 výpůjčkami. Do roku 1934 dle zápisů o činnosti odboru uspořádal odbor na 25 divadelních představení, 36 přednášek a projevů, 8 loutkových představení a před válkou skoro

⁵⁰⁾ Ve výkazu K. Vydry o kult. stavu škol na okrese r. 1906 (v musej. archivu) uvedena v Ratiboři knihovna N. J. Poš. s 55 knihami, 31 členů se 140 výpůjčkami a knihovna Spolku studentstva s 60 knihami, 28 členů, 160 výpůjčkami; její stav označen jen za dostatečný a zájem obyvatelstva za chabý.

každoročně veliký výlet na Sv. Barboru, též kolportoval dobré časopisy a pečoval o zemědělské zájmy svých členů.

Roku 1912 věnovala obec svému účelu za 6.370 K nově postavený a zařízený chudobinec s 8 lůžky, (starý vydražen za 1.920 K), zřídila mostní váhu a vystavěla ve vsi řádnou silnici, jež pak r. 1913 byla prodloužena na Jindřichův Hradec do Matné.

Při prvních volbách konaných 1897 dle všeobecného hlasovacího práva v tak zvané V. kurii kandidovali za Čechy ve volebním okrese zdejším v této kurii národní kandidát Dr. Aug. Zátka z Čes. Budějovic a pozdější předák soc. demokratický red. Ant. Němec. V Ratiboři při volbě volitelů 25. února 1897 dostali většinu sociální demokraté, kteří si v Ratiboři vytvořili i politickou organizaci; zakladatelem jejím byl Houška. Organizace strany agrární vznikla později a s r. 1907 po příchodu říd. uč. Fořta, jenž byl jejím jednatelem, předsedou pak Karel Zach.

O tom, jak světová válka zasahovala do klidného života obce Ratiboře, vypráví školní kronika: r. 1914 nasbíráno děmi 20 kg ostružin a 45 kg kovů, prováděn soupis zásob, oslavováno znovudobytí Lvova, do prázdné učebny uloženy zásoby pro chudé a už v prvním válečném školním roce omlouvána často nepřítomnost dětí ve škole pro zemědělské práce, na III. válečnou půjčku upsala obec 1000 K. R. 1915—16 dostalo za pomocnou činnost 15 žáků pamětní listy, prováděna revize knihovny, sbírala se vlna (50 kg), kaučuk (50 kg), ostružinové listy na výrobu čaje pro firmu Adler

v Oberlau u Vídně, pochodová cvičení střídala se obětními dny a r. 1917—18 pak bída vrcholila: sbírány už i kaštaný a žaludy, jakékoliv lkaniny (27 kg), na jaře 1918 sbírka vynesla 2 q mouky, 11 kg másla a něco brambor — v téže době však o velikonocích uvítala Ratiboř 4 hosty Českého srdce: K. Janeček na Holné, řídící učitel J. Fořt, rolníci Tomáš Krb a K. Zach pozvali k sobě městské děti, aby se s nimi dělili o to, co uhlájili před slídívními zraky rakouských aprovisačních komisí, a ještě roku 1920 daroval dorost ratibořský Českému srdci ve Vídni 200 kg žita.

Z těch, kdož odešli z Ratiboře do války, 11 se jich nevrátilo a položili v neznámé cizině životy; aby z jejich krve se zrodila svoboda národa. Jsou to: Rudolf Beran, Vojt. Houška, Fr. Hoda, Josef Charvát, Fr. Rešl (č. 19.), Jos. Rešl, Frant. Rešl, Fr. Šarlinger, Fr. Šedivý, Karel Šedivý a Ludvík Wolf — vděční spolupracovníci odhalili jim péči dorostu republikánské strany ve výroční den osvození 28. října 1920 pomník.

V řadách legionářů z občanů ratibořských účastnili se boje profi Rakousko-Uhersku Josef Krb (ruský leg.), Frant. Princ (r.), Jan Princ (r.), Josef Zeman (r.), Jakub Janda (ital.), Ludvík Neužil (francouzský), Rudolf Janeček (r.), Bohumil Charvát (r.),⁵¹⁾ Josef Kadlec, (r.), Vác. Rešl (r.) (č. 19., nyní v Mnichově v Něm.), dále pozdější majitel Holné Štěpán Průcha (r.) a řídící učitel F. Novák (r.); život v boji za vlast položil z nich Josef

⁵¹⁾ Zemřel následkem utrpeného válečného zranění 22. února 1927.

Chmelík, který padl u Zborova. Členem italské domobrany byl Josef Vlk (truhlář).

Až do převratu při všech sčítáních zjištěni byli v Ratiboři jen příslušníci církve římskokatolické; odklon od ní po převratu projevil se i v Ratiboři, kde napočítáno příslušníků

	1921	1930
ze všeho obyvatelstva	465	439
církve katolické	444	399
českob. evang.	1	1
československé	—	20
jiných církví	—	1
bez vyznání	20	18

Výstupování z církve římskokatolické vyvrcholilo v roce sčítání 1921, kdy vystoupilo 15 osob, r. 1919 jedna, r. 1920 3, v letech následujících r. 1922 a 1923 již jen po 3 osobách.

Starosty od zrušení poddanství byli: 1850—5 Fr. Princ, 1862 F. Rudišar, 1865-6 Jan Stícha, Karel Zach, 1877—81 Vojtěch Princ, 1881—6 Jan Stícha, 1886—91 Matěj Princ, 1895—1903 Tomáš Krb, 1904—7 Karel Zach, 1908—11 Tomáš Krb, 1911—18 Jan Šindler, 1919—20 Vojtěch Chlupáč, 1920—27 Jan Šindler, od r. 1927 Tomáš Souček.

Z politických organizací existuje v obci, jak již zmíněno, dávno před válkou organizace sociál. demokratická, a později založená organizace agrární přeměněna v organizaci republikánské strany. Strana soc. demokratická založila 1929 i Dělnickou Tělocvičnou Jednotu.

R. 1925 zavedena elektrika, když obec přistoupila s 200 podílů po 100 Kč za člena elektrárenského družstva a opatřila zálohu 10.000 Kč na investice.

Druhým důležitým počinem v této době bylo ustavení vodního družstva, které bylo založeno 18. ledna 1925 a přihlásilo se po přednášce vrch. inspektora zeměd. rady J. Tejčky 18 členů. Po vypracování projektu, provedení vodoprávního řízení a vyřešení rekursů ustavilo se družstvo definitivně v r. 1930 s počtem 9 členů (7 z Ratiboře, 2 z Mnichu) a provedlo v letech 1930—1931 melioraci pozemků na výměře 56.34 ha, (42.75 ha odvodněno, 13.59 ha zavodněno, položeno 93.000 kusů drenáží) celkovým nákladem Kč 179.845.81. Zemský výbor pro Čechy poskytl družstvu 25 %, ministerstvo zemědělství 30 % příspěvku k stavebnímu nákladu.

O politickém rozvrstvení obyvatelstva Ratiboře po převratu mluví volební výsledky:

	rep.	kom.	hd.	nat.dem.	nat.soc.
1919 obecní	?	—	—	—	—
1920 poslancek	138 82	—	—	15	2
1923 16. září obecní	171 82	—	—	—	—
(dle relat. větš.)					
1925. 15. listopadu poslan	159 57 27	1	3	3	str.pr.3
1927 obecní	118 123	—	—	—	agr. 2
1928 okresní	116 62 28	2	4	6	
1929 poslancek	121 91 25	5	4	5	liga 2
1931 27. září obecní ⁵²⁾	161 91	—	—	—	živn. 1

Všichni starostové dosud byli příslušníky strany republikánské.

⁵²⁾ Jako nelze pevně zjistiti období některých starostů ratibořských před r. 1877, nelze dnes, což zní neuvěřitelně, ani zjistiti v úředních archívech hlasový výsledek prvních voleb do obcí po převratu 1919; sociální demokraté i republikáni dostali tehdy po 6 mandátech.

R. 1926 založena osvětová komise a pak i obecní knihovna, do níž přeřazeny i knihy knihovny Nár. Jednoty Pošumavské; na počátku roku 1934 čítala 338 svazků (252 zábavných) a za rok 1933 34 čtenářů vypůjčilo si 294 knih.

1928 26. června v 5 hod. odpoledne bouřka s krupobitím snesla se nad obcí a ve 46 minutách zničila úrodu na 100 %, nejvíce na pozemcích při holenském rybníku. Škoda odhadnuta na 770.000 Kč.⁵³⁾

Roku 1928 přešla do správy okresu silnice Mnich — Ratiboř — Matná, roku 1931 opravena silnice do Roseče a 1934 započato se stavbou okresní silnice Buk — Matná — Děbolín — Vel. Ratmírov. Těmito stavbami měla být poskytnuta práce nezaměstnaným, jichž přibývalo hlavně následkem poklesu stavebního ruchu v Praze, kam v letech poválečné konjunktury dojíždělo na práci 30 dělníků, r. 1934 však počet jejich klesl až na 6; na zastávce Sv. Barbory v době největší práce nastupovalo v neděli až přes 120 dělníků z Ratiboře, Roseče a okolí.

Rozpočet obecní v r. 1918 vykazoval vydání 3.655 K 46 h, příjem 2.446 K 90 h, r. 1930 příjem 13.379 20 Kč, vydání Kč 28.913 25. Schodek hrazen byl 17 % přirážkou k činžovní dani (ze 67 25 Kč) = 11 43 Kč a 300 % k ostatním daním (5174 15 Kč) = 15 522 60 Kč.

Mzda čeledína byla r. 1918 200 Kč, 1919 500 Kč, 1920 800 Kč, 1921 1.200 Kč, 1922 1.800 Kč, 1923 2.400 Kč, 1924 3.000 Kč, 1925—31 2.400 Kč.

Dvůr Holná, případný podle zákona o pozemkové reformě do záboru, měl

⁵³⁾ Školní kronika II. 219.

161 88 ha (z toho 134 66 ha zemědělské půdy) a přidělen byl jako zbytkový statek ve výměře 126 40 ha (i s lesy) za 325 000 Kč statkáři Štěpánu Průchovi směnou za selské usedlosti č. 3 a 21 v Dolní Lhotě, odhadnuté obnosem 128 500 Kč; nový majitel Š. Průcha stal se pak předsedou správní komise okresu jindřichohradeckého od r. 1924 až do r. 1928, kdy okresní samospráva byla zrušena, i v prvních okresních volbách 1928 byl však zvolen za člena okresního zastupitelstva. Zbytek z bývalého holenského statku byl rozdělen drobným přidělem: v Ratiboři získalo z něho 31 obyvatelů 34 51 ha půdy, (v tom 26 16 ha zemědělské), z obce Mnichu 16 nabyvatelů 18 37 ha (17 70 zeměd.) v ceně 1 200—2 800 Kč za hektar.⁵⁴⁾

⁵⁴⁾ Zprávy stát. pozemkového úřadu roč. II. č. 2—3, strana 219.

Obsah:

Z dob Čestova hrádku	7
Když vznikl velkostatek	21
Po Bílé hoře	44
Sláva Sv. Barbory a její úpadek	68
Pod tíhou dávek a robot	77
Na sklonku patrimoniálního zřízení	105
Svobodná obec	133

Seznam vyobrazení:

Ph. Dr. Al. Krb (štoček zapůjčilo st. reál. gymnasium)	5
Kostelík sv. Barbory (Dr. B. Víta)	13
Pečeť vsi Ratiboře (foto Dr. K. Tříška)	54
Holenský dvůr (Fotofon Praha — za- půjčil statkář Š. Průcha)	130

